

Breuklijnen in Brabant

Sociaaleconomische ongelijkheid in de
provincie Noord-Brabant

Francine Burema
Marten Middeldorp
Joran Veldkamp

Oktober 2023

---

atlas research

atlas research

atlas research

atlas research

atlas research

atlas research

Eindredactie

Atlas Research
Capital C, 4^e etage
Weesperplein 4a
1018 XA Amsterdam
020 2371400
info@atlasresearch.nl
www.atlasresearch.nl

© Atlas Research, Amsterdam, 2023

Inhoud

Samenvatting en conclusies	5
1 Inleiding	8
2 Literatuur	10
2.1 Ongelijkheid	10
2.2 Verschillen op de arbeidsmarkt	14
2.3 Economische verschillen	15
2.4 Verschillen in wonen	16
2.5 Vertrouwen, geluk en welzijn	18
2.6 Overige verschillen	20
3 Noord-Brabant in beeld	23
3.1 Scheidslijnen in Noord-Brabant	29
4 Verschillen op de arbeidsmarkt	30
4.1 Verschillen in de kans op werk	30
4.2 Verschillen in baanpolarisatie	35
4.3 Breuklijnen op de arbeidsmarkt?	37
5 Verschillen in inkomen en vermogen	38
5.1 Inkomensverschillen	38
5.2 Vermogensverschillen	45
5.3 Breuklijnen naar inkomen en vermogen?	54
6 Verschillen in leefbaarheid en veiligheid	56
6.1 Verschillen in leefbaarheid	56
6.2 Verschillen in ervaren onveiligheid	60
6.3 Breuklijnen in leefbaarheid en ervaren onveiligheid?	63

7 Verschillen in gezondheid, welzijn en geluk	64
7.1 Verschillen in gezondheid	64
7.2 Verschillen in welzijn en geluk	68
7.3 Breuklijnen in gezondheid, welzijn en geluk?	70
8 Verschillen in sociaal en politiek vertrouwen	71
8.1 Sociaal vertrouwen	71
8.2 Vertrouwen in politiek en instituties	74
8.3 Breuklijnen in sociaal en politiek vertrouwen?	79
9 Verschillen in sociale cohesie, vrijwilligerswerk en verenigingsleven	80
9.1 Sociale cohesie	80
9.2 Vrijwilligerswerk	83
9.3 Verenigingsleven	86
9.4 Breuklijnen in sociale cohesie, vrijwilligerswerk en verenigingsleven?	91
Literatuur	93

Samenvatting en conclusies

In de samenleving lijkt steeds vaker sprake te zijn van een tweedeling: mensen lijken langs elkaar heen te praten en we lijken onze verschillen soms niet of nauwelijks te kunnen overbruggen. Volgens velen worden scheidslijnen tussen groepen mensen mede veroorzaakt door een accumulatie van verschillen tussen deze groepen. En wanneer steeds dezelfde groep aan het kortste eind trekt, kan een scheidslijn een breuklijn worden.

In dit onderzoek staan scheidslijnen en breuklijnen in Noord-Brabant centraal. We onderzochten in welke mate Brabantse gemeenten en regio's verschillen op een breed scala aan thema's: arbeidsmarkt, inkomen en vermogen, leefbaarheid en veiligheid, gezondheid en welzijn, vertrouwen en sociale cohesie. Daarnaast onderzochten we welke kenmerken van mensen en hun woonlocaties (geslacht, leeftijd, herkomst, opleiding en stedelijkheid) de grootste scheidslijn vormen – en in hoeverre Brabant hierin afwijkt van het Nederlands gemiddelde.

De resultaten laten zien dat het westelijke deel van Noord-Brabant op veel thema's ongunstiger scoort dan het oostelijke deel. Ten opzichte van het oostelijke deel van de provincie zijn er in het westen van Noord-Brabant minder banen binnen acceptabele reistijd beschikbaar, is er meer werkloosheid, wonen er meer mensen die aangeven moeite te hebben met rondkomen, is de leefbaarheid ongunstiger, voelen mensen zich minder vaak gezond en ervaren zij meer stress. In het oostelijke deel van de provincie is het verschil tussen 'stad' en 'ommeland' groter: het zijn steeds vooral de niet-stedelijke gemeenten die aan het langste eind trekken. Hier wonen relatief veel vermogende mensen, voelen mensen zich gezonder, is de leefbaarheid het gunstigst en is de sociale samenhang groter. Er lijkt binnen Noord-Brabant sprake te zijn van een driedeling tussen steden, een 'arm' (achtergesteld) en een 'rijk' (geprivilegieerd) ommeland. Uiteraard zijn deze scheidslijnen niet op alle thema's even pregnant, zijn er ook binnen deze gebieden verschillen tussen mensen en is het onderscheid tussen 'stad' en 'ommeland' fluïde.

In lijn met de (internationale) literatuur is opleidingsniveau een belangrijke scheidslijn in Brabant – en in veel gevallen een breuklijn. Daarin wijkt Brabant overigens niet af van de rest van Nederland, net als in de trend dat steeds meer mensen een hoog opleidingsniveau hebben en het aandeel met een laag opleidingsniveau in rap tempo slinkt. Mensen met een hoger opleidingsniveau hebben over het algemeen een hoger inkomen en een groter vermogen. Opleidingsniveau wordt een breuklijn wanneer we dit relateren aan de kans om

werkloos te zijn: mensen met een laag opleidingsniveau zijn ruim twee keer zo vaak werkloos als mensen met een hoog opleidingsniveau. Ook wonen mensen met een laag opleidingsniveau op plekken die minder leefbaar zijn en voelen zij zich vaker onveilig, zijn ze minder gelukkig en is hun gezondheid ongunstiger. Ook hierin wijkt Brabant niet af van de rest van Nederland.

Geslacht is vooral een scheidslijn op het gebied van inkomen: Brabantse vrouwen verdienen veel minder dan Brabantse mannen, net als in de rest van het land. Ten opzichte van het Nederlands gemiddelde is de loonkloof echter minder sterk gedicht in Brabant. Vrouwen doen in Brabant wel meer vrijwilligerswerk – en hierin verschilt Brabant van Nederland, want landelijk gezien besteden mannen meer tijd aan vrijwilligerswerk. Op de overige thema's zijn de verschillen tussen mannen en vrouwen beperkt.

Een andere scheidslijn is leeftijd. Jonge mensen hebben gemiddeld lagere inkomens en vermogens – zowel in Nederland als in Brabant. Leeftijd lijkt ook een breuklijn te zijn in Brabant: jongeren en jongvolwassenen voelen zich vaker onveilig, hebben minder vertrouwen in mensen, voelen zich (psychisch) minder vaak gezond en zijn minder vaak gelukkig dan oudere mensen – ten opzichte van het Nederlands gemiddelde. Op basis van de cijfers waarvoor we een tijdreeks hebben, lijkt deze trend al vóór corona ingezet.

Tot slot is migratieachtergrond een scheidslijn op verschillende terreinen. Mensen met een niet-Europese achtergrond hebben lagere inkomens, zijn minder vaak gelukkig en hebben minder sociaal vertrouwen dan mensen met een Nederlandse achtergrond. Opvallend is ook het geringere vertrouwen in politieke instituties en de geringe deelname aan vrijwilligerswerk van mensen met een Europese achtergrond.

Er zijn duidelijke scheidslijnen in Brabant naar stedelijkheid. In steden komt meer 'stedelijke' problematiek voor zoals werkloosheid, onveiligheid en een geringere sociale cohesie. (Groot)stedelijke problematiek is er echter niet alleen in Brabant. Ten opzichte van Nederland vallen Brabantse stedelijke gebieden op door een lager vertrouwen, en een groter aandeel van de bevolking dat hoort tot de onderkant van de inkomens- en vermogensverdeling. Verder verhullen deze cijfers dat er binnen de niet-stedelijke regio's in Brabant grote verschillen bestaan. Zoals gezegd lijkt er in Brabant een duidelijk onderscheid te bestaan tussen een 'arm' ommeland in het westen van de provincie en een 'rijk' ommeland in het oosten. Daarbij lijkt vermogen in Brabant een grotere scheidslijn op het gebied van wonen dan in de rest van Nederland: alleen vermogende mensen kunnen het zich veroorloven om in de 'mooiste', meest leefbare stukjes van Brabant te kunnen wonen – en omgekeerd geldt

ook dat armere mensen vaker zijn aangewezen op de gebieden waar leefbaarheidsproblematiek speelt.

De aanwezigheid van een scheids- of breuklijn in Brabant betekent niet automatisch dat er aanknopingspunten zijn voor specifiek Brabants beleid. Wanneer scheidslijnen breuklijnen worden, en alleen of sterker in Brabant voorkomen dan in de rest van Nederland is een 'Brabantse aanpak' gewenst. Dit lijkt te gelden voor jongeren, die ten opzichte van leeftijdgenoten een ongunstige positie hebben op thema's veiligheid, gezondheid, geluk en vertrouwen. Mensen met een Europese migratieachtergrond hebben minder vertrouwen in politieke instituties en doen minder vrijwilligerswerk dan in de rest van het land – een opvallende bevinding, omdat juist in Brabant relatief veel personen met een Europese achtergrond wonen. De verschillen tussen het westelijke en oostelijke deel van de provincie vloeien deels voort uit verschillen in bevolkingssamenstelling en vermogen, maar vormen een breuklijn op bijna alle terreinen die in dit rapport aan bod kwamen – waarbij inwoners van het landelijk gebied in het oostelijke deel van de provincie stevast aan het langste eind trekken.

1 Inleiding

Al langere tijd is er zowel nationaal als internationaal belangstelling voor ongelijkheid. In 2016 schreven we voor BrabantKennis een rapport over verschillen in Brabant, getiteld *Mind the Gap* (Ponds et al., 2016). In dat rapport spraken we al over de aandacht vanuit beleidsmakers en de wetenschap voor ongelijkheid, waarbij de nadruk lag op verschillen in inkomen en vermogen. We benoemden een mogelijke maatschappelijke tweedeling die zou kunnen ontstaan als gevolg van een accumulatie van verschillen tussen steeds dezelfde groepen mensen – dus wanneer groepen op meerdere dimensies samenvallen en er (mede hierdoor) geen of nauwelijks contact tussen die groepen bestaat en mensen zich ook steeds meer identificeren met een bepaalde groep.

Toentertijd werd door het Sociaal en Cultureel Planbureau (hierna: SCP) en de Wetenschappelijk Raad voor het Regeringsbeleid (hierna: WRR) geconcludeerd dat er in Nederland nog geen sprake leek te zijn van een dergelijke tweedeling, al waren er wel verschillende groepen te identificeren die op een groot aantal dimensies van elkaar verschillen (Bovens et al., 2014). Over het toekomstbeeld werd gezegd: "Toch is er wel een risico dat op termijn een zekere mate van 'natuurlijke spanning' tussen groepen (in het bijzonder hoog- en laagopgeleiden en mensen met verschillende etnische achtergronden) kan leiden tot sociale vermijding: *living apart together*."

In de afgelopen jaren lijkt de samenleving veranderd. Soms lijkt de tweedeling die er op dat moment nog niet was maar waar wel voor werd gewaarschuwd, dichterbij te komen of er zelfs al te zijn. De afgelopen jaren lijkt het steeds vaker alsof hele groepen mensen 'langs elkaar heen praten' en hun eigen waarheid er op na houden. Dit werd op verschillende momenten duidelijk: rondom de Amerikaanse verkiezingen in 2020, de coronapandemie, de stikstofcrisis en bij het Brexit-referendum, om maar een aantal grote thema's uit de afgelopen jaren te noemen. Deze tegenstellingen hebben reeds tot maatschappelijke onrust en, in uitzonderlijke gevallen, geweld geleid.

Dit alles roept de vraag op hoe ongelijkheid in Brabant zich sinds 2016 heeft ontwikkeld en of de conclusies uit *Mind the Gap* anno 2022 aangescherpt of uitgebreid kunnen worden. Welke verschillen zijn groter geworden, welke zijn kleiner geworden en waar zijn nieuwe breuklijnen te zien? Daarnaast zijn sinds de verschijning van *Mind the Gap* – mede dankzij de grotere aandacht voor ongelijkheid – meer en betere databronnen beschikbaar

gekomen om ongelijkheid te onderzoeken, in het bijzonder op minder 'harde' thema's als sociaal vertrouwen, sociale cohesie, tevredenheid en geluk.

Dit onderzoek start met een beknopt overzicht van de recente wetenschappelijke en beleidsliteratuur. Het overzicht levert thema's op die de moeite waard zijn om verder te onderzoeken en de belangrijkste dimensies waarlangs scheidslijnen kunnen ontstaan. Die thema's worden vervolgens een voor een besproken in de rest van het rapport. Elk hoofdstuk beschrijft de situatie in Noord-Brabant, vergelijkt deze met Nederland in het geheel en sluit af met de scheidslijnen waarlangs zich (potentiële) breuklijnen in Brabant voordoen.

2 Literatuur

Er is steeds meer aandacht voor ongelijkheid, niet alleen onder wetenschappers, beleidsmakers en in de politiek, maar ook bij het bredere publiek. Zo heeft het boek *De zeven vinkjes* van Joris Luyendijk sinds de publicatie op 4 februari 2022 de Bestseller 60 van stichting CPNB niet verlaten, met nummer 2 als hoogst behaalde positie.¹ De zesdelige serie *Sander en de kloof* over de vermogens- en kansenongelijkheid in Nederland belandde met elke uitzending in de TV Top 25.²

Met het oog op de toegenomen aandacht voor ongelijkheid, is het interessant om te bezien welke nieuwe inzichten er uit de wetenschappelijke en beleidsliteratuur te halen zijn. *Mind the Gap* vond in 2016 al aanknopingspunten op de thema's economie en arbeidsmarkt, wonen (trek naar de stad), vertrouwen, welzijn en geluk. Met dit literatuuronderzoek willen we de nieuwste inzichten uit de literatuur op deze thema's verwerken. Hiernaast onderzoeken we welke nieuwe thema's relevante inzichten voor dit onderzoek kunnen bieden. We zullen hierbij de overstap maken van ongelijkheid naar verschillen tussen groepen, om redenen die hieronder duidelijk zullen worden.

2.1 Ongelijkheid

In Nederland zijn er, net als overal, verschillen tussen groepen mensen op economisch, sociaal en cultureel vlak. Deze verschillen tussen mensen kunnen als ongelijkheid worden gezien, en dit kan in meer of mindere mate als een probleem worden ervaren. In recentere literatuur wordt steeds vaker gesproken over kansen(on)gelijkheid als het gaat om problematische ongelijkheid. In een ideale situatie heeft iedereen gelijke (start)kansen op maatschappelijk succes op basis van persoonlijke verdiensten (Putters, 2022; Sandel, 2020). Ongelijkheid is dan het resultaat van verschillen in inzet en toeval. Problematische ongelijkheid ontstaat wanneer niet iedereen dezelfde kansen heeft om succesvol te zijn.

In Nederland is er sprake van kansenongelijkheid, waardoor de belofte dat hard werken een betere toekomst oplevert niet voor iedereen opgaat (Putters, 2022). Verschillende hulpbronnen (opleidingsniveau en gezondheid) en achtergrondkenmerken (migratieachtergrond, geslacht, seksuele geaardheid en leeftijd) fungeren als scheidslijnen

---

¹ <https://www.debestseller60.nl/202206#top>

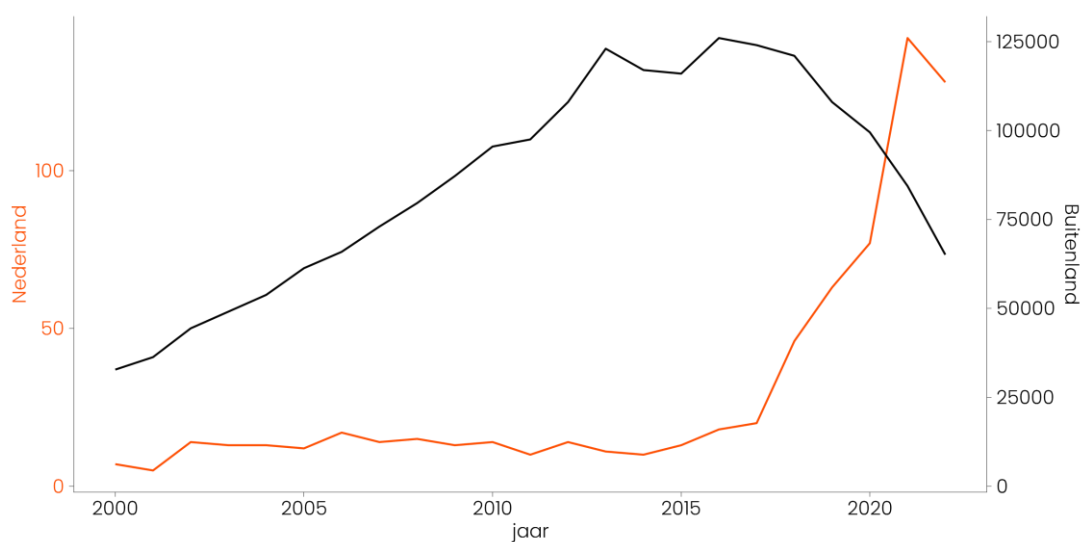
² <https://www.metronieuws.nl/televisie/2022/02/kijkers-prijzen-sander-en-de-kloof-peperdure-privescho-len/#:~:text=Nogmaals%20over%20het%20aantal%20kijkers,programma%20ook%20heel%20behoorlijk%20zijn>

waarlangs (in- en) uitsluiting ontstaat. Deze ongelijkheid is niet nieuw; zo staat al in het voorwoord van *Een kloof van alle tijden* (Van de Werfhorst, 2015):

“De zogenaamd toenemende kloof tussen hoger en lager opgeleiden waarover diverse media en onderzoeksinstituten rapporteren, was nog niet goed gedocumenteerd. Al te gemakkelijk werd, op basis van hedendaagse verschillen, aangenomen dat de kloof groter is geworden. [...] Een kloof tussen hoger en lager opgeleiden die stevig is, die zorgt voor gescheiden werelden van hen die hebben kunnen meekomen in het onderwijssysteem en degenen voor wie dat niet het geval is. Maar ook een kloof die ‘van alle tijden’ is: op een groot aantal terreinen is de kloof in de afgelopen halve eeuw stabiel, ongeacht de enorme expansie van het onderwijs in deze periode.”

Interessant is dat de aandacht voor kansenongelijkheid in Nederland pas vanaf 2016 exponentieel is gegroeid terwijl internationaal al vanaf 2000 de aandacht voor het onderwerp geleidelijk aan is toegenomen, en tussen 2013 en 2016 al tot een hoogtepunt kwam – zie Figuur 2.1.

Figuur 2.1 Vermeldingen ‘kansenongelijkheid’ en ‘*opportunity inequality*’ in wetenschappelijke literatuur

Bron: Google Scholar. Nederland geeft het aantal vermeldingen per jaar van de term ‘kansenongelijkheid’ en Buitenland geeft het aantal vermeldingen per jaar van de term ‘*Opportunity inequality*’.

De belangrijkste scheidslijn lijkt te ontstaan rondom het opleidingsniveau. De kansen, interesses en belangen van hoog- en laagopgeleiden liggen steeds verder uit elkaar – en

dientengevolge ook hun leefwerelden (Putters, 2022; Piketty 2020). De aandacht in de wetenschappelijke literatuur gaat ook met name uit naar kansenongelijkheid en opleidingsniveau. De eerste vijf pagina's op Google Scholar voor 'kansenongelijkheid' gaan bijna exclusief over kansenongelijkheid in het onderwijs, of kansenongelijkheid als gevolg van opleidingsniveau (van de ouders).³

Oorzaken van ongelijkheid

Tussen verschillende dimensies van ongelijkheid lijkt sprake te zijn van samenhang zonder eenduidige causale relatie. Zo blijkt opleidingsniveau samen te hangen met inkomen, levensstijl en gezondheid, maar ook bijvoorbeeld met politieke voorkeuren en sociaal-culturele opvattingen rond kwesties als internationalisering. Ook etniciteit speelt een rol (Ponds et al., 2016). Onderling hangen deze factoren ook samen. Zo blijkt inkomen ook samen te hangen met gezondheid (Johnson et al., 2022). Voor al deze factoren (opleidingsniveau, inkomen en gezondheid) geldt dus dat ze met elkaar samenhangen, maar dat de richting van de relatie niet eenduidig is. Ook de overige genoemde factoren hangen onderling vaak samen.

Toch zijn er oorzaken van ongelijkheid te benoemen die invloed hebben op al deze factoren. Zo werden in *Mind the Gap* al intergenerationele factoren, de rol van nationale instituties en ontwikkelingen op de arbeidsmarkt benoemd.

De intergenerationele factoren bestaan uit factoren die ervoor zorgen dat bepaalde kenmerken van ouders bewust of onbewust worden 'overgedragen' op kinderen waarmee ongelijkheid tussen groepen min of meer wordt doorgegeven.⁴ Zo spelen erfenissen en giften bijvoorbeeld een rol in het ontstaan van vermogensverschillen (Ponds et al., 2015). Kinderen met vermogende ouders profiteren vaak van vermogensoverdracht, waardoor verschillen in vermogen ontstaan bij de volgende generatie. Ook in het onderwijs lijken intergenerationele factoren een rol te spelen: Zo blijkt dat kinderen van hoogopgeleide ouders vaker een hoger schooladvies krijgen dan kinderen van laagopgeleide ouders – ook al hebben ze dezelfde CITO-score.⁵

³ Google Scholar met zoekterm "kansenongelijkheid" geraadpleegd op 2-1-2023.

⁴ Zie voor een overzicht van de literatuur over intergenerationele mobiliteit op het gebied van opleidingsniveau en inkomen: S. Black en P. Devereux, 2010: Recent developments in intergenerational mobility. NBER Working Paper 15889 (National Bureau of Economic Research, Cambridge).

⁵ Spijker, F. van, Houwen, K. van der, Gaalen, R. van (2017). Invloed ouderlijk opleidingsniveau reikt tot ver in het voortgezet onderwijs, *ESB, jaargang 102 (4749)*.

Een recente reviewstudie heeft de relatie tussen huishoudinkomen en verschillende ontwikkelingsuitkomsten van kinderen onderzocht (Cooper & Stewart, 2021). Hieruit blijkt dat er duidelijk bewijs is voor een positief oorzakelijk verband tussen huishoudinkomen enerzijds en de cognitieve en sociaal-gedragsmatige ontwikkeling van kinderen en hun gezondheid anderzijds. Ook op zogenoemde *intermediate outcomes* die van belang zijn voor de ontwikkeling van het kind zijn positieve causale effecten gevonden, zoals op de geestelijke gezondheid van de moeder, ouderschap en de thuisomgeving.

Naast deze intergenerationele factoren spelen ook politieke en institutionele factoren een belangrijke rol. Als het gaat om inkomens- en vermogensverschillen heeft de inrichting van het sociale zekerheids- en belastingstelsel een grote invloed. Zowel in Nederland als in andere landen is er sprake van een herverdeling via het sociale zekerheids- en belastingstelsel waardoor verschillen in besteedbaar inkomen kleiner zijn dan de (bruto) inkomensverschillen.⁶ Wijzigingen in wet- en regelgeving kunnen er echter voor zorgen dat verschillen tussen groepen groter of kleiner worden. Voor (het overerven van) verschillen in vermogen spelen regelingen als de schenkingsvrijstelling eigen woning (ook wel de jubelton genoemd)⁷ een rol. Deze vrijstelling heeft de vermogenskloof waarschijnlijk vergroot (Vermeulen et al., 2021). De verlaging van deze vrijstelling per 2023 zal er vermoedelijk voor zorgen dat het vermogen van de ouders een relatief kleinere invloed krijgt op de verschillen in vermogen.

Een ander voorbeeld van landelijk beleid dat mogelijk invloed op ongelijkheid heeft, is het financieringsbeleid in het onderwijs. De invoering van het leenstelsel, bijvoorbeeld, lijkt een verband te hebben met de ervaren stress onder en algemene gezondheid van studenten. Zo blijkt dat 64 procent van de studenten herkent dat het nieuwe leenstelsel psychische klachten veroorzaakt.⁸ Met name de zorg om de toekomstige financiële situatie is een aspect dat naar verwachting meer stress zal veroorzaken onder studenten waarvan de ouders niet financieel kunnen bijspringen.

Ongelijkheid of verschillen?

Niet alle verschillen tussen (groepen) mensen worden als ongelijkheid gezien. Het hangt van de criteria die voor ongelijkheid worden gebruikt, welke verschillen wel en niet als

⁶ Zie bijvoorbeeld J. Gornick en M. Jäntti, 2013: *Income inequality. Economic disparities and the middle class in affluent countries* (Stanford University Press, Stanford).

⁷ Zie <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2022/03/08/kabinet-verlaagt-schenkingsvrijstelling-eigen-woning-per-1-januari-2023> voor uitleg van de verlaging.

⁸ SER (2019) *Hoge verwachtingen. Kansen en belemmeringen voor jongeren in 2019*, Den Haag: Sociaal-Economische Raad.

ongelijkheid worden gezien. Sommigen zullen elk verschil tussen groepen mensen zien als ongelijkheid, anderen alleen de verschillen die niet door eigen gedrag te beïnvloeden zijn. Weer anderen zullen die verschillen als problematische ongelijkheid zien die ervoor zorgt dat groepen mensen niet dezelfde kans hebben om met een gelijke inzet dezelfde resultaten te bereiken.

Evenzo zal voor sommige scheidslijnen in de maatschappij in Brabant duidelijk zijn welke problematisch zijn en welke niet. Zo zal voor (bijna) iedereen duidelijk zijn dat discriminatie problematisch is en dat grote verschillen in gezondheid problematisch zijn. Voor andere factoren zal dit minder duidelijk zijn. Zijn grote verschillen in opleidingsniveau problematisch? Of verschillen in sociale cohesie? En hoe groot moeten verschillen zijn om als ongelijkheid aangeduid te worden? Om deze reden brengen we allereerst in kaart welke verschillen er zijn, zonder daar al het label ongelijkheid aan te verbinden.

2.2 Verschillen op de arbeidsmarkt

Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt vormen een belangrijke verklaring voor verschillen in inkomen. Zo beïnvloeden economische trends en ontwikkelingen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt en kunnen deze trends resulteren in een toename van de vraag naar arbeid in de ene sector en juist een afname naar de vraag naar arbeid in een andere. Wanneer bepaalde groepen de voordelen ervaren van de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en andere groepen juist vooral de nadelen, kan dit leiden tot een toenemende economische ongelijkheid.

In *Mind the Gap* worden baanpolarisatie en toenemende flexibilisering als trends genoemd die op dat moment als belangrijkste factoren werden gezien voor een (mogelijke) toename van economische ongelijkheid. Sindsdien is het aandeel banen van beroepsniveau 1 en 2 (eenvoudige tot middelmatig complexe taken) zowel landelijk als in de provincie Noord-Brabant afgenomen en is het aandeel banen van beroepsniveau 3 en 4 ((gespecialiseerde) complexe taken) zowel landelijk als in de provincie Noord-Brabant toegenomen.⁹ Dit doet vermoeden dat er niet zozeer sprake is van baanpolarisatie, maar vooral van een stijging van het beroepsniveau. Dit is in lijn met de trend van het stijgen van het gemiddelde opleidingsniveau in Nederland.¹⁰ Het aandeel middelbaar opgeleiden blijft nagenoeg

⁹ Zie CBS Statline-tabel 85268NED: Arbeidsdeelname;provincie.

¹⁰ <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/42/meer-hoogopgeleiden-en-beroepsniveau-steeg-mee>

gelijk (een zeer lichte daling is te zien), terwijl het aandeel laagopgeleiden sterk afneemt en het aandeel hoogopgeleiden sterk toeneemt.

Ook de toenemende flexibilisering lijkt niet te hebben doorgezet. Hoewel het aantal banen met een flexibele arbeidsrelatie tot en met 2018 nog wel is gestegen, is het in de coronajaren afgenomen.¹¹ Vanaf 2021 is dit aandeel weer langzaam toegenomen. Het aantal zelfstandigen is door de jaren heen wel langzaam maar zeker gegroeid. Dit is echter niet ten koste gegaan van het aantal mensen met een vaste arbeidsrelatie. Dit aantal, dat tot en met 2016 licht leek te dalen, is vanaf 2017 sterk gestegen.

Wel is de afgelopen jaren de spanning op de arbeidsmarkt toegenomen. Het aantal werklozen is sterk gedaald, terwijl het aantal vacatures blijft stijgen.¹² Dit betekent dat mensen makkelijker aan werk komen. Hoewel dit in eerste instantie lijkt op een trend die voor iedereen positief uitpakt, hoeft dit niet zo te zijn. Zo zijn er grote verschillen in de mate waarin het aantal vacatures per sector is gegroeid - of gekrompen.¹³

2.3 Economische verschillen

Worden de rijken rijker en de armen armer? Volgens verschillende internationale studies wel en dat zou weer deels samenhangen met de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. Om een volledig beeld hiervan te krijgen, bekijken we inkomen en vermogen.

Verschillen in inkomen

Onderzoek door het CBS en de Universiteit Leiden laat zien dat in Nederland, in tegenstelling tot de internationale studies, de verschillen in inkomen tussen 1990 en 2019 vrij stabiel zijn gebleven (Caminada et al., 2021). Zo nam in 2019 de top 1% van de inkomensverdeling 6,5 procent van het inkomen uit werk voor haar rekening, en is dit aandeel de afgelopen veertig jaar vrij stabiel gebleven.

Het verschil in primair inkomen (voor het meerekenen van sociale uitkeringen en belastingen), is echter wel groter geworden. Met name vanaf 2001 is een toename te zien, wat verklaard kan worden door vergrijzing en economische tegenspoed. Wanneer

¹¹ <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/50/aantal-zzp-ers-gegroeid-naar-1-2-miljoen-in-derde-kwartaal-van-2022>

¹² <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/dashboard-arbeidsmarkt/spanning-op-de-arbeidsmarkt#:~:text=Na%20zeven%20kwartalen%20van%20oplopende,elke%20100%20werklozen%2012%20vacatures.>

¹³ Veldkamp, J., Mandemakers, J. (2022). "De arbeidsmarkt onder druk." *Arbeidsmarktsspecial 2022*. Amsterdam: Sijthoff Media & Atlas Research.

inkomensherverdeling wordt meegenomen, blijft het verschil (in besteedbaar inkomen) nagenoeg gelijk.

Tot slot kunnen verschillen in inkomen binnen bevolkingsgroepen wel sterk verschillen. Zo zijn de inkomensverschillen binnen de groep jongeren relatief groot, terwijl die onder de groep 65-plussers juist beduidend kleiner zijn dan onder de totale bevolking. Ook zijn de inkomensverschillen onder werknemers aanzienlijk kleiner dan onder zelfstandigen.

Verschillen in vermogen

Waar het verschil in inkomen sinds de jaren negentig vrijwel gelijk is gebleven, is het verschil in vermogen in dezelfde periode juist sterk toegenomen (Toussaint, 2022). Het aandeel van de top 1% in het totale vermogen is vanaf 1990 sterk toegenomen. Wel is het aandeel van de top 1% (en de top 10% en top 0,1%) in het totale vermogen sinds circa 2013 langzaam aan het afnemen. Zo was het aandeel van de top 1% in 2013 32% en in 2020 28%.¹⁴

Bepaalde groepen mensen hebben minder vermogen dan anderen. Zo hebben jongeren gemiddeld minder vermogen dan ouderen, simpelweg omdat ze minder tijd hebben gehad om vermogen op te bouwen. Zo kunnen ook makkelijk regionale verschillen in vermogen ontstaan: in regio's met relatief veel ouderen zal het gemiddelde vermogen waarschijnlijk hoger liggen dan in regio's met relatief veel jongeren. Voor een goede vergelijking moet dus rekening gehouden worden met verschillen in bevolkingssamenstelling.

2.4 Verschillen in wonen

Verschillen tussen en binnen gemeenten op sociaal-economisch gebied zijn niet constant door de tijd. Ze hangen sterk samen met vestigingsvoorkeuren van mensen en in het bijzonder die van mensen die relatief kansrijk zijn op de arbeidsmarkt, zoals hoogopgeleiden. Sinds midden jaren negentig is juist deze groep in Nederland en veel andere Europese landen de stad als woonplaats gaan (her)waarderen. Deze herwaardering van de stad volgt op een periode waarin suburbanisatie, de trek uit de stad naar plaatsen in de regio, juist de trend was.

Wie wonen er in de stad?

In de afgelopen jaren rees de vraag of door corona mensen nu liever weer buiten de stad zouden willen wonen. Het CBS heeft onderzoek gedaan naar het verhuisgedrag vanuit en naar de Randstad, en geconcludeerd dat er minder mensen naar de Randstad verhuizen

¹⁴ Zie Statline-tabel 84476NED: Ongelijkheid in inkomen en vermogen; huishoudens.

en er meer mensen wegtrekken.¹⁵ Wanneer deze migratie wordt uitgesplitst naar leeftijdsgroepen, dan zien we dat 18 tot 25 jarigen nog steeds veel naar de Randstad trekken, vanaf 2018 is hier een stijgende trend in te zien. Ook 25 tot 30 jarigen trekken nog meer naar de Randstad, al is hier een duidelijke dalende lijn in te zien en trokken in 2021 ongeveer evenveel 25 tot 30 jarigen naar de Randstad toe als dat er weggingen. In de overige leeftijdscategorieën is duidelijk te zien dat er een grotere trek uit de Randstad is, die met de jaren steeds groter wordt. Deels is dit dus een demografisch fenomeen: ouderen trekken over het algemeen uit de stad, terwijl jongeren de stad in trekken. Wanneer de bevolking van een stad relatief oud is, kan dus een grotere trek uit de stad verwacht worden (in de nabije toekomst).

Verschillen in leefbaarheid tussen grote en kleine woonplaatsen

Niet elke plek is even prettig om te wonen. Hoe leefbaar een plek is om te wonen, hangt af van verschillende objectieve en subjectieve factoren. De Leefbaarometer is een instrument waarmee de leefbaarheid in de buurt wordt gemeten aan de hand van bijna honderd indicatoren.¹⁶ Zo ontstaat een beeld van de gemiddelde perceptie van Nederlanders van de leefbaarheid van een plek. De Leefbaarometer is onderverdeeld in vijf 'dimensies' waarbinnen thematisch met elkaar samenhangende indicatoren zijn gegroepeerd.

Over het algemeen gaat het goed met de leefbaarheid in Nederland (Leidelmeijer & Mandemakers, 2022). Uit onderzoek naar de verschillen in leefbaarheid naar grootteklasse van de woonplaats, blijkt dat woonplaatsen met een kleiner inwonertal, een gemiddeld hogere leefbaarheid hebben (Mandemakers & Burema, 2022). Dit komt met name omdat het in kleinere woonplaatsen gemiddeld veiliger is, er minder overlast is en de sociale samenhang er groter is. Hoewel het voorzieningenniveau in kleinere woonplaatsen beduidend lager is, wegen de overige dimensies van leefbaarheid hier meer dan tegenop. Ook de bereikbaarheid van kleinere woonplaatsen is minder goed dan die van grotere. Vanuit kleinere woonplaatsen zijn minder banen bereikbaar binnen acceptabele reistijd en ook de bereikbaarheid van woonplaatsen met het OV hangt samen met de grootte – hoe kleiner, hoe minder bereikbaar. Ten slotte is er ook op lager schaalniveau veel variatie in leefbaarheid. Dit wil dus zeggen dat niet elke plek in een kleine woonplaats beter is dan elke plek in een grote woonplaats.

¹⁵ <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/32/trek-uit-de-randstad-blijft-toenemen>

¹⁶ <https://leefbaarometer.nl/home.php>

2.5 Vertrouwen, geluk en welzijn

Langs de lijnen vertrouwen, geluk en welzijn zijn er ook verschillen tussen groepen mensen. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om de gezondheid van mensen en de mate waarin ze zichzelf gelukkig vinden. Daarnaast zijn er verschillen in het vertrouwen dat groepen mensen hebben in de politiek en in elkaar.

Geluk en welzijn

Er zijn duidelijk verschillen in gezondheid tussen groepen mensen. Zo is de levensverwachting voor mannen uit de hoogste welvaartsgroep in Nederland negen jaar langer dan voor mannen in de laagste welvaartsgroep (bij vrouwen is het verschil acht jaar).¹⁷ Een groter verschil is te vinden in de levensverwachting in goede gezondheid. Deze is voor de meest welvarende mannen gemiddeld 25 jaar hoger dan van de minst welvarende mannen (het verschil bij vrouwen is 23 jaar).

Ook tussen mannen en vrouwen zijn verschillen te zien. Zo leven vrouwen gemiddeld langer, maar is het aantal jaren in goede gezondheid gelijk, wat betekent dat vrouwen langer in minder goede gezondheid leven.

Verder zijn er duidelijke verschillen te zien per opleidingsniveau. Mensen met een lager opleidingsniveau hebben over het algemeen een minder goede gezondheid. Een internationale studie laat zien dat dit deels te maken heeft met gezondheidsgeletterdheid (*health literacy*) (Nutbeam & Lloyd, 2021). Mensen met een hoger opleidingsniveau, betere banen en hogere inkomens hebben over het algemeen meer toegang tot informatie met betrekking tot de gezondheid en betere toegang tot middelen om hierop te acteren. Wel geven de onderzoekers aan dat dit niet de volledige verschillen kan verklaren in de slechte verdeling van kansen en middelen.

Niet alleen het opleidingsniveau van mensen zelf is van belang, maar ook dat van hun ouders. Zo had tussen 2018 en 2021 in Nederland 12% van de kinderen van 2 tot 12 jaar overgewicht en 3% ernstig overgewicht (obesitas).¹⁸ Onder de kinderen met laagopgeleide ouders kwam overgewicht twee keer zo vaak voor als bij kinderen met hoogopgeleide ouders. Bij obesitas is dit verschil nog groter. Van de kinderen met laagopgeleide ouders had

¹⁷ <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/51/bovenaan-welvaartsladder-bijna-25-jaar-langer-in-goede-gezondheid>

¹⁸ <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/45/minder-overgewicht-en-obesitas-onder-kinderen-met-hoogopgeleide-ouders>

6% obesitas, tegenover 2% van de kinderen met hoogopgeleide ouders. De kinderen met ouders met middelbaar opleidingsniveau vielen hier steeds tussenin.

Niet alleen in gezondheid zijn dergelijke verschillen tussen groepen mensen te zien. Wanneer mensen wordt gevraagd in welke mate ze zichzelf een gelukkig mens vinden (op een schaal van 5, erg gelukkig, gelukkig, niet gelukkig en niet ongelukkig, niet zo gelukkig, ongelukkig), zijn er verschillen te zien in het aandeel dat zichzelf gelukkig (antwoord gelukkig of erg gelukkig) noemt.¹⁹ Zo gaven in 2021 vrouwen (87,6%) over het algemeen aan net iets gelukkiger te zijn dan mannen (85,2%). Naarmate het opleidingsniveau stijgt, geven mensen ook aan gelukkiger te zijn (laagopgeleid 81,9%, middelbaar opgeleid 86,5% en hoogopgeleid 89,1%) en mensen zonder migratieachtergrond (87,9%) geven aan gelukkiger te zijn dan mensen met een westerse (86,4%) of niet-westerse migratieachtergrond (77,1%). In dit laatste geval kunnen culturele verschillen invloed hebben op hoe men deze vraag beantwoordt. Ook naar leeftijdsklasse zijn er verschillen te zien. Naarmate de leeftijd hoger wordt, neemt het aandeel mensen dat aangeeft gelukkig te zijn toe (met uitzondering van de hoogste leeftijdsgroep van 75 jaar en ouder, waar het aandeel weer kleiner is).

Politiek vertrouwen

Uit de *Atlas van Afgehaakt Nederland* (De Voogd & Cuperus, 2021) blijkt dat hogeropgeleiden, jongeren en mensen met een bovenmodaal inkomen veel meer vertrouwen in de regering en het parlement hebben dan ouderen en lageropgeleiden. Verder zien de auteurs geografische verschillen tussen regio's als het gaat om opkomst bij verkiezingen en stemgedrag. Zo zijn in het zuiden van het land, in industriële regio's, in (voormalige) groei-kernen en in krimpgebieden anti-establishment partijen relatief sterk vertegenwoordigd. De *Atlas van Afgehaakt Nederland* laat een verband zien tussen lage opkomsten en stemmen op zogenoemde buitenstaander-partijen enerzijds en achterstanden op het vlak van werk, inkomen en gezondheid anderzijds. De zogenoemde gevestigde partijen zijn sterk vertegenwoordigd in gebieden met veel hogeropgeleiden, een hogere welvaart en meer sociale samenhang. Deze gebieden liggen voornamelijk in het midden en het oosten van het land.

De auteurs zien ook een verband tussen de eigen beoordeelde gezondheid en de opkomst bij verkiezingen en stemgedrag. Hun verklaring hiervoor is dat in gezondheid individuele factoren als opleiding, inkomen en leeftijd en maatschappelijke dimensies van sociale samenhang, eenzaamheid, vertrouwen en burgerschap lijken samen te komen. Ze zeggen

¹⁹ Zie CBS-Statline tabel 84572NED: Welzijn; gelukkig en tevreden, persoonskenmerken vanaf 1997.

dan ook: "Gezondheid gaat over deelname en toegang tot werk, inkomen, gezien worden, en tot 'aanhaken.'"

Ook uit onderzoek naar mogelijke polarisering in Nederland op basis van opleidingsniveau blijkt dat het politiek vertrouwen door de tijd heen (1999, 2008 en 2017) lager is onder laagopgeleiden dan onder middelbaar en hoogopgeleiden (Muis et al., 2019). In 1999 is dit verschil relatief klein en is het politiek vertrouwen tussen middelbaar en hoogopgeleiden nagenoeg gelijk. Door de jaren heen is het politiek vertrouwen onder laagopgeleiden langzaam gedaald, onder middelbaar opgeleiden is het nagenoeg gelijk gebleven en onder hoogopgeleiden is het juist gestegen. Deze ontwikkeling zorgt ervoor dat de verschillen in 2017 groter zijn dan in 1999. Dit sluit aan bij bevindingen van Piketty (2020). Die stelt dat in veel westerse landen de traditionele 'arbeiderspartijen' verworpen zijn tot 'onderwijspartijen'. Hierdoor zouden zij hun achterban van zich hebben verweesd en is het vertrouwen in de politiek van hun traditionele achterban gedaald. Piketty argumenteert dat dit een van de oorzaken is voor de groei van populistische partijen.

Sociaal vertrouwen

In hetzelfde onderzoek naar polarisering in Nederland, vinden Muis et al. (2019) dat de verschillen in sociaal vertrouwen een vergelijkbaar beeld geven als het politiek vertrouwen, maar dat de trend door de tijd anders loopt. Het sociaal vertrouwen is onder laagopgeleiden het laagst, onder hoogopgeleiden het hoogst en bij middelbaar opgeleiden zit het ertussenin. Tussen 1999 en 2017 is het sociaal vertrouwen onder laagopgeleiden gestegen, dat van middelbaar opgeleiden nagenoeg gelijk gebleven en onder hoogopgeleiden eerst gestegen, maar daarna onder het niveau van 1999 gezakt. Het resultaat is dat het verschil in sociaal vertrouwen in 2017 minder groot is dan in 1999 (maar relatief groot vergeleken met de verschillen in politiek vertrouwen).

2.6 Overige verschillen

De kans dat je in een goede buurt komt te wonen, is niet voor iedereen gelijk en hangt samen met sociaaleconomische status. Buurten met een lage leefbaarheid en lage sociaaleconomische status, waar een zogenoemde stapeling van problematiek aanwezig is, scoren aanzienlijk slechter op de dimensies overlast & onveiligheid, sociale samenhang en woningvoorraad. Met name de eerste twee zijn interessant om verder uit te zoeken in verband met sociale scheidslijnen in de samenleving, aangezien deze niet alleen de woonomgeving aangaan.

Veiligheid

Veiligheid is een van de belangrijkste behoeften van een mens. Niet voor niets is dit de tweede laag in de piramide van Maslow. Toch ervaart niet iedereen in Nederland dezelfde mate van veiligheid (Akkermans et al., 2022). Vrouwen voelen zich vaker onveilig dan mannen en jongeren voelen zich vaker onveilig dan ouderen. Ook geeft in de Veiligheidsmonitor van 2021 ruim een op de tien Nederlanders aan zich in de afgelopen twaalf maanden gediscrimineerd te hebben gevoeld. De meesten van hen (36%) zeggen dat dit was op grond van hun ras of huidskleur.

Sociale cohesie

Een stap boven veiligheid in de piramide van Maslow is sociale behoeften. Hieronder valt de menselijke behoefte aan sociaal contact, sociale verbondenheid en het onderdeel willen uitmaken van een groep. Sociale cohesie en sociaal kapitaal zijn twee termen die hier in de wetenschap vaak voor worden gebruikt. In dit onderzoek speelt sociale cohesie op meerdere manieren een rol. Zo verschillen groepen mensen in de mate waarin ze sociale cohesie ervaren. Ook speelt sociale cohesie een rol in de relatie tussen andere kenmerken. Zo geven de auteurs van de *Atlas van Afgehaakt Nederland* aan dat regio's met veel sociale samenhang afwijken van meer algemene patronen. Over het algemeen gaat het hier om gebieden met relatief veel laagopgeleiden en lage inkomens, waar – tegen het algemene beeld in – sprake is van een grote mate van vertrouwen en zogenoemde politieke 'aangehaaktheid'. Als een mogelijke verklaring voor deze afwijkende relaties wordt een protestants-christelijk ethos genoemd.

Religie en spiritualiteit

Als aanvulling op bovengenoemde mogelijke relatie tussen religie en sociale samenhang, is het interessant om te kijken naar de relatie van religie met andere scheidslijnen. Tot de jaren zestig van de vorige eeuw was religie een belangrijke scheidslijn in de Nederlandse samenleving (de tijd van verzuiling). Tot welke religieuze groepering iemand behoorde, was beslissend voor diens plaatsbepaling in de maatschappij (Van Dam, 2014). Tegenwoordig zijn steeds minder mensen in Nederland gelovig. Dit betekent echter niet dat de scheidslijnen die op basis van religie bestonden, hiermee gelijk zijn verdwenen. Zoals Schmeets (2018, p. 3) verklaart:

“Uit eerdere studies kwam al naar voren dat religie ook in de moderne samenleving nog steeds een onderscheidende factor is voor diverse facetten van de leefsituatie, zoals gezondheid en leefstijlen (Bruggink en Van Herten, 2009), de financiële positie en het vermogen (Arts, Otten en Lok, 2013), sociale cohesie (De Hart, 2014; Putnam en Campbell,

2012; Schmeets, 2015; Huijnk, 2018), het geefgedrag (Bekkers, Schuyt en Gouwenberg, 2017), orgaandonatie (Schmeets en Peters, 2016), en ervaren geluk (Coumans, 2014). Ook blijkt dat de religieuze betrokkenheid sterk verschilt tussen regionale gebieden en gemeenten (Schmeets, 2015).”

Onderwijs

Opleidingsniveau lijkt in veel gevallen samen te hangen met de scheidslijnen in de samenleving. Naast dat onderwijs een factor lijkt te zijn op basis waarvan andere uitkomstmaten ongelijk uitvallen, zijn er ook aanwijzingen dat onderwijs zelf een uitkomstmaat is, waar niet iedereen gelijke kansen heeft. Zo blijkt dat het opleidingsniveau van de ouders invloed heeft op de kans dat kinderen een hoger of lager niveau van het schooldiploma halen dan op basis van hun CITO-score mag worden verwacht.²⁰ Ook bij schooladviezen spelen achtergrondkenmerken een rol. Basisscholen geven sinds schooljaar 2014-2015 een initieel schooladvies aan elke leerling, welke vervolgens na de eindtoets bijgesteld kan worden wanneer het toetsadvies hoger is dan het initiële schooladvies. Uit recent onderzoek blijkt dat leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond een (iets) grotere kans hebben op een bijstelling, waarbij vooroordelen in het initiële schooladvies mogelijk een rol spelen (Hebbink et al., 2022).

Ook of een kind geboren is na een ingeleide bevalling blijkt van invloed op de gemiddelde CITO-score, en op het krijgen van havo- of vwo-advies. Zo blijken kinderen van wie de bevalling tussen 37 en 41 weken door een arts werd opgewekt, gemiddeld 8 tot 14% minder vaak een havo- of vwo-advies te krijgen, en gemiddeld een iets lagere CITO-score te krijgen dan spontaan geboren leeftijdsgenoten (Burger et al., 2023). Er kan echter niet gezegd worden of dit verband causaal is. Als mogelijke redenen voor deze relatie zien de onderzoekers dat door het inleiden van de bevalling de zwangerschap wordt ingekort, en dat de lengte van de zwangerschap samenhangt met de ontwikkeling van de hersenen. Ook geven ze aan dat mogelijk de factoren een rol spelen die reden geven voor inleiding, oftewel: er vindt een selectieproces plaats en de groepen verschillen toch systematisch van elkaar op andere punten dan alleen de ingeleide bevalling.

²⁰ Spijker, F. van, Houwen, K. van der, Gaalen, R. van (2017). Invloed ouderlijk opleidingsniveau reikt tot ver in het voortgezet onderwijs, *ESB jaargang 102*(4749).

3 Noord-Brabant in beeld

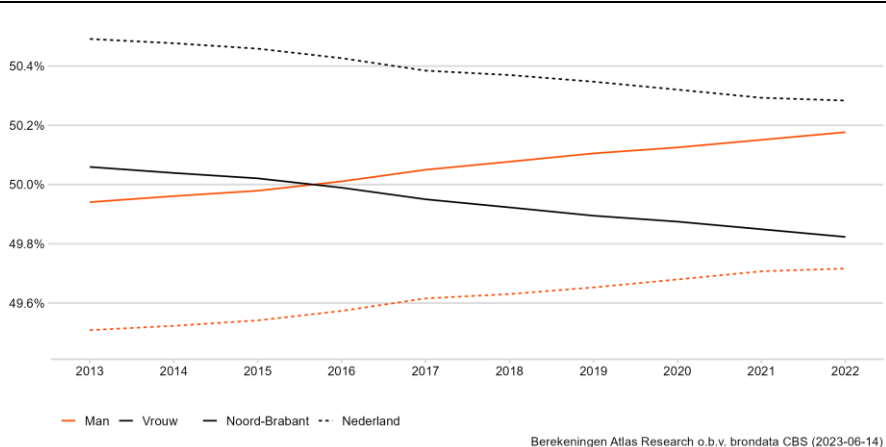
Op basis van het literatuuronderzoek is een aantal mogelijke scheidslijnen geïdentificeerd waarlangs verschillen zich sterker (kunnen) voordoen: geslacht, leeftijd, migratieachtergrond, opleidingsniveau en stedelijkheid. Hoogopgeleiden hebben over het algemeen meer kansen op de arbeidsmarkt en ouderen hebben doorgaans meer vermogen. Stedelijke problematiek zoals overlast, onveiligheid en minder sociale cohesie is – de naam zegt het al – vooral een stedelijk fenomeen. Vrouwen leven gemiddeld langer dan mannen en mensen met een lager opleidingsniveau hebben over het algemeen een minder goede gezondheid.

Vrouwen, mensen met een hoger opleidingsniveau en mensen zonder migratieachtergrond geven over het algemeen aan gelukkiger te zijn. Deze factoren kunnen als scheidslijn (een verschil tussen groepen) of breuklijn (een verschil dat ingrijpt op de ervaren levenskwaliteit van mensen) fungeren. Voordat we laten zien in hoeverre Brabantse gemeenten en regio's verschillen op een breed scala aan thema's, brengen we in beeld in hoeverre de factoren die als scheids- of breuklijn kunnen fungeren verdeeld zijn over de provincie en in hoeverre Noord-Brabant hierin afwijkt van het Nederlands gemiddelde.

Geslacht

In Noord-Brabant wonen meer mannen dan vrouwen, in tegenstelling tot de rest van Nederland. Zowel in Noord-Brabant (+0,3%) als landelijk (+0,2%) neemt het aandeel mannen in de samenleving toe. Landelijk gezien zijn de aandelen man en vrouw zich daardoor langzaam naar een gelijke verdeling aan het bewegen, terwijl in Noord-Brabant in 2015 de omslag heeft plaatsgevonden waar het aandeel mannen het aandeel vrouwen voorbij is gegaan. De verschillen hierbij zijn echter zeer klein.

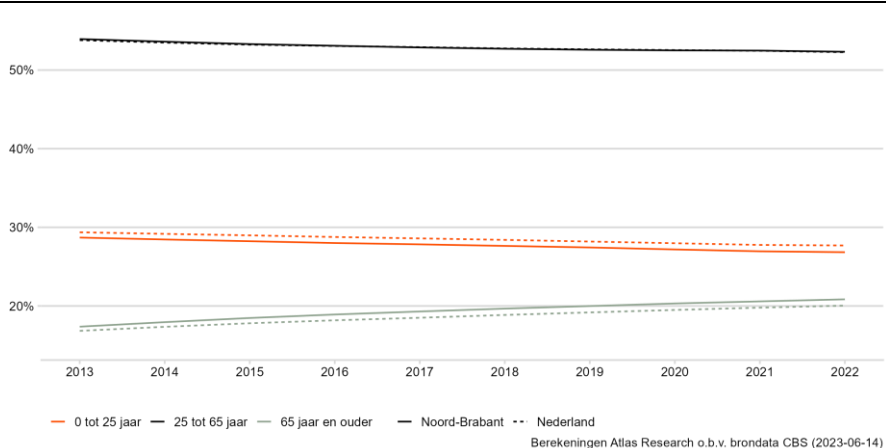
Figuur 3.1. Verdeling geslacht in Noord-Brabant en Nederland in 2022

Leeftijd

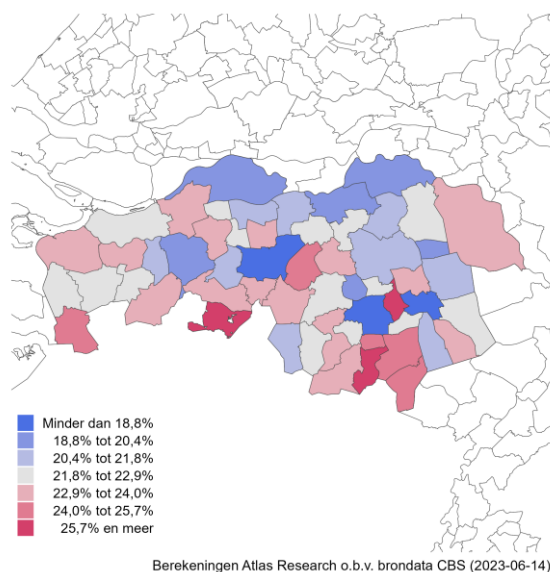
De leeftijdsverdeling is in Noord-Brabant gelijk aan het landelijk gemiddeld (figuur 3.2). Het grootste deel van de bevolking valt in de groep 25 tot 65 jaar, en kleinere delen in de groepen 0 tot 25 jaar en 65 jaar en ouder. Over de afgelopen jaren is een lichte vergrijzing te zien: het aandeel ouderen neemt langzaam toe terwijl het aandeel tot 65 jaar afneemt. Binnen Noord-Brabant is er veel variatie in de leeftijdsverdeling. Het aandeel ouderen is bijvoorbeeld relatief groot in randgemeenten als Baarle-Nassau en Valkenswaard (26 tot 27 procent) en relatief klein in grote steden als Eindhoven en Tilburg (17 procent, figuur 3.3).

Figuur 3.2. Leeftijdsverdeling in Noord-Brabant en Nederland

Figuur 3.3. Aandeel ouderen (65 jaar en ouder) in Noord-Brabant in 2022

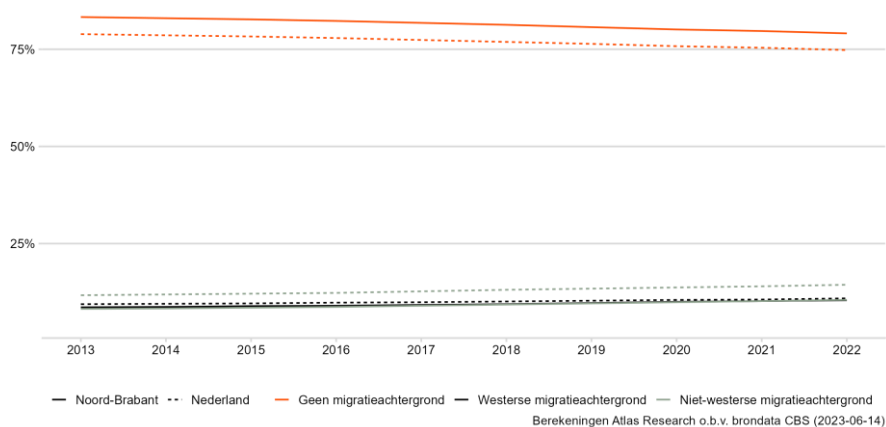

Migratieachtergrond

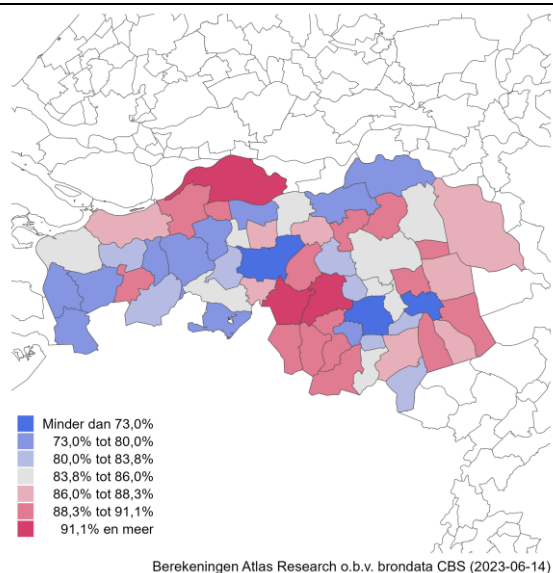
Veruit het grootste deel van de Nederlandse bevolking heeft geen migratieachtergrond²¹ (figuur 3.4). In Noord-Brabant hebben minder mensen een migratieachtergrond dan gemiddeld in Nederland. Zowel in Nederland als in de provincie Noord-Brabant neemt het aandeel mensen met een migratieachtergrond toe – ongeveer in gelijke tred. In Eindhoven en Tilburg wonen de meeste mensen met (kleinste aandeel zonder) een migratieachtergrond, terwijl in gemeenten daartussen juist de minste mensen met (grootste aandeel zonder) een migratieachtergrond wonen (figuur 3.5).

²¹ In de Statline-tabel die voor deze figuur is gebruikt zijn de recente wijzigingen die het CBS doorvoerde in haar cijfers over migratieachtergrond nog niet doorgevoerd. Zie: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/07/cbs-introduceert-nieuwe-indeling-bevolking-naar-herkomst> voor meer informatie over de nieuwe CBS-indeling voor herkomst."

Figuur 3.4. Verdeling migratieachtergrond in Noord-Brabant en Nederland

Figuur 3.5. Aandeel mensen zonder migratieachtergrond in Noord-Brabant in 2022

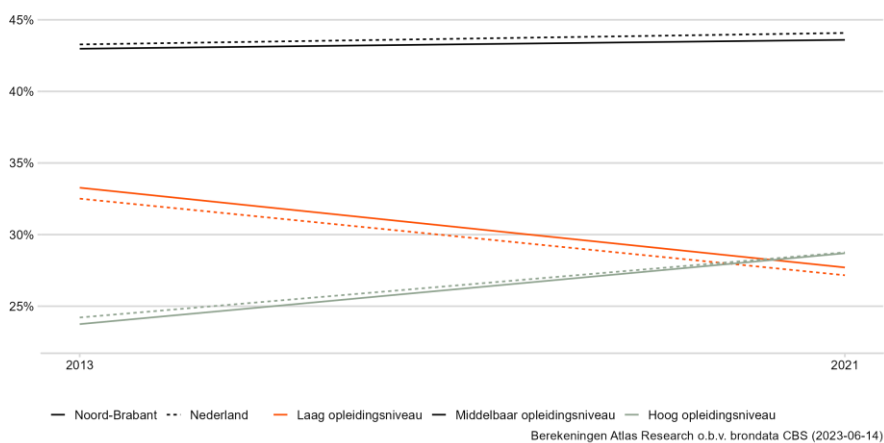

Opleidingsniveau

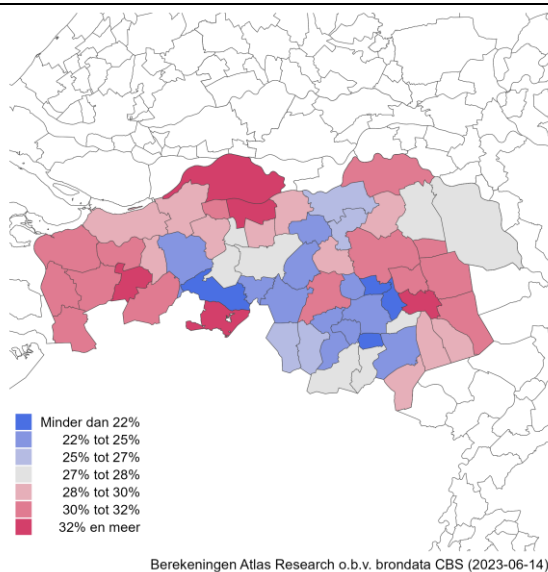
Zowel in Noord-Brabant als in Nederland is veruit het grootste aandeel van de bevolking middelbaar opgeleid. Op basis van opleidingsniveau zijn sterke veranderingen over de tijd te zien. Zo is in Noord-Brabant tussen 2013 en 2021 het aandeel laagopgeleiden van 33,2 procent gedaald naar 27,8 procent en het aandeel hoogopgeleiden gestegen van 23,7 procent naar 28,7 procent. Deze ontwikkelingen zijn vergelijkbaar met het landelijke beeld. Binnen Noord-Brabant is de verdeling naar opleidingsniveau groot (figuur 3.7). De

gemeente Rucphen heeft met 37,6 procent het grootste aandeel mensen met een laag opleidingsniveau, terwijl dit aandeel in de gemeente Waalre met 18,0 procent het kleinst is.

Figuur 3.6. Verdeling opleidingsniveau in Noord-Brabant en Nederland

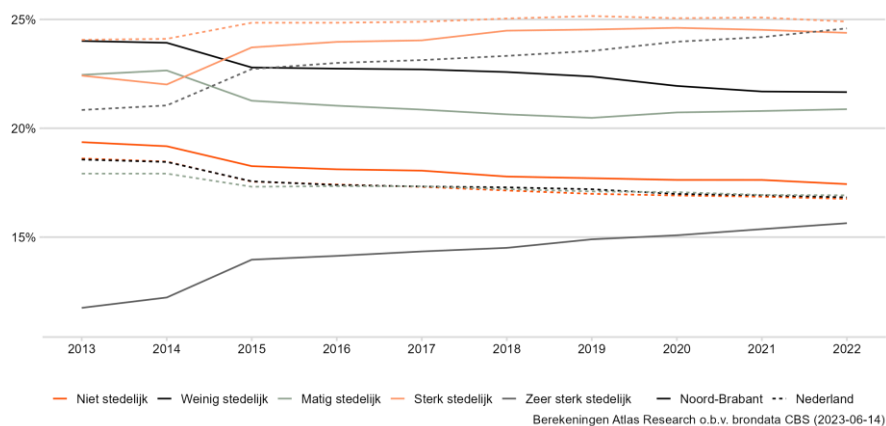
Figuur 3.7. Aandeel mensen met een laag opleidingsniveau in Noord-Brabant in 2021

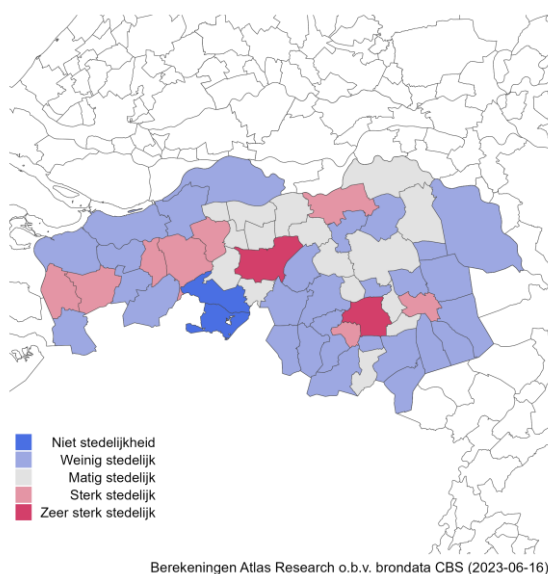
Stedelijkheid

Zowel Nederland als Noord-Brabant verstedelijken. Het aandeel mensen dat woont in sterk (1500 tot 2500 adressen per km²) of zeer sterk stedelijk (2500 of meer adressen per km²) gebied is door de jaren heen toegenomen, terwijl het aandeel mensen dat woont in niet, weinig of matig stedelijk gebied (respectievelijk minder dan 500, 500 tot 1000, 1000 tot 1500 adressen per km²) afneemt. De trend in Noord-Brabant is gelijk aan de landelijke patronen, maar de uitgangspositie was anders. In Noord-Brabant woont nog steeds het kleinste aandeel (iets meer dan vijftien procent) mensen in zeer sterk stedelijk gebied, terwijl dit landelijk bijna 25 procent is.

Figuur 3.8. Verdeling stedelijkheid in Noord-Brabant en Nederland

Figuur 3.9. Omgevingsadressendichtheid (adressen per km²) In Noord-Brabant in 2022

3.1 Scheidslijnen in Noord-Brabant

Op basis van geslacht is Noord-Brabant, net als Nederland als geheel, vrij gelijk verdeeld. Ongeveer de helft van de bevolking is man en ongeveer de helft is vrouw. Wel neemt het aandeel mannen in de samenleving toe, wat in Noord-Brabant sinds 2015 ervoor heeft gezorgd dat er meer mannen dan vrouwen wonen. Grotere verschillen zijn echter in de overige scheidslijnen te zien.

Meer dan de helft van de samenleving, zowel landelijk als in Noord-Brabant, is tussen 25 en 65 jaar oud, maar het aandeel ouderen neemt toe. Migratieachtergrond laat een vergelijkbaar beeld zien, met ruim driekwart van de bevolking zonder migratieachtergrond, maar een toename van het aandeel met migratieachtergrond. Ruim veertig procent van de bevolking heeft een middelbaar opleidingsniveau. Het aandeel dat een laag opleidingsniveau heeft, neemt sterk af door de jaren, terwijl het aandeel met een hoog opleidingsniveau sterk toeneemt.

Tot slot laat Noord-Brabant een afwijkende verdeling op basis van stedelijkheid zien. Landelijk wonen de meeste mensen in zeer sterk stedelijk of stedelijk gebied, op afstand gevolgd door het aandeel mensen dat woont in matig, weinig of niet-stedelijk gebied. Deze verschillen worden door de jaren steeds groter. In Noord-Brabant woont het grootste deel van de inwoners ook in sterk stedelijk gebied, maar dit wordt gevolgd door de aandelen wonend in weinig, matig en niet-stedelijk gebied. Het kleinste aandeel van de bevolking woont in zeer sterk stedelijk gebied, al neemt dit aandeel ook door de jaren heen toe.

4 Verschillen op de arbeidsmarkt

In de komende hoofdstukken worden verschillen in Brabant per thema uitgelicht. In dit hoofdstuk staan verschillen op de arbeidsmarkt centraal. Op de arbeidsmarkt vinden aanbod (mensen die willen en kunnen werken) en vraag (werkgevers en opdrachtgevers) elkaar. De vraag naar arbeid wordt beïnvloed door economische trends: in sectoren waar het goed gaat zal de vraag naar arbeid stijgen, terwijl de vraag naar arbeid daalt in krimpsectoren. De sectorstructuur van de (regionale) arbeidsmarkt is dus van belang voor de kans op werk en een goed salaris. Wanneer er onvoldoende (geschikt) werk beschikbaar is, stijgt de werkloosheid.

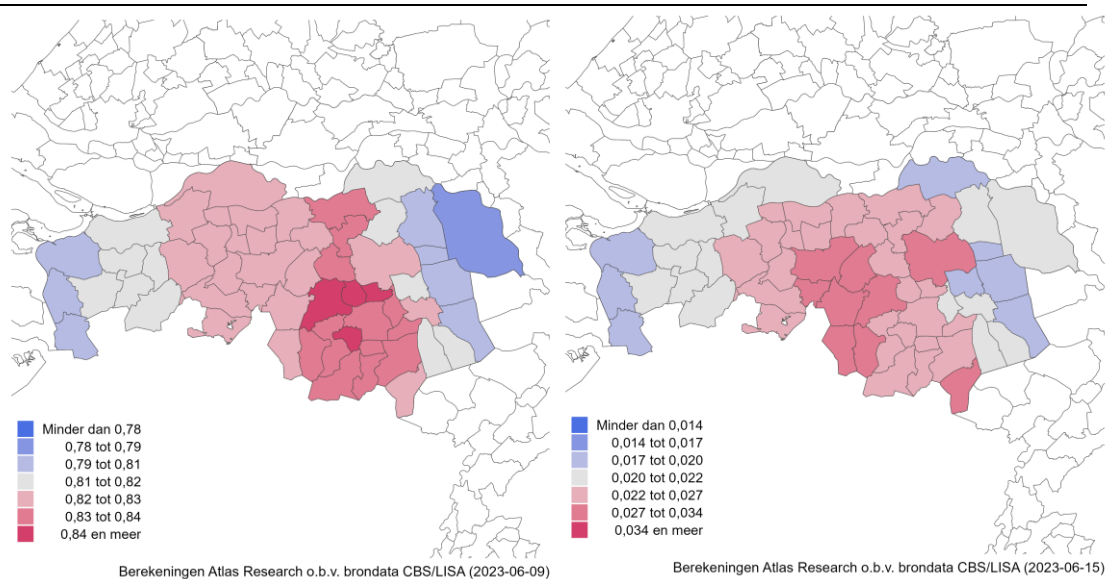
In de kaarten is de schaal steeds bepaald aan de hand van de verdeling in Nederland als geheel. Wanneer Brabant als geheel rood kleurt, is de score van Brabantse gemeenten op een kenmerk hoog ten opzichte van het Nederlandse gemiddelde. Een blauwe kleur duidt op een lagere score ten opzichte van het gemiddelde.

4.1 Verschillen in de kans op werk

De beschikbaarheid van werk binnen acceptabele reistijd, rekening houdend met concurrentie,²² is in Noord-Brabant vergelijkbaar met het Nederlands gemiddelde. Wel zijn er duidelijke regionale patronen zichtbaar: het economisch zwaartepunt ligt in de centraal gelegen gemeenten (voornamelijk in en rondom Eindhoven en Den Bosch), terwijl de inwoners van gemeenten aan de oost- en westrand van de provincie minder banen binnen acceptabele reistijd tot hun beschikking hebben. Dit beeld is, ondanks meerdere definitiewijzigingen in de tussentijd, in lijn met het algemene beeld van de beschikbaarheid van werk in 2015 in *Mind the Gap* (figuur 3.8). Hoewel de variatie binnen Noord-Brabant (van 0,79 in Land van Cuijk tot 0,84 in Veldhoven) vergeleken met de landelijke spreiding (0,73-1,02) relatief klein lijkt, is deze van een vergelijkbaar niveau als in veel andere provincies.

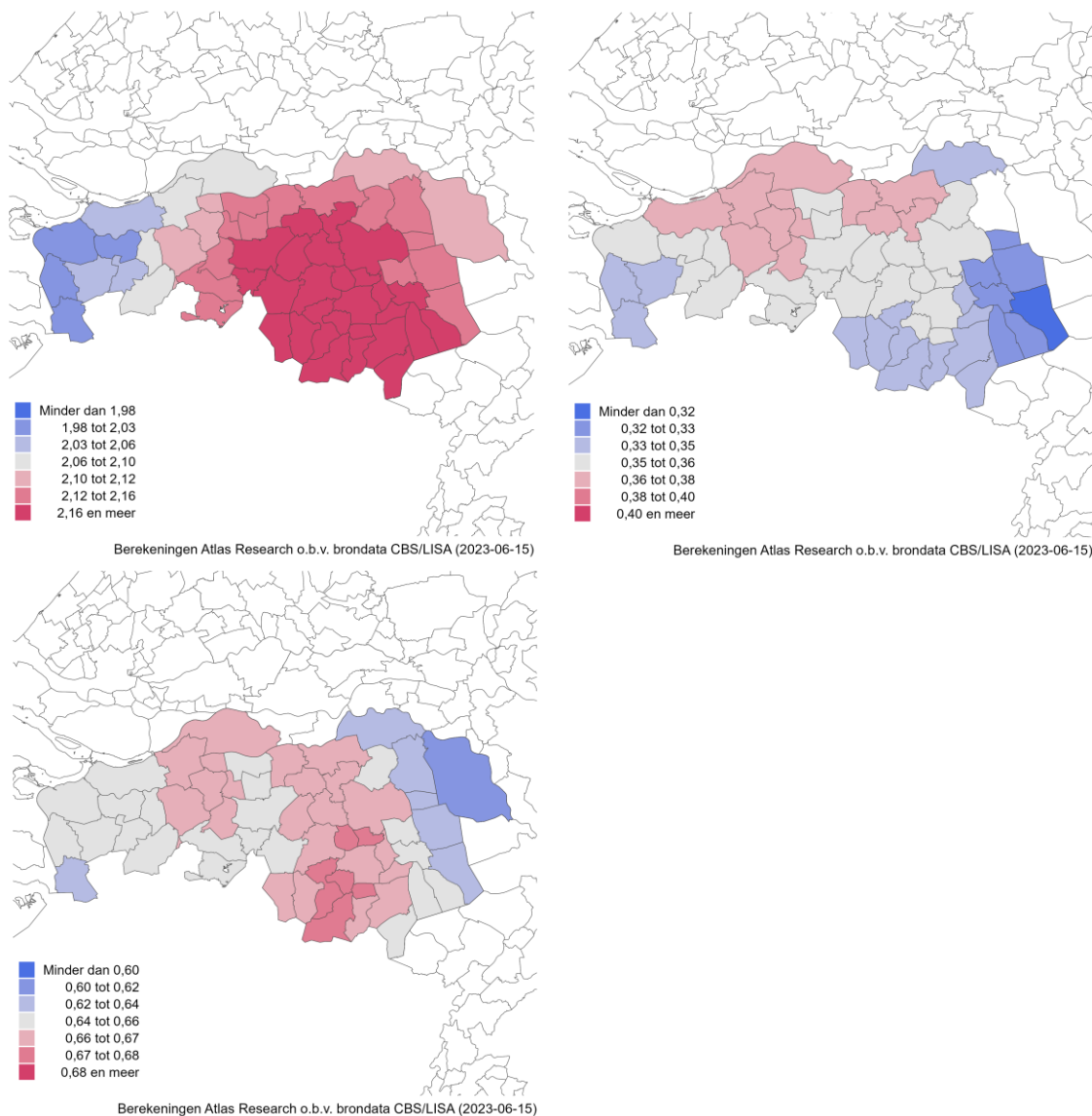
²² Voor een beschrijving van de indicator Beschikbaarheid van werk (en varianten), zie: Middeldorp, M., Burema, F., Halbersma, R. (2022). *Verbetering regiokenmerken Bijstandsverdeelmodel*. Amsterdam: Atlas Research.

Figuur 4.1. Beschikbaarheid van werk in 2021 (links) en ontwikkeling 2015-2021 (rechts)

In de periode 2015-2021 nam de beschikbaarheid van werk toe, zowel in Nederland als in Brabant. Dat wil zeggen dat zowel in Nederland als in Brabant het aantal banen per hoofd van de beroepsbevolking is toegenomen. Dezelfde regionale scheidslijnen doemen hier weer op, met de grootste toename in de centrale gemeenten en de geringste toename in de randgemeenten. Daarbij valt op dat de grootste toename in de beschikbaarheid zich niet voordeed in 'banenmotor' Eindhoven / Veldhoven (Brainport, ASML), maar in de gemeenten net ten noordoosten daarvan.

Figuur 4.2. Beschikbaarheid van (v.l.n.r.) laag-, middelbaar en hooggeschoold werk in 2021

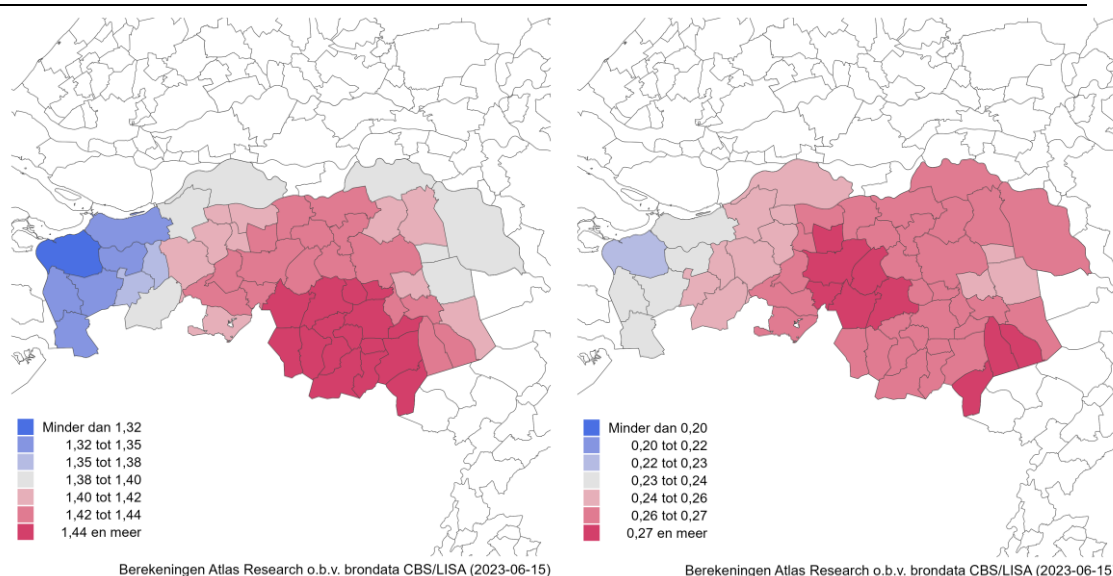

Voor de beschikbaarheid van werk naar opleidingsniveau zetten we het aantal bereikbare banen met een laag (midden, hoog) beroepsniveau af tegen de beroepsbevolking met een laag (midden, hoog) opleidingsniveau in de omgeving van een gemeente. Er is, ten opzichte van het Nederlands gemiddelde, relatief veel laaggeschoold werk beschikbaar in Noord-Brabant. Dit heeft ook een duidelijk regionaal karakter, dat zich ver uitstrekt rondom grote steden als Eindhoven, Den Bosch en Tilburg. De beschikbaarheid van middelbaar geschoold werk is in Noord-Brabantse gemeenten rond het niveau van het landelijk gemiddelde, met enkel de gemeente Deurne (0,32) als negatieve uitschieter. Het hooggeschoolde werk concentreert zich in en rondom Eindhoven.

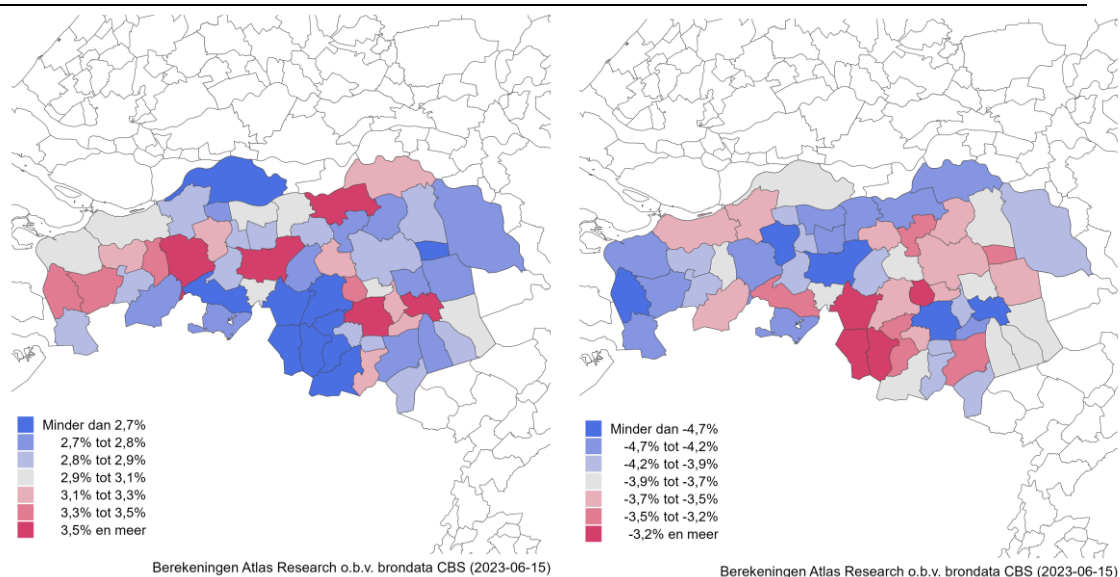
In de periode 2015–2021 (niet als kaart weergegeven) is de beschikbaarheid van laag- en middelbaar geschoold werk toegenomen en de beschikbaarheid van hooggeschoold werk afgenomen. Deze ontwikkelingen kunnen zowel samenhangen met de ontwikkeling van het aantal banen met een bepaald beroepsniveau (meer banen in de omgeving resulteert in een hogere waarde voor de indicator) als de ontwikkeling van de beroepsbevolking met een bepaald opleidingsniveau (een grotere beroepsbevolking in de omgeving resulteert in een lagere waarde voor de indicator). Dus wanneer het aantal banen met een hoog beroepsniveau in (de omgeving van) Eindhoven stijgt, maar de beroepsbevolking met hoog opleidingsniveau sneller stijgt, daalt de indicator.

Figuur 4.3. Werken onder niveau in 2021 (links) en ontwikkeling 2015–2021 (rechts)

Werken onder niveau meet de verhouding tussen het aantal banen met een laag beroepsniveau vervuld door mensen met een middelbaar of hoog opleidingsniveau en de beroepsbevolking met een laag opleidingsniveau (ook wel: verdringing op de arbeidsmarkt). Vooral in de zuidelijk en zuidoostelijk gelegen gemeenten is deze verhouding het hoogst. Dit patroon komt in grote lijnen overeen met de kaart van de beschikbaarheid van laaggeschoold werk, doordat beide indicatoren dezelfde noemer delen: de (bereikbare) beroepsbevolking met een laag opleidingsniveau. In het oosten van de provincie is het aandeel banen met een laag beroepsniveau dat vervuld wordt door mensen met een middelbaar of hoog opleidingsniveau dus groter én toegenomen in de periode 2015–2021.

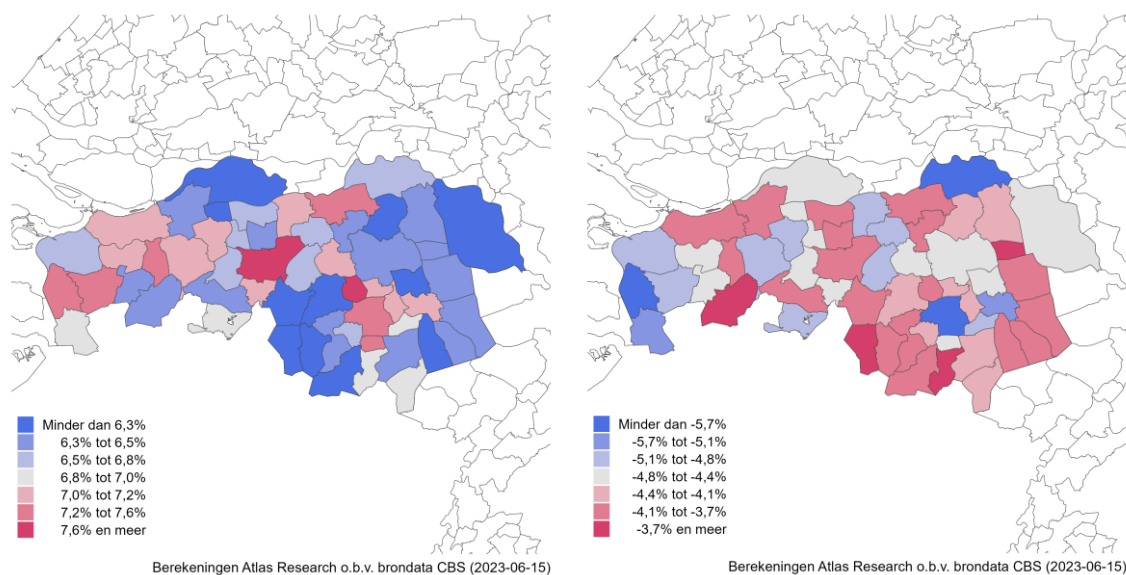
Figuur 4.4. Werkloosheid in 2022 (links) en de ontwikkeling van 2015-2022 (rechts)

Het werkloosheidspercentage in Noord-Brabant is lager dan het landelijk gemiddelde (3,2 procent versus 3,5 procent). Binnen de provincie is de spreiding gering: Alphen-Chaam heeft met 2,6 procent het kleinste en Eindhoven met 3,9 procent het grootste aandeel werklozen in de beroepsbevolking. Er is wel een patroon zichtbaar op het gebied van stedelijkheid. Na Eindhoven hebben Tilburg, Helmond, Breda en Den Bosch het hoogste werkloosheidscijfer, terwijl na Alphen-Chaam de gemeenten Oirschot en Altena volgen met het kleinste aandeel werklozen. Het werkloosheidscijfer in Noord-Brabant ontwikkelde zich in de periode 2015 tot 2022 gunstiger dan het landelijk beeld (-4 procent ten opzichte van -3,7 procent).

Het werkloosheidspercentage onder jongeren (15 tot 25 jaar) ligt overal in Nederland hoger dan het werkloosheidscijfer voor de gehele beroepsbevolking. Wat in Noord-Brabant opvalt is dat er weinig spreiding tussen de gemeenten is, vooral als we kijken naar gemeenten met een hoge werkloosheid. Tilburg heeft met 7,7 procent het grootste aandeel werkloze jongeren in Noord-Brabant, maar dit steekt positief af tegen bijvoorbeeld de 9,3 procent en 10,6 procent in Rotterdam en Den Haag, de 10,2 procent in Maastricht en de 10,4 procent in Amsterdam. Het aandeel werkloze jongeren is in 2022 ten opzichte van 2015 met 3,4 procent het minst afgenomen in Boekel en met 6,5 procent het meest in Bergen op Zoom.

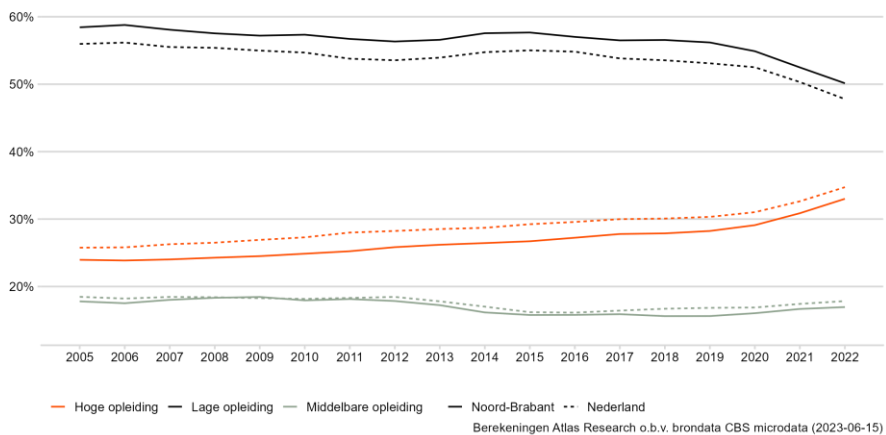
Figuur 4.5. Werkloosheid jongeren in 2022 (links) en de ontwikkeling van 2015-2022 (rechts)

4.2 Verschillen in baanpolarisatie

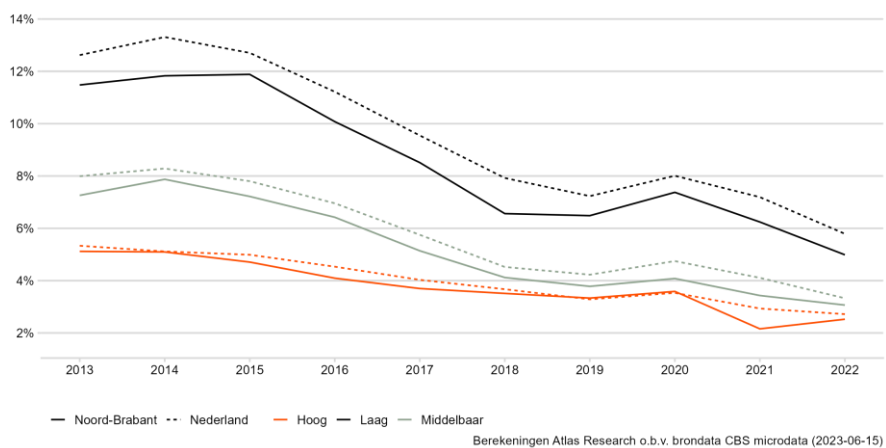
Er is de laatste jaren veel te doen geweest om baanpolarisatie. Hiermee wordt de ontwikkeling bedoeld dat de werkgelegenheid vooral groeit aan de boven- en (in mindere mate) de onderkant van de arbeidsmarkt, maar dat het aandeel banen in het middensegment afneemt. Een belangrijke verklaring hiervoor zijn de grote technologische ontwikkelingen die het mogelijk hebben gemaakt om bepaalde routinematige banen in de dienstverlenende sector te vervangen (dit zijn over het algemeen banen met een middelbaar beroepsniveau). Figuur 4.6 laat zien dat het gros van de werkgelegenheid in Brabant bestaat uit banen met een laag beroepsniveau (eenvoudige tot middelmatig complexe taken), maar dat dit de laatste jaren flink aan het afnemen is. Bij banen met een hoog beroepsniveau (complexe, gespecialiseerde taken) is het omgekeerde patroon zichtbaar. Beide volgen dezelfde trend als het Nederlandse gemiddelde, waarbij opvalt dat er in Brabant meer werkgelegenheid is met een laag beroepsniveau – en juist minder werkgelegenheid met een hoog beroepsniveau. Het middensegment fluctueert over de jaren heen maar blijft onder de streep stabiel.

Figuur 4.6. Ontwikkeling werkgelegenheid naar vereist opleidingsniveau

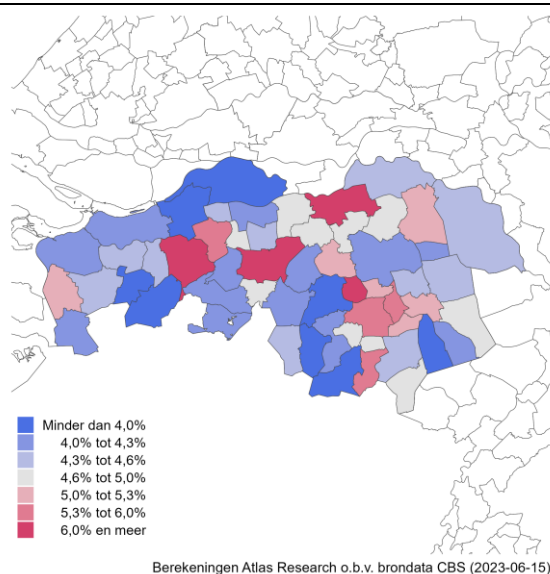
De werkloosheid in de laagopgeleide beroepsbevolking is structureel hoger dan onder middelbaar opgeleiden (die weer hoger is dan de hoogopgeleiden). Tijdens economische crises neemt het aandeel werklozen in de laagopgeleide beroepsbevolking over het algemeen ook sterker toe. Dit patroon is duidelijk te herkennen in Figuur 4.7. Het verschil in werkloosheid tussen hoog- en middelbaar opgeleiden was in 2013 nog meer dan twee procentpunt, maar dit verschil was in 2022 bijna helemaal verdwenen. Als de vraag naar middelbaar opgeleid personeel zou lijden onder baanpolarisatie zou het gat tussen het werkloosheidscijfer van de laagopgeleide en middelbaar opgeleide beroepsbevolking eerder zijn geslonken.

Figuur 4.7. Ontwikkeling werkloosheid naar opleidingsniveau

Daarmee lijken zowel de ontwikkeling van het beroepsniveau als het werkloosheidscijfer naar opleidingsniveau vooralsnog geen aanwijzing te geven voor (toenemende) baanpolarisatie. Er lijkt eerder sprake te zijn van een *upscaling* van de werkgelegenheid die past in een internationale trend van steeds kennisintensievere werkgelegenheid. De toenemende verdringing op de arbeidsmarkt die in Figuur 4.3 naar voren kwam (werk met een laag beroepsniveau dat wordt vervuld door mensen met een middelbaar of hoog opleidingsniveau) zou hier wel bij passen.

Figuur 4.8. Werkloosheid naar opleidingsniveau in 2022

4.3 Breuklijnen op de arbeidsmarkt?

Op de Brabantse arbeidsmarkt zijn twee duidelijke scheidslijnen zichtbaar. In het oosten van de provincie gaat het economisch meer voor de wind dan in het westen. Hier is de beschikbaarheid van werk groter en het werkloosheidspercentage lager. Opleidingsniveau is een tweede belangrijke, potentiële scheidslijn: de arbeidsmarkt vraagt een steeds hoger niveau, en mensen met een laag opleidingsniveau kunnen in deze kennisintensieve tijd de aansluiting met de arbeidsmarkt kwijtraken. Dit is echter een langjarig proces, en het aandeel van de starters op de arbeidsmarkt dat geen middelbaar opleidingsniveau heeft, is sinds de invoering van de startkwalificatie en uitbreiding van de leerplicht flink geslonken.

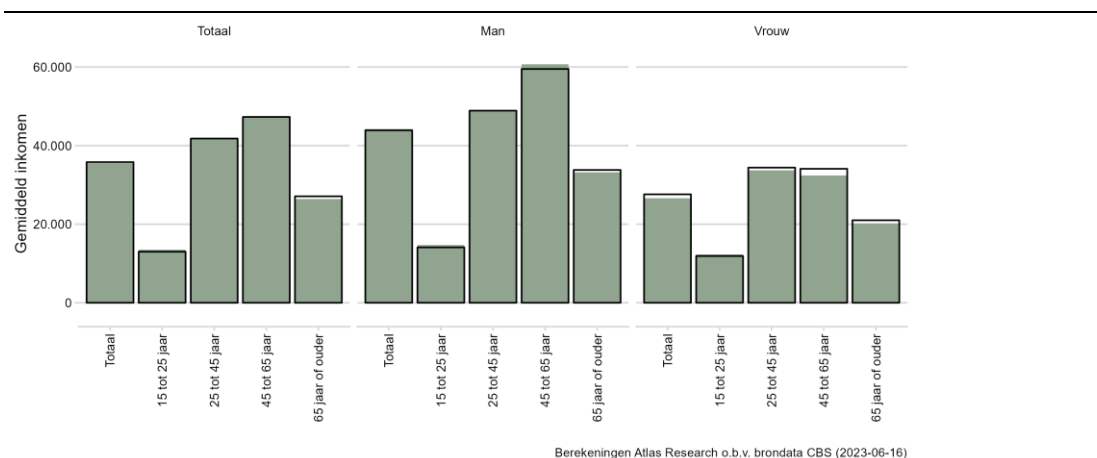
5 Verschillen in inkomen en vermogen

Worden de rijken rijker en de armen armer? Volgens verschillende internationale studies wel en dat zou weer deels samenhangen met de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. Om een volledig beeld hiervan te krijgen, bekijken we inkomen en vermogen. Onderzoek toegespitst op de situatie in Nederland laat zien dat de verschillen in inkomen tussen 1990 en 2019 vrij stabiel zijn gebleven. Sinds 1990 zijn de verschillen in vermogen juist sterk toegenomen. Dit hoofdstuk zoomt in op inkomens- en vermogensverschillen in Noord-Brabant.

5.1 Inkomensverschillen

Figuur 5.1 (en overige staafdiagrammen in dit rapport) vergelijkt het inkomen in Noord-Brabant voor een bepaalde uitsplitsing – bijvoorbeeld mannen in de leeftijd 45 tot 65 jaar – telkens met het gemiddelde inkomen in Nederland voor diezelfde categorie. Voor elke categorie representeert het gekleurde staafje de (gemiddelde) waarde in Noord-Brabant en het doorzichtige staafje met een zwarte omlijning de (gemiddelde) waarde in Nederland. Als het gekleurde staafje uitsteekt boven de omlijning is de waarde in Noord-Brabant hoger dan gemiddeld in Nederland; dit is bijvoorbeeld het geval bij mannen in de leeftijdscategorie 45 tot 65 jaar. Wanneer er ‘witruimte’ is binnen de omlijning is de waarde in Noord-Brabant lager dan gemiddeld in Nederland; dit is bijvoorbeeld het geval bij vrouwen in de leeftijdscategorie 45 tot 65 jaar. In alle leeftijdscategorieën hebben vrouwen dus een lager inkomen dan mannen. Vooral in de leeftijdscategorie 45 tot 65 jaar zijn de verschillen groot.

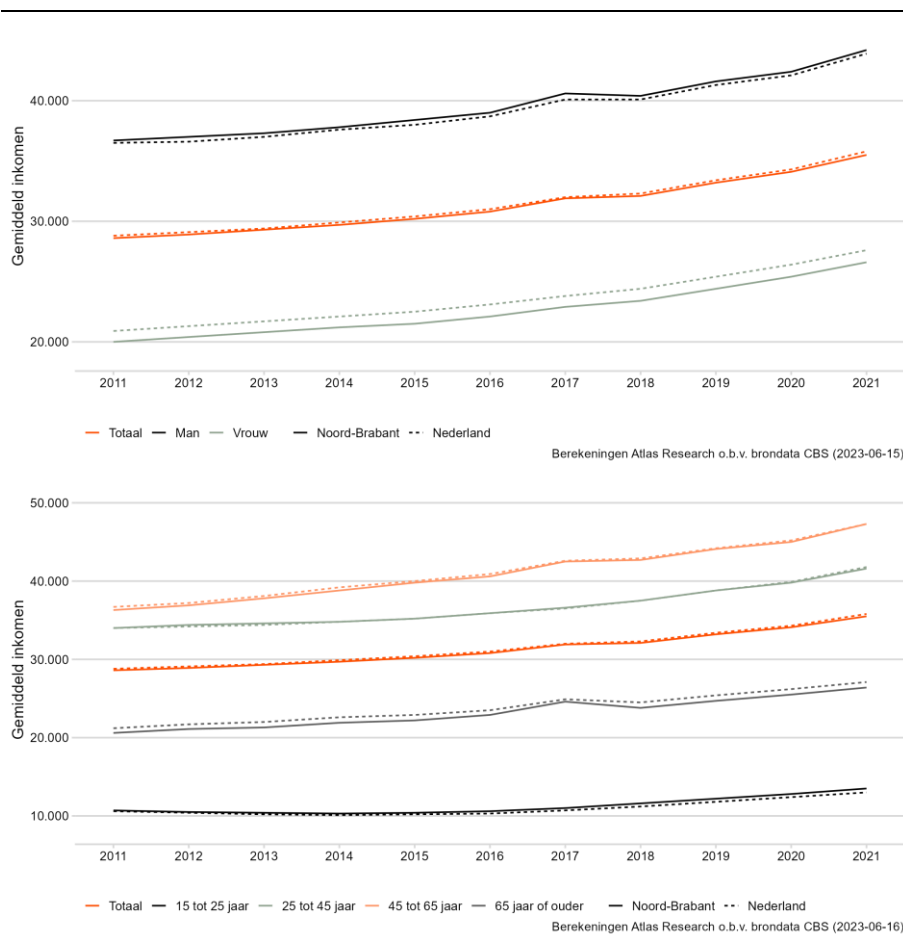
Figuur 5.1. Gemiddeld inkomen; naar geslacht en leeftijd

De oorzaken van de loonkloof tussen mannen en vrouwen zijn een apart studiegebied, maar bekend is dat de verschillen in het inkomen tussen mannen en vrouwen niet alleen ontstaan door discriminatie. Vrouwen werken bijvoorbeeld vaker in deeltijd. Hierdoor hebben ze niet alleen een lager inkomen, maar bouwen ze ook minder ervaring op – waardoor het verschil door de jaren groter wordt. Verder werken vrouwen vaak in sectoren waar de beloning lager is en waren vrouwen in het verleden lager opgeleid dan mannen.

Het gemiddelde inkomen is voor zowel mannen als vrouwen en alle leeftijdsklassen in de afgelopen tien jaar gestegen. Brabant houdt hierbij gelijke tred met het Nederlands gemiddelde. In figuur 5.2 valt op dat de inkomensverschillen tussen mannen en vrouwen in Brabant behoorlijk persistent zijn in de tijd – en eerder groter dan kleiner zijn geworden in de afgelopen jaren. Verder valt op dat het inkomen van 45-tot-65-jarigen sterker is gestegen dan dat van 25-tot-45-jarigen.

Figuur 5.2. Ontwikkeling gemiddeld inkomen; naar geslacht en leeftijd

Voor de hieronder gepresenteerde cijfers is gebruikgemaakt van het huishoudensinkomen op basis van CBS-microdata dat is 'toebedeeld' aan personen in het huishouden (zie box). Het gemiddelde inkomen van mensen met een Europese herkomst ligt in Brabant lager dan gemiddeld in Nederland. Het inkomen neemt, zoals verwacht, toe met opleidingsniveau en in Brabant verdienen mensen met een middelbare opleiding gemiddeld iets hogere inkomens dan gemiddeld in Nederland. Verder valt op dat, hoewel er landelijk weinig verschillen zijn in inkomen op basis van stedelijkheid, het beeld in Noord-Brabant afwijkt. Inwoners van niet-stedelijke gebieden verdienen in Noord-Brabant relatief veel ten opzichte van mensen in meer stedelijke gebieden.

Definitie en berekening inkomen

Voor de berekening van het gemiddelde en mediane inkomen naar achtergrondkenmerken, en de aandelen inwoners per percentielgroep, is gebruikgemaakt van het CBS Microdatabestand INHATAB. Dit onderzoek gaat uit van het besteedbaar inkomen van huishoudens.

Definitie besteedbaar inkomen van huishoudens

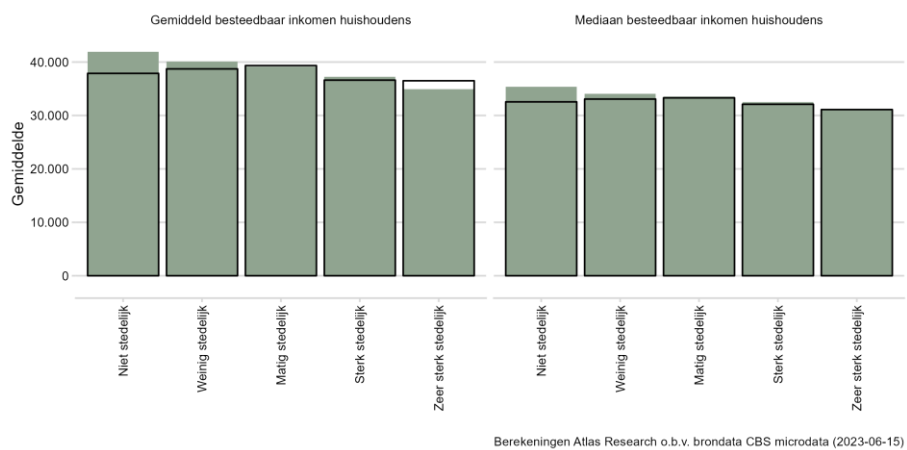
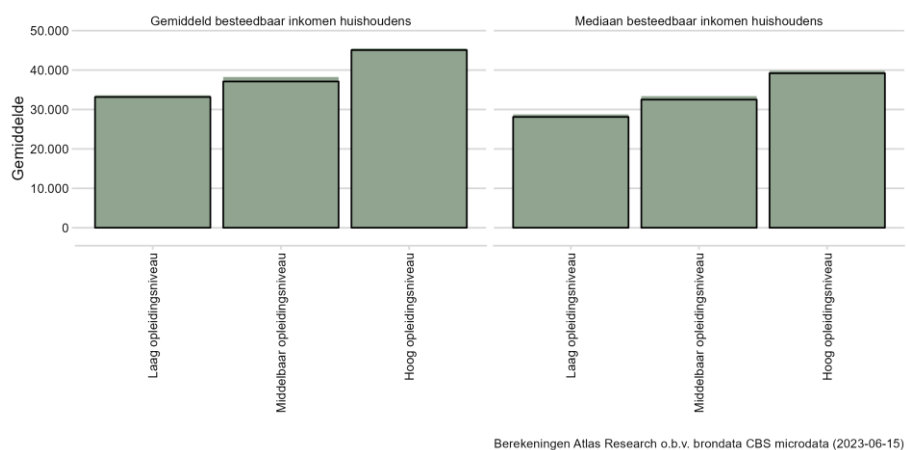
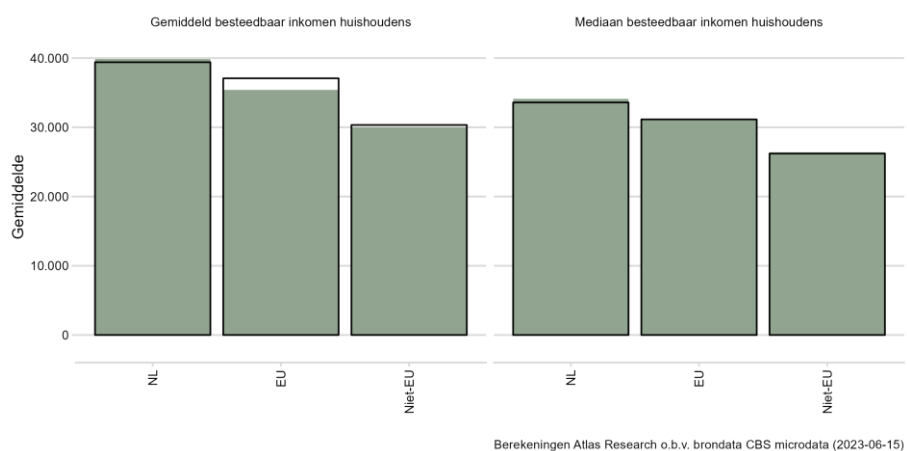
Het besteedbaar inkomen van een huishouden bestaat uit het bruto-inkomen verminderd met betaalde inkomensoverdrachten zoals alimentatie van de ex-echtgeno(o)t(e), premies inkomensverzekeringen zoals premies betaald voor sociale verzekeringen, volksverzekeringen en particuliere verzekeringen in verband met werkloosheid, arbeidsongeschiktheid en ouderdom en nabestaanden, premies ziektekostenverzekeringen, en belastingen op inkomen en vermogen.

Van huishoudens naar personen

Voor zowel inkomen als vermogen (volgende paragraaf) is gebruikgemaakt van bestanden op huishoudensniveau. Om de uitsplitsingen naar persoonskenmerken te maken, is dit inkomen/vermogen toegekend aan iedere persoon in het huishouden. Hierbij zijn alleen huishoudens meegenomen waar het inkomen/vermogen van bekend is. Institutionele huishoudens en personen die door het CBS zijn aangemerkt als 'inwonend kind' zijn uitgesloten van de analyses. Om rekening te houden met de samenstelling van huishoudens is het inkomen/vermogen gedeeld door equivalentiefactoren (zie <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2008/50/wat-is-mijn-bestedbaar-inkomen->). Tot slot is gewogen naar het opleidingsgewicht van de personen om op een representatieve wijze van individuele personen naar groepen personen te gaan.

Figuur 5.3. Gemiddeld en mediaan inkomen; naar migratieachtergrond, opleidingsniveau en stedelijkheid

Inkomenspercentielen naar kenmerken

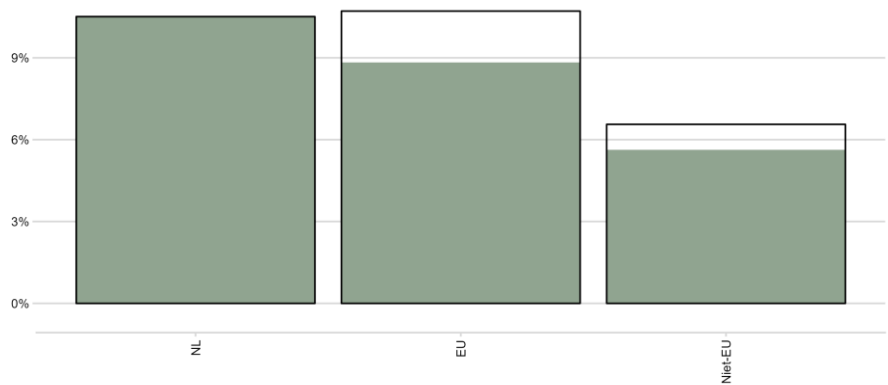
Inkomens zijn scheef verdeeld. Doordat er in Nederland een sociaal vangnet is, liggen de inkomens aan de onderkant van de verdeling relatief dicht bij elkaar. Aan de bovenkant van de verdeling nemen de verschillen echter snel toe. Een ander beeld van ongelijkheid kan daarom worden verkregen door te kijken welk aandeel van de mensen behoort tot een bepaald inkomenspercentiel. Als relatief veel mensen met een bepaald kenmerk behoren tot de bovenste 10%- of 1%-percentielgroep van het inkomen, zijn deze mensen vaker 'rijk'. Omgekeerd geldt dat wanneer er sprake is van een oververtegenwoordiging van bepaalde groepen in de onderste vijftig procent van de inkomensverdeling zij vaak een laag inkomen hebben.²³

In Noord-Brabant behoren mensen met een Europese en niet-Europese migratieachtergrond minder vaak tot de bovenste 10%-percentielgroep dan gemiddeld in Nederland, zie figuur 5.4. Zij hebben dus minder vaak hoge inkomens. Ook op het gebied van stedelijkheid wijkt Noord-Brabant af van het landelijke beeld. Waar landelijk gezien de verschillen tussen stedelijkheidsklassen klein zijn, is in Noord-Brabant een duidelijke trend te zien: mensen in niet-stedelijk gebied zijn oververtegenwoordigd in de bovenste inkomenspercentielgroep, terwijl mensen in sterk stedelijk gebied juist relatief weinig hiertoe behoren. Brabantse dorpen zijn dus relatief 'rijk' en in Brabantse steden wonen relatief weinig mensen met een hoog inkomen. Mensen met een middelbaar opleidingsniveau komen in Brabant iets vaker voor in bovenste percentielgroep dan gemiddeld in Nederland.

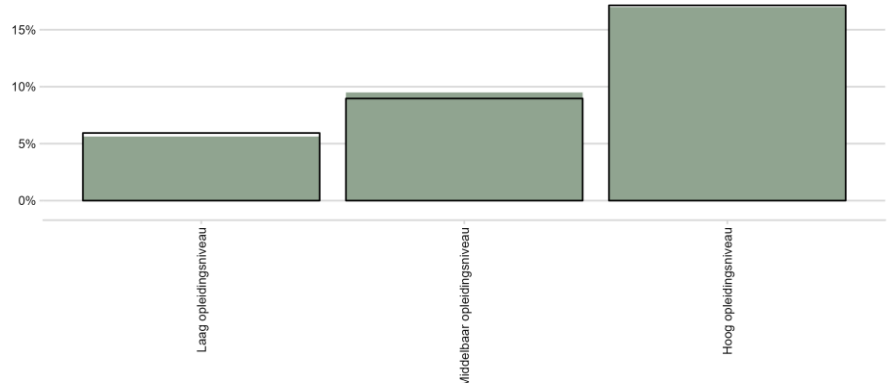
---

²³ Met deze percentielen sluiten we aan bij de percentielen die Piketty en collega's vaak in hun werk gebruiken. Zij definiëren inkomens en vermogens tot het 50^e percentiel ruwweg als 'laag' en boven het 90^e percentiel (bovenste 10%) als 'hoog'. De groep van het 50^e tot het 90^e percentiel zien zij als het 'midden'.

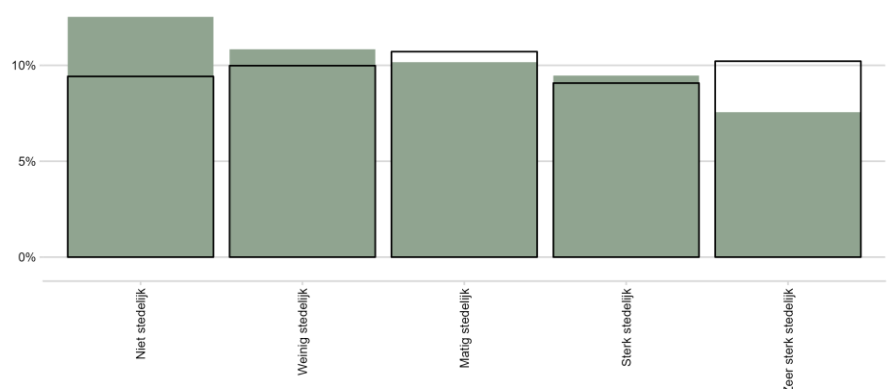
Figuur 5.4. Bovenste 10%-percentielgroep inkomen; naar migratieachtergrond, opleidingsniveau en stedelijkheid

Berekeningen Atlas Research o.b.v. brondata CBS microdata (2023-06-15)

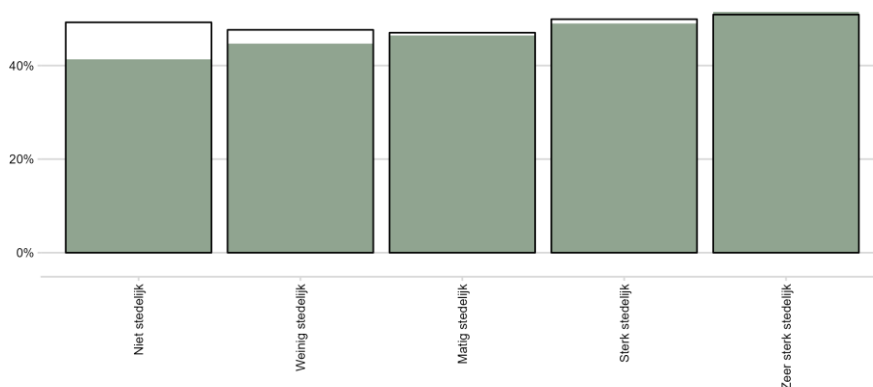
Berekeningen Atlas Research o.b.v. brondata CBS microdata (2023-06-15)

Berekeningen Atlas Research o.b.v. brondata CBS microdata (2023-06-15)

Figuur 5.5 laat zien dat in Brabantse steden relatief veel middeninkomens wonen. Hoewel er een ondervertegenwoordiging is van hoge inkomens is het aandeel lage inkomens vergelijkbaar met het landelijk gemiddelde: ongeveer vijftig procent. In niet-stedelijk gebied komen in Brabant relatief weinig lage inkomens voor: iets meer dan veertig procent (ten opzichte van circa vijftig procent gemiddeld in Nederland).

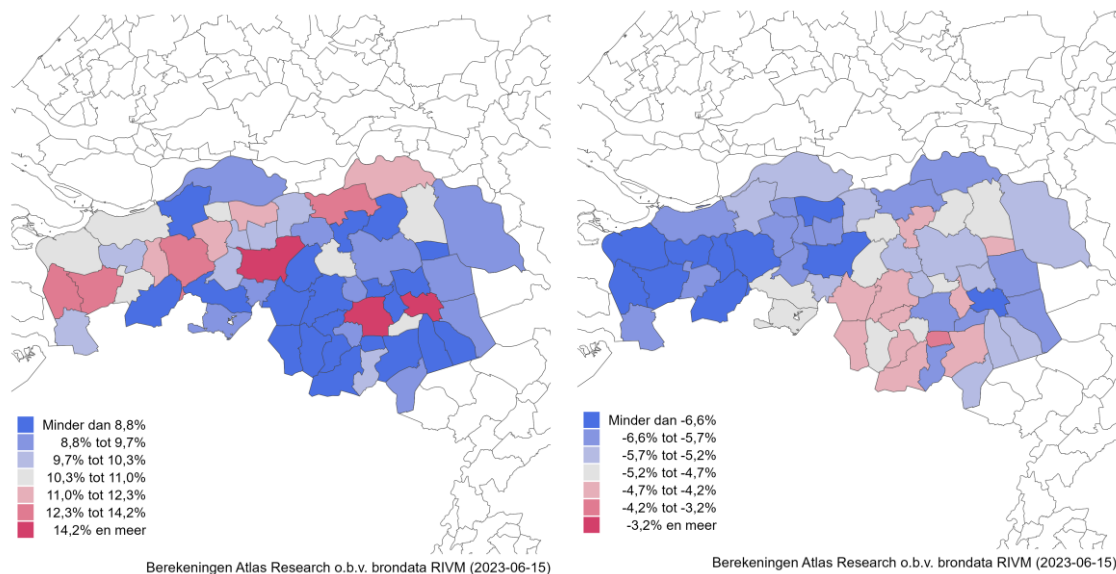
Figuur 5.5. Onderste 50%-percentielgroep inkomen; naar stedelijkheid

Berekeningen Atlas Research o.b.v. brondata CBS microdata (2023-06-15)

Deze cijfers maskeren dat er best grote verschillen zijn tussen delen van Brabant. Figuur 5.6 toont het aandeel mensen dat aangeeft moeite te hebben om rond te komen. Het landelijk gemiddelde is 13,9 procent. Alleen grote steden als Eindhoven, Tilburg en Helmond liggen hier met rond de vijftien procent boven. Binnen Noord-Brabant zijn er grote verschillen zichtbaar. Aan de onderkant van de verdeling zijn de Brabantse gemeenten oververtegenwoordigd: maar liefst negen van de veertien gemeenten met het kleinste aandeel dat moeite heeft met rondkomen liggen in Noord-Brabant. Dit zijn allemaal gemeenten met een stedelijkheidsklasse van matig, weinig of niet-stedelijk. In de gemeenten Hilvarenbeek en Heeze-Leende is het aandeel met 6,7 procent het kleinste (alleen in Rozendaal in Gelderland is dit landelijk gezien met 5,3 procent nog kleiner). Relatief gezien gaat het qua *ervaren* financiële situatie dus goed in Noord-Brabant ten opzichte van de rest van Nederland. In alle gemeenten in Noord-Brabant is dit aandeel tussen 2016 en 2020 afgenomen met 3,8 procent of meer (maximaal -7,9 procent in Bergen op Zoom). Dit is een sterkere (positieve) ontwikkeling dan het landelijke beeld: in ruim tachtig gemeenten in Nederland is de afname minder sterk dan de minimale afname van 3,8 procent in Noord-Brabant.

Figuur 5.6. Aandeel in 2020 (links) en ontwikkeling 2016–2020 moeite met rondkomen

5.2 Vermogensverschillen

Mensen in Brabant zijn relatief vaak vermogend. Het aandeel mensen met een negatief of klein (minder dan 100 duizend euro) vermogen is kleiner dan gemiddeld in Nederland (zie figuur 5.7). Net als gemiddeld in Nederland heeft in Brabant ongeveer tachtig procent van de huishoudens een vermogen tussen de nul en een miljoen euro, maar de verhouding is anders. In Brabant heeft een veel groter aandeel van de huishoudens een vermogen van meer dan 100 duizend euro. Het aandeel miljonairs zit op hetzelfde niveau als dat van het Nederlands gemiddelde. Deze indeling in vier vermogensklassen maakt het mogelijk om te zien waar de top en de bodem zit en is daarmee geschikter om mogelijke scheidslijnen in Brabant te ontsluiten dan bijvoorbeeld het gemiddelde of mediane vermogen.

Definitie en berekening vermogen

Voor gegevens over vermogensverdelingen is gebruikgemaakt van CBS Microdata (bestand VEHTAB) en CBS Statline (tabel 85338NED). De volgende definities zijn hierop van toepassing:

Vermogen van het huishouden

Het vermogen is gelijk aan het verschil tussen de bezittingen en de schulden.

Bezittingen van het huishouden

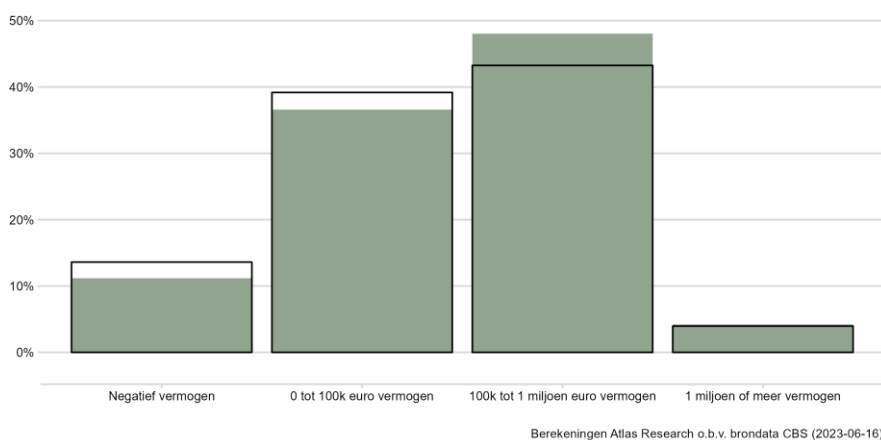
De totale waarde van de bezittingen van het huishouden is gelijk aan de som van: financiële bezittingen (bank- en spaartegoeden en effecten), onroerend goed (som van de waarde van de eigen woning en de waarde van het overig onroerend goed), ondernemingsvermogen (het saldo van bezittingen en schulden behorend tot een bedrijfs- of beroepsvermogen van een huishouden), aanmerkelijk belang (aandeel van tenminste vijf procent in het geplaatste aandelenkapitaal van een vennootschap) en overige bezittingen (bezittingen in de vorm van contant geld, roerende zaken verhuurd of in gebruik als belegging, trustvermogen en dergelijke, aandeel in onverdeelde boedel, vermogen belast met vruchtgebruik of beperkt eigendom).

Schulden van het huishouden

Het totaal aan schulden van het huishouden is gelijk aan de som van: de hypotheekschuld (hypotheekschuld in verband met eigen woning van een huishouden inclusief opgebouwde tegoeden voor de aflossing van de hypotheek), studieschulden (totale waarde aan studieschuld van een huishouden, volgens de Wet studiefinanciering en de Dienst Uitvoering Onderwijs) en overige schulden (schulden voor consumptieve doeleinden, de financieringen van aandelen, obligaties of rechten op periodieke uitkeringen, schulden voor de financiering van de tweede woning of ander onroerend goed, zorgschulden, belasting- en toeslagschulden).

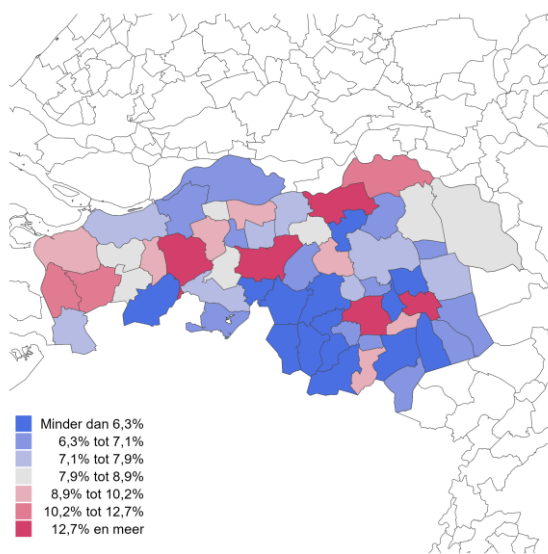
Voor de uitsplitsingen naar achtergrondkenmerken is gebruikgemaakt van een equivalentiefactor om rekening te houden met de samenstelling van het huishouden, en vervolgens gewogen naar opleidingsniveau.

Figuur 5.7. Aandeel huishoudens naar vermogensklasse in Noord-Brabant

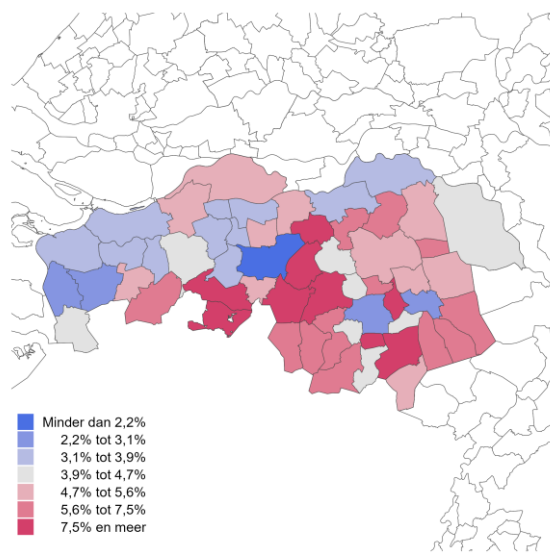

In het westelijk deel van Brabant en in de steden komen negatieve vermogens relatief vaak voor. In steden is de oorzaak waarschijnlijk demografisch; hier studeren jongvolwassenen, vinden zij hun eerste baan en kopen ze (vaak) hun eerste huis. Zij hebben over het algemeen hierdoor een negatief vermogen. Daarnaast bestaat de groep huishoudens met negatieve vermogens voornamelijk uit huishoudens met een eigen woning waarvan de hypotheekschuld hoger is dan de waarde van de woning. Dat het aandeel miljonairs in Brabant gemiddeld ongeveer gelijk is aan het Nederlands gemiddelde verhuult een grote spreiding. In de steden (in inwonertal het grootste deel van Brabant) behoort het aandeel miljonairs tot de kleinste categorie, terwijl een aantal niet-stedelijke gemeenten hoort tot de Nederlandse gemeenten met het grootste aandeel miljonairs. In Tilburg is het aandeel miljonairs bijvoorbeeld twee procent, terwijl dat in gemeenten als Heeze-Leende, Oisterwijk, Alphen-Chaam en Baarle-Nassau boven de negen procent uitkomt. De enige gemeenten in Nederland waar een groter aandeel van de huishoudens miljonair is, zijn *usual suspects* als Bloemendaal, Laren, Blaricum en Wassenaar.

Figuur 5.8. Aandeel mensen met een negatief vermogen (links) en een vermogen van 1 miljoen euro of meer (rechts)

Berekeningen Atlas Research o.b.v. brondata CBS (2023-06-15)

Berekeningen Atlas Research o.b.v. brondata CBS (2023-06-15)

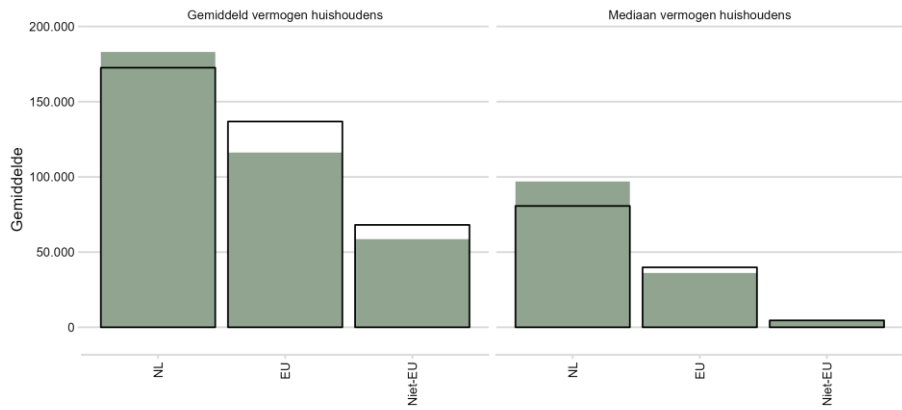
Scheidslijnen in vermogen

In Noord-Brabant is het vermogen relatief hoog. Dit geldt, op een enkele uitzondering na, voor alle onderzochte groepen. Tussen groepen mensen bestaan echter verschillen, zowel landelijk als in Noord-Brabant. Zo hebben mensen zonder migratieachtergrond een relatief hoog vermogen ten opzichte van mensen met een migratieachtergrond. In Noord-Brabant is dit verschil groter dan in de rest van Nederland (zie figuur 5.9). Hier hebben mensen zonder migratieachtergrond bovengemiddeld veel vermogen en mensen met een migratieachtergrond minder vermogen dan gemiddeld in Nederland. Ook op basis van opleidingsniveau zijn de verschillen relatief groot. Mensen met een hoog opleidingsniveau hebben relatief grote vermogens, en mensen met een laag opleidingsniveau relatief kleine vermogens. In Noord-Brabant zijn deze verschillen echter kleiner dan in de rest van het land; met name mensen met een middelbaar opleidingsniveau hebben in Noord-Brabant relatief grote vermogens. Tot slot zijn vermogensverschillen naar stedelijkheid in Noord-Brabant groter. In niet-stedelijk en weinig stedelijk gebied is het gemiddeld vermogen flink groter dan gemiddeld in Nederland, terwijl in zeer stedelijk gebied het vermogen juist relatief klein is. Uit het feit dat het gemiddeld vermogen in zeer stedelijk gebied flink kleiner is, terwijl het mediaan vermogen iets groter is dan gemiddeld in Nederland, blijkt dat er vooral weinig heel grote vermogens voorkomen in stedelijk gebied.²⁴

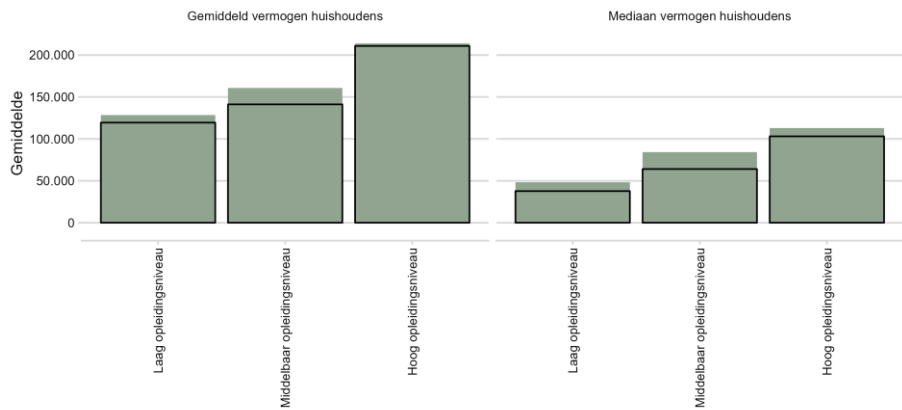
Hoewel het gemiddelde en mediane vermogen in Noord-Brabant groter is dan gemiddeld in Nederland, zijn de allergrootste vermogens juist ondervertegenwoordigd (zie Figuur 5.10 en 5.11). Vooral mensen met een migratieachtergrond zijn ondervertegenwoordigd ten opzichte van gemiddeld in Nederland. Daarnaast wonen de grootste vermogens in Brabant minder vaak in matig en zeer sterk stedelijk gebied – en juist veel vaker in niet-stedelijk gebied. Aan de andere kant van de vermogensverdeling staan de negatieve vermogens (zie Figuur 5.12). Deze komen over het algemeen minder voor in Brabant dan gemiddeld in Nederland. Alleen onder mensen met een Europese migratieachtergrond komen negatieve vermogens vaker voor.

²⁴ Het is een bekend fenomeen dat het gemiddelde vermogen 'opgerekt' wordt wanneer aan het bovenste einde van de verdeling heel grote vermogens voorkomen. Het feit dat het gemiddelde vermogen in sterk stedelijk gebied negatief afwijkt van het Nederlands gemiddelde terwijl het mediane vermogen groter is, impliceert daarom dat de écht grote vermogens minder vaak voorkomen in zeer sterk stedelijk gebied in Noord-Brabant.

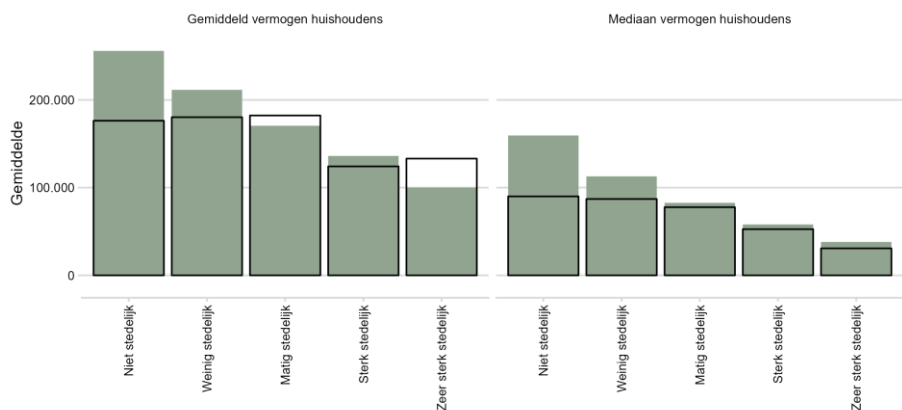
Figuur 5.9. Gemiddeld en mediaan vermogen; naar migratieachtergrond, opleidingsniveau en stedelijkheid

Berekeningen Atlas Research o.b.v. brondata CBS microdata (2023-06-15)

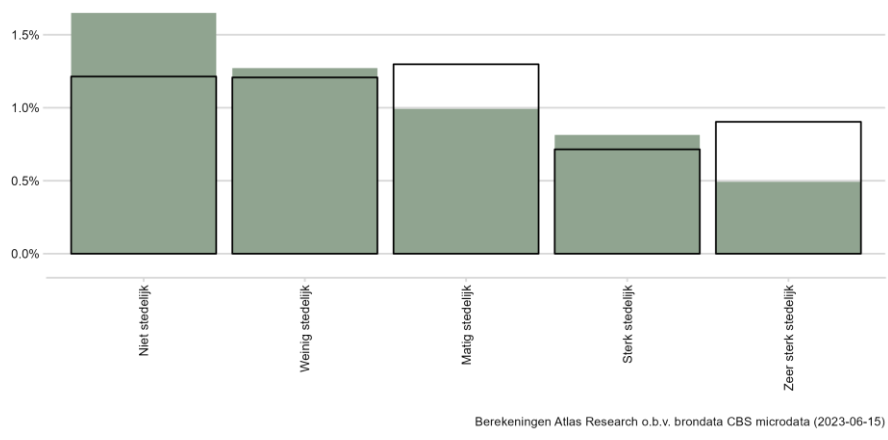
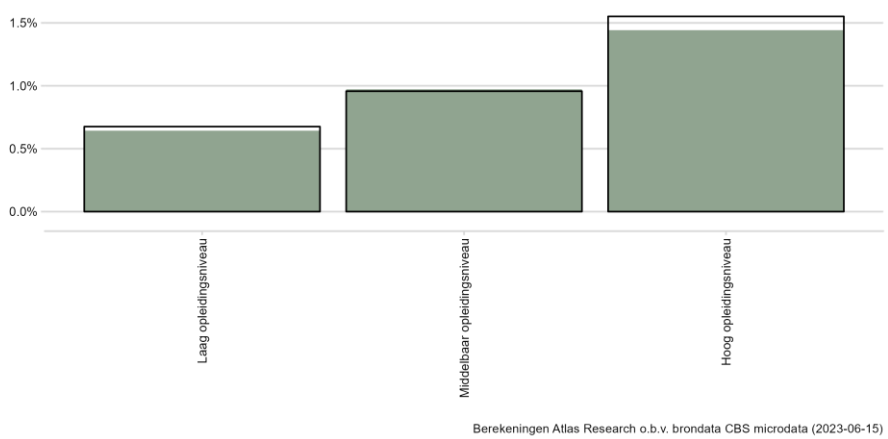
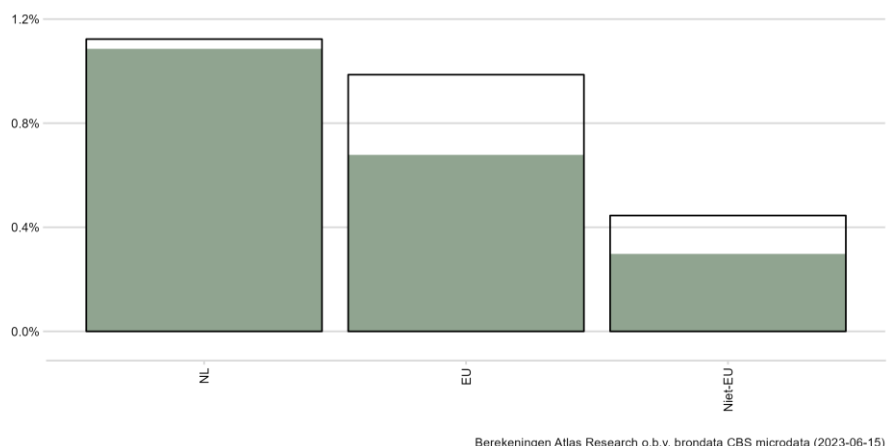

Berekeningen Atlas Research o.b.v. brondata CBS microdata (2023-06-15)

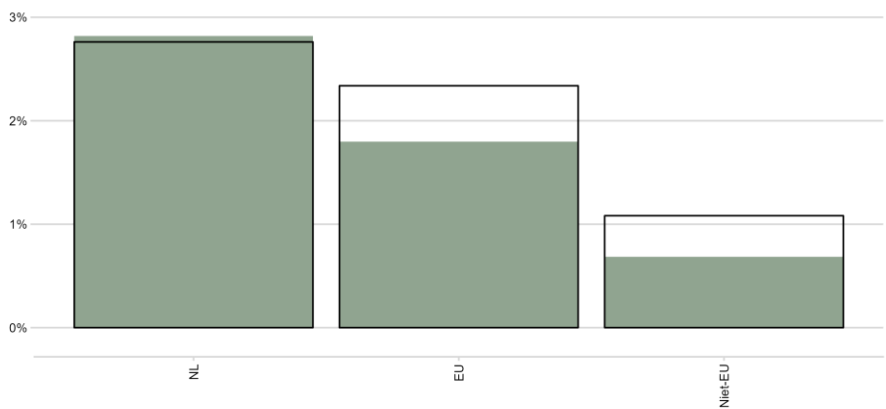

Berekeningen Atlas Research o.b.v. brondata CBS microdata (2023-06-15)

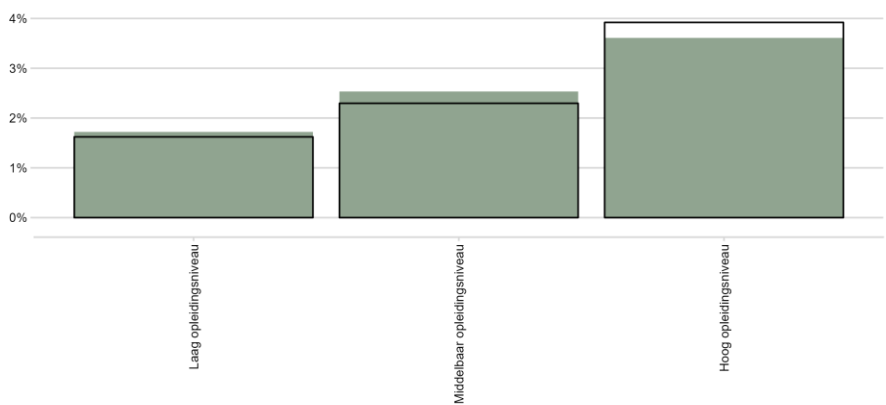
Figuur 5.10. Bovenste 1%-percentielgroep vermogens; naar migratieachtergrond, opleidingsniveau en stedelijkheid

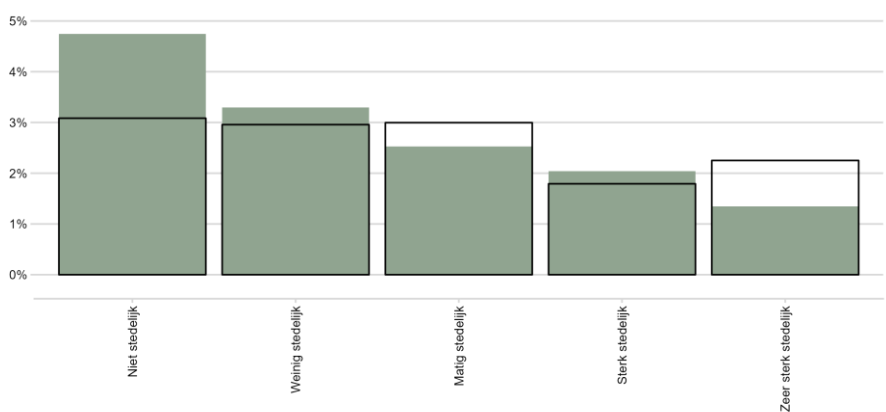
Figuur 5.11. Aandeel miljonairs; naar migratieachtergrond, opleidingsniveau en stedelijkheid

Berekeningen Atlas Research o.b.v. brondata CBS microdata (2023-06-15)

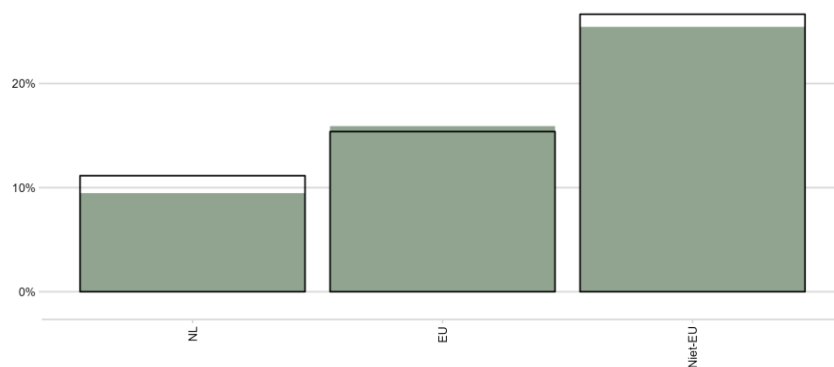

Berekeningen Atlas Research o.b.v. brondata CBS microdata (2023-06-15)

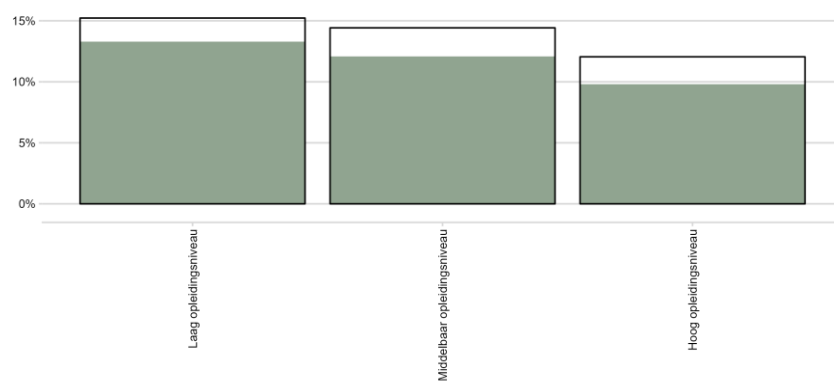

Berekeningen Atlas Research o.b.v. brondata CBS microdata (2023-06-15)

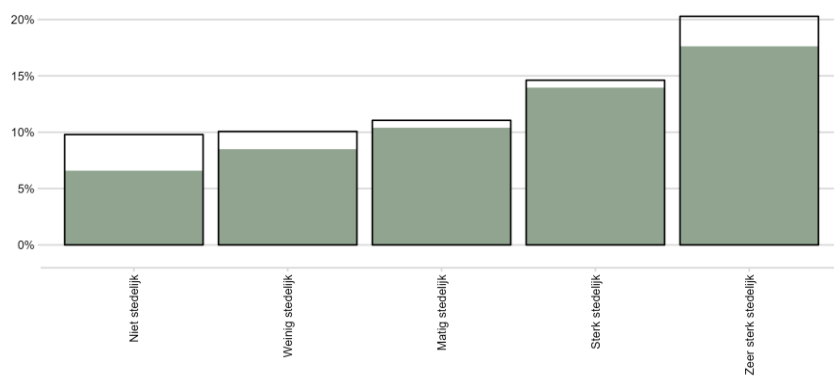
Figuur 5.12. Aandeel met negatief vermogen; naar migratieachtergrond, opleidingsniveau en stedelijkheid

Berekeningen Atlas Research o.b.v. brondata CBS microdata (2023-06-15)

Berekeningen Atlas Research o.b.v. brondata CBS microdata (2023-06-15)

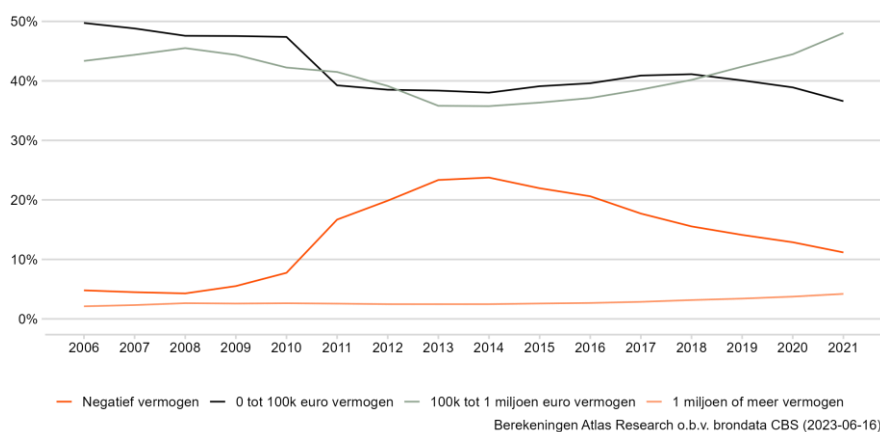

Berekeningen Atlas Research o.b.v. brondata CBS microdata (2023-06-15)

Ontwikkelingen in vermogen

Tijdens de financiële crisis en de eurocrisis (2008 tot 2014) nam het aandeel mensen met een negatief vermogen sterk toe. Het gaat in dit geval waarschijnlijk vooral om mensen van wie de hypotheekschuld groter werd dan de woningwaarde, omdat de huizenprijzen in deze periode kelderden. Ook zal het gaan om zelfstandigen met een negatief vermogen en mensen met overige schulden. De twee categorieën huishoudens met een vermogen tussen de nul en miljoen euro hielden tot 2018 ongeveer gelijke tred, maar hebben zich daarna in tegenstelde richting bewogen. Het aandeel huishoudens met meer dan een ton vermogen is sindsdien ongeveer tien procentpunt toegenomen, terwijl het aandeel met een vermogen tot een ton ruim vijf procentpunt is afgenomen. Na 2014 begon het aandeel miljonairs ook te stijgen.

Figuur 5.12. Ontwikkeling aandeel huishoudens naar vermogensklasse in Noord-Brabant

5.3 Breuklijnen naar inkomen en vermogen?

In Nederland verdienen vrouwen gemiddeld genomen minder dan mannen. In Noord-Brabant is deze loonkloof echter groter – en dit verschil is in de afgelopen jaren niet gedicht. Het aandeel mensen dat moeite heeft met rondkomen is niet gelijk over de provincie verdeeld: in de steden wonen veel meer mensen die aangeven niet rond te kunnen komen dan in niet-stedelijke gemeenten. Hetzelfde patroon doet zich voor bij huishoudens met een negatief vermogen. Daarnaast kent Brabant een grote spreiding in het aandeel miljonairs. Een aantal gemeenten zoals Heeze-Leende, Oisterwijk, Alphen-Chaam en Baarle-Nassau past in het rijtje *usual suspects* als Bloemendaal en Laren, terwijl in sommige stedelijke gemeenten het aandeel miljonairs ver onder het Nederlands gemiddeld zit. Dit duidt op een breuklijn tussen rijke plattelandsgemeenten, minder rijke plattelandsgemeenten en

steden. Ten slotte is de slechte inkomens- en vermogenspositie van mensen met een Europese migratieachtergrond opvallend. Zij hebben ten opzichte van het gemiddelde in Nederland lagere inkomens en kleinere vermogens. Vooral in de top van de inkomens- en vermogensverdeling komen deze mensen minder vaak voor.

6 Verschillen in leefbaarheid en veiligheid

6.1 Verschillen in leefbaarheid

Gemiddeld is de leefbaarheid in Noord-Brabant vergelijkbaar met de gemiddelde leefbaarheid in Nederland: ruim voldoende. In het niet-stedelijk gebied in het oostelijk deel van de provincie is de leefbaarheid echter beduidend hoger dan in het westen, waardoor de leefbaarheid in het oosten positief afwijkt van het Nederlands gemiddelde, terwijl deze in het westen negatief afwijkt van het Nederlands gemiddelde (zie figuur 6.1). De leefbaarheid is ook hoger in niet-stedelijk gebied dan in stedelijk gebied.

Tussen 2014 en 2020 heeft de leefbaarheid in Noord-Brabant nergens een verslechtering doorgemaakt en in veel gemeenten een kleine verbetering. Waar in Nederland sprake lijkt van *catching up* (gebieden met een minder gunstige leefbaarheid ontwikkelen zich positiever dan gebieden met een gunstigere leefbaarheid) lijkt hier in Noord-Brabant minder sprake van te zijn. Zowel in het (niet-stedelijke) oostelijke deel van de provincie als in het westelijke deel van de provincie zijn gebieden met een positiever dan gemiddelde ontwikkeling zichtbaar. Het grootste deel van de provincie ontwikkelt zich positiever dan het Nederlands gemiddelde – waarbij opvalt dat de stijging zich grotendeels voordoet in het gebied op de overgang van zand naar klei (een lint van Rucphen naar 's-Hertogenbosch).

Figuur 6.2 brengt de bijdrage van verschillende 'dimensies' van de leefbaarheid in beeld. Wanneer een score groter is dan nul draagt de dimensie positief bij aan de leefbaarheid; een score onder nul geeft omgekeerd een negatieve bijdrage aan de leefbaarheid aan. In de dimensie Fysieke omgeving (niet afgebeeld) is de bijdrage overal in Noord-Brabant ongeveer even groot als gemiddeld in Nederland. Er lijkt dus geen onderscheid tussen 'stad' en 'land' te zijn op het gebied van de fysieke omgeving.

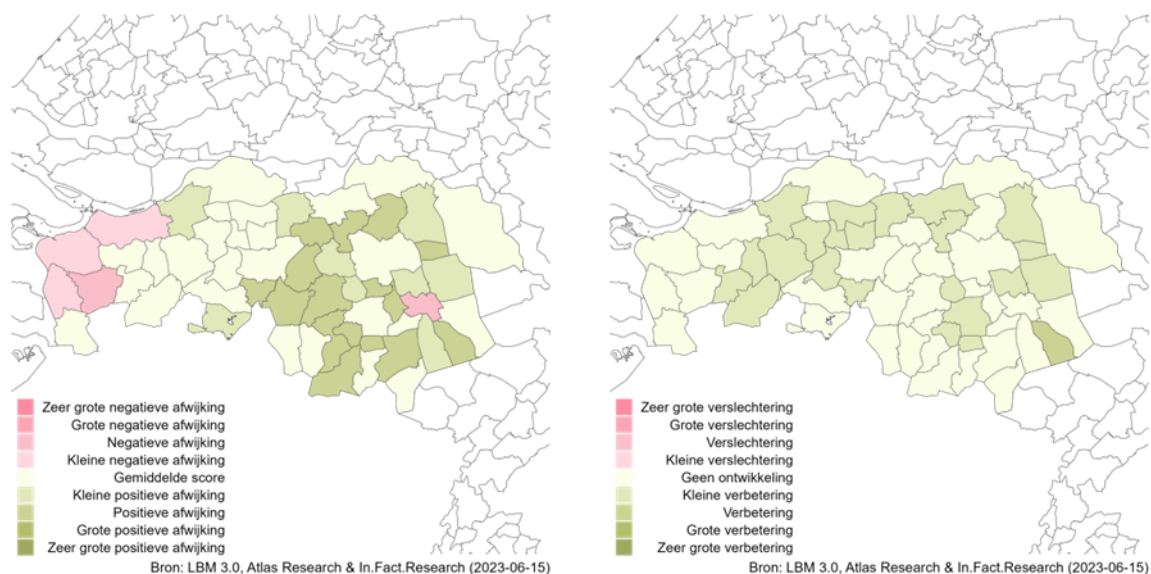
De dimensie Overlast & onveiligheid wijkt in Eindhoven, Helmond en Roosendaal negatief af ten opzichte van het gemiddelde in Nederland. In het oostelijke deel van Brabant zijn vooral de woningvoorraad en sociale samenhang gunstiger dan in het westelijk deel van de provincie (en gemiddeld in Nederland). Steden hebben een hoger voorzieningenniveau dan landelijk gebied, terwijl in landelijk gebied de veiligheid (en woningvoorraad) positief afwijken.

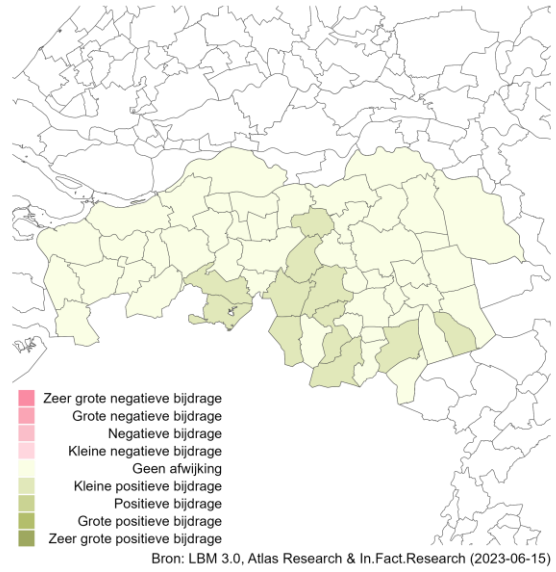
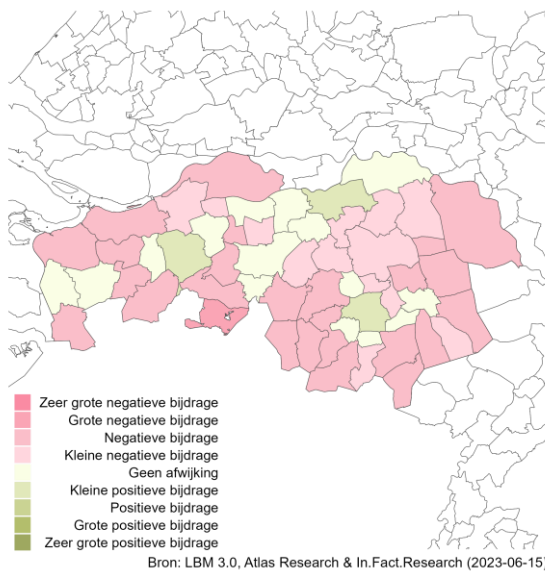
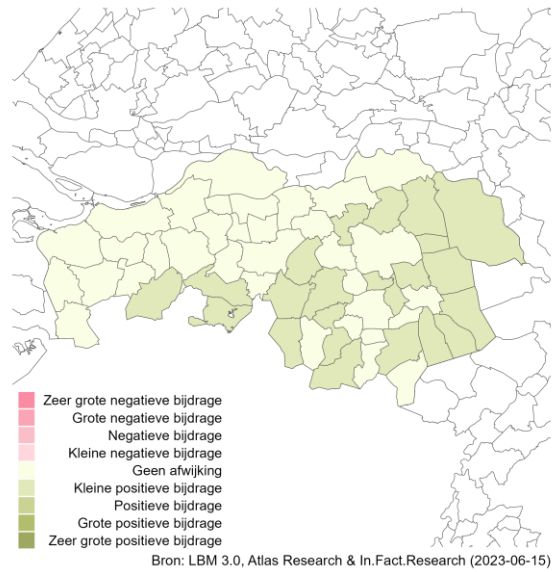
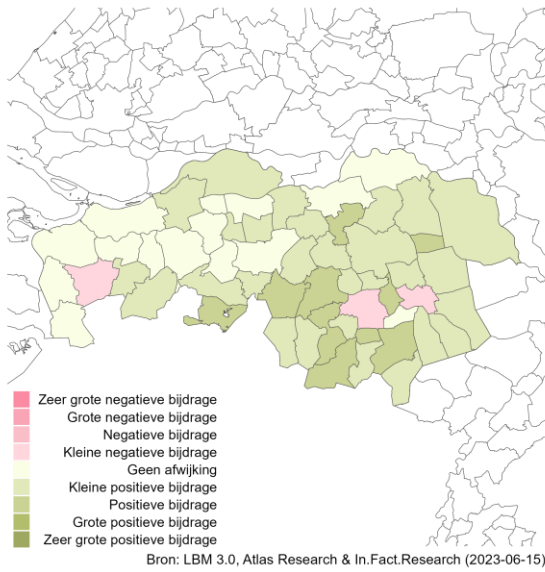
De Leefbaarometer vertoont, zowel in Nederland als in Noord-Brabant, sterke samenhang met de SES-WOA-score van het CBS. De SES-WOA-score is een maat voor de sociaaleconomische status van gemeenten, wijken en buurten en wordt beschreven in termen van de financiële welvaart, het opleidingsniveau en het recente arbeidsverleden van particuliere huishoudens. Gebieden met inwoners met een hoge sociaaleconomische status zijn dus over het algemeen ook leefbaarder op basis van omgevingskenmerken – of, anders gezegd: in gebieden met een hogere leefbaarheid wonen vaker mensen met een hoge sociaaleconomische status.

Hierbij valt op dat gemiddeld in Nederland de samenhang tussen de opleidingscomponent van de SES-WOA-score en leefbaarheid het sterkst is (mensen met een hoog opleidingsniveau wonen in buurten met een gunstiger leefbaarheid), terwijl in Brabant de samenhang tussen de welvaartscomponent van de SES-WOA-score en leefbaarheid het sterkst is (mensen met een groter vermogen wonen in buurten met een gunstiger leefbaarheid) – zie figuur 6.3 tot en met 6.5. In Noord-Brabant is vermogen, en niet opleidingsniveau, een sterkere scheidslijn op gebied van leefbaarheid.

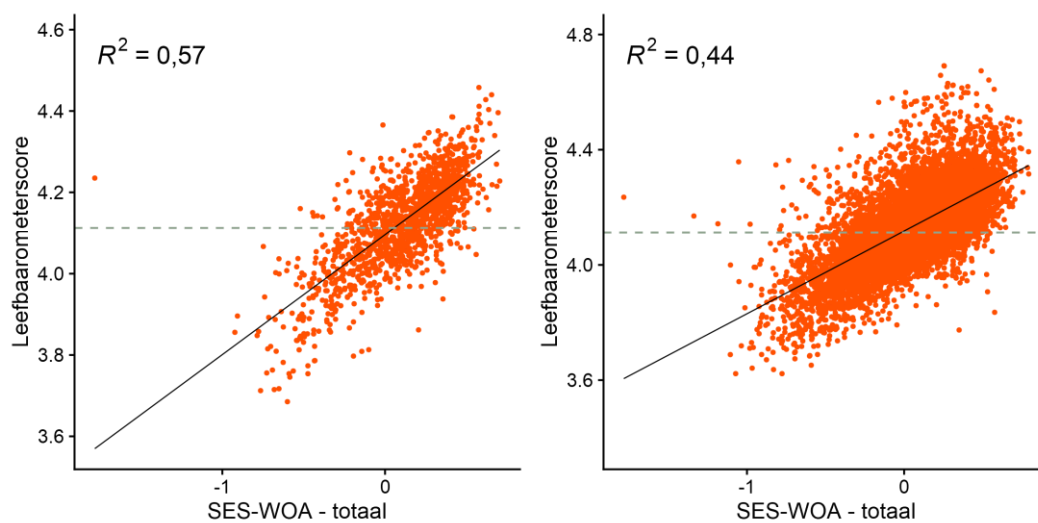
Figuur 6.1. Leefbaarometer-score 2020 en ontwikkeling 2014-2020

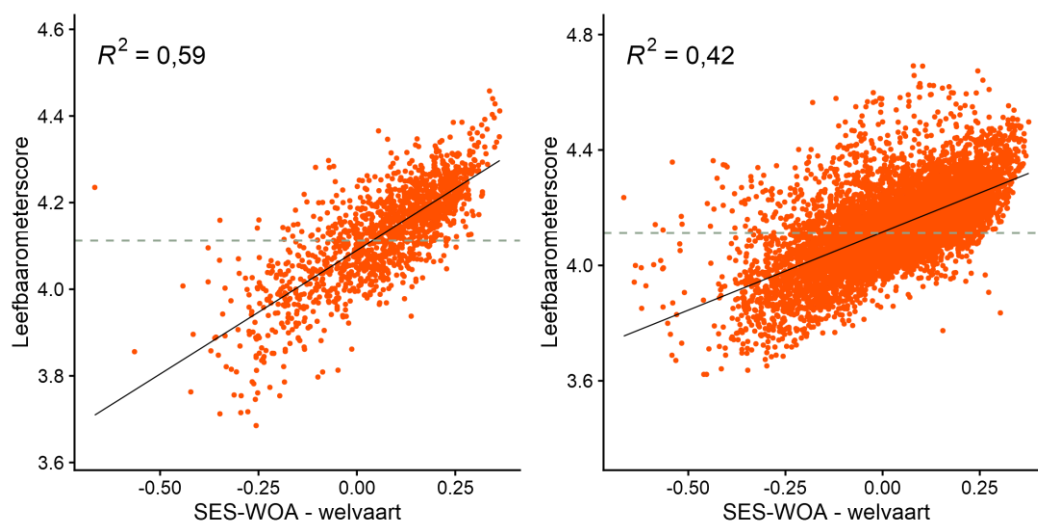
Figuur 6.2. Leefbaarometer-dimensies (v.l.n.r.)in 2020: Overlast & onveiligheid, Sociale samenhang, Voorzieningen en Woningvoorraad

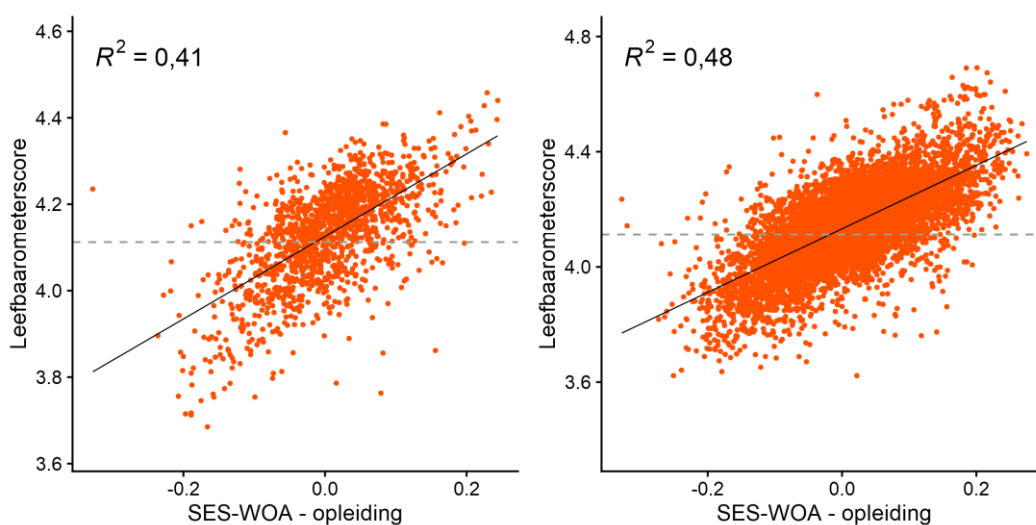
Figuur 6.3. Samenhang Leefbaarometer (2020) en SES-WOA-score (CBS, 2019) in Noord-Brabant (links) en Nederland (rechts)

Figuur 6.4. Samenhang LBM en SES-WOA deelscore Welvaart in Noord-Brabant (links) en Nederland (rechts)

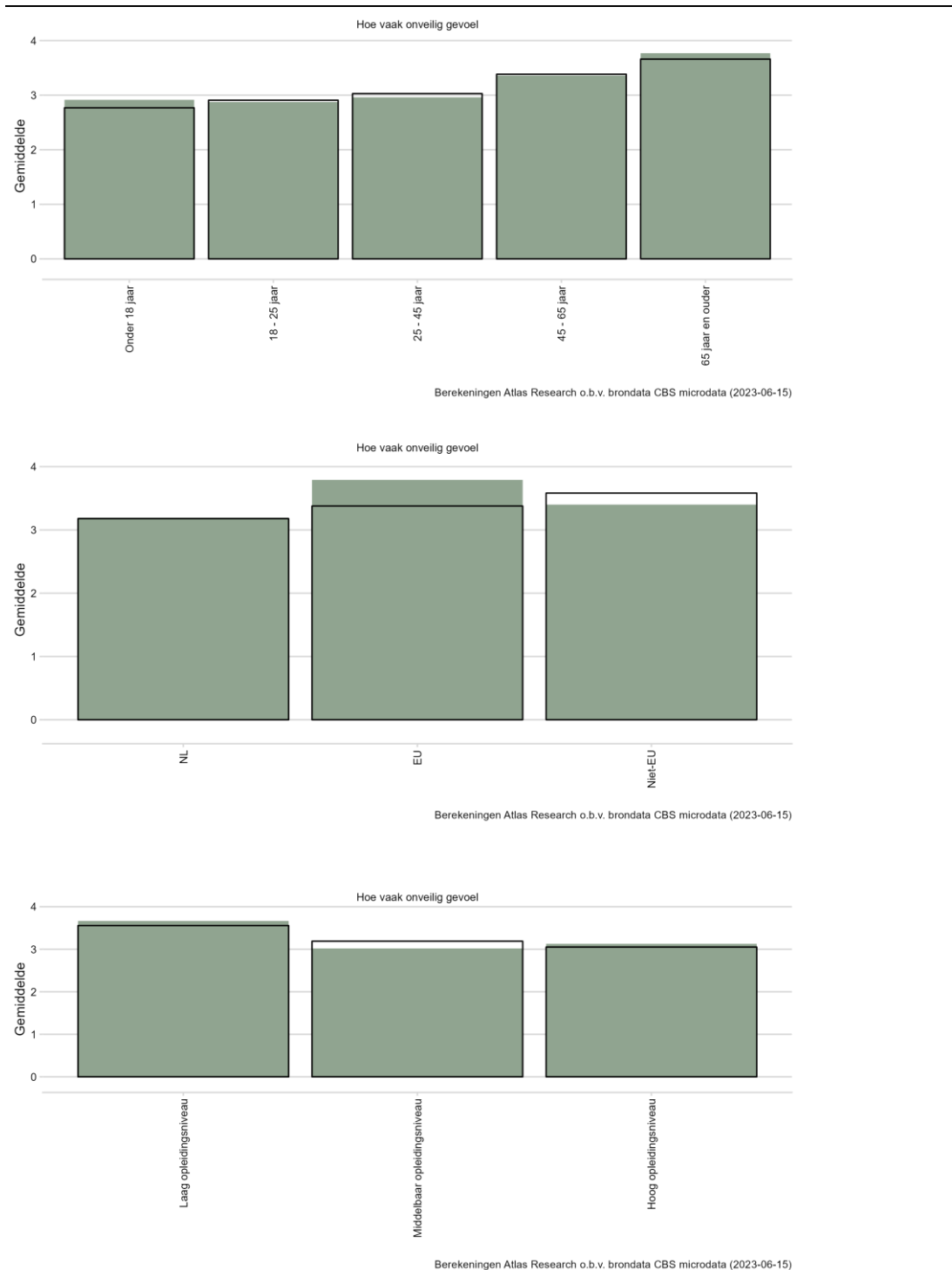
Figuur 6.5. Samenhang LBM en SES-WOA deelscore Opleidingsniveau in Noord-Brabant (links) en Nederland (rechts)

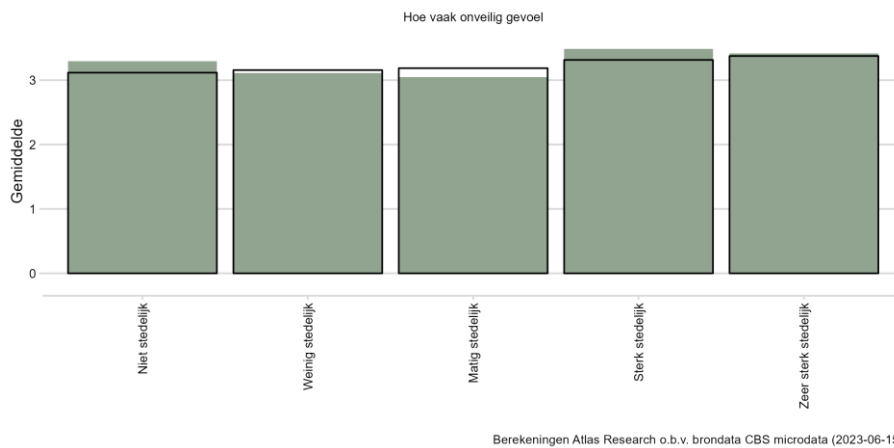

6.2 Verschillen in ervaren onveiligheid

De gemiddelde ervaren (on)veiligheid in Noord-Brabant is ongeveer gelijk met het Nederlands gemiddelde. Over het algemeen voelen oudere mensen zich vaker onveilig, net als mensen met een laag opleidingsniveau, mensen met een migratieachtergrond en mensen in stedelijk gebied (zie figuur 6.6). Op het gebied van ervaren onveiligheid valt op dat kinderen en ouderen in Brabant zich vaker dan gemiddeld in Nederland onveilig voelen. Ook mensen met een Europese migratieachtergrond voelen zich vaker onveilig, terwijl mensen met een niet-EU migratieachtergrond zich juist minder vaak onveilig voelen. Ten slotte is het patroon in onveiligheidsgevoel naar stedelijkheid opvallend: gemiddeld houdt het onveiligheidsgevoel ongeveer gelijke tred met de mate van stedelijkheid. In Noord-Brabant voelen mensen in niet-stedelijk en sterk stedelijk gebied zich vaker dan gemiddeld onveilig en ontbreekt het kenmerkende 'trap'-patroon.

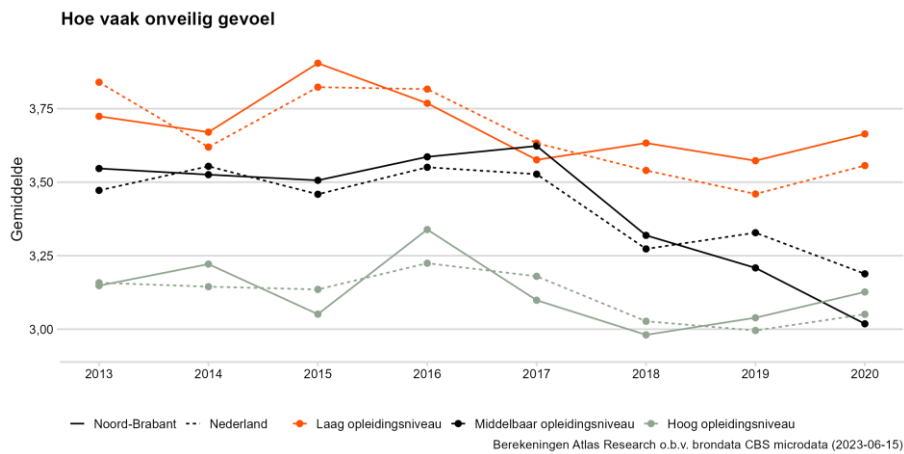
Figuur 6.6. Ervaren onveiligheid; naar leeftijd, migratieachtergrond, opleidingsniveau en stedelijkheidsklasse

Hoewel het op basis van nieuwsberichten soms niet zo lijkt, is het onveiligheidsgevoel in de afgelopen tien jaar gedaald, zowel in Nederland als in Noord-Brabant. Niet voor elke inwoner is deze daling echter even groot. Figuur 6.7 laat zien dat met name mensen met een middelbaar opleidingsniveau zich minder vaak onveilig voelen, terwijl onder mensen met een laag opleidingsniveau het onveiligheidsgevoel vanaf 2017 juist weer langzaam toeneemt, en onder hoogopgeleiden fluctueert het onveiligheidsgevoel maar is het onder de streep in de afgelopen tien jaar niet veranderd.

Figuur 6.2. Ontwikkeling in ervaren onveiligheid; uitsplitsing naar opleidingsniveau

6.3 Breuklijnen in leefbaarheid en ervaren onveiligheid?

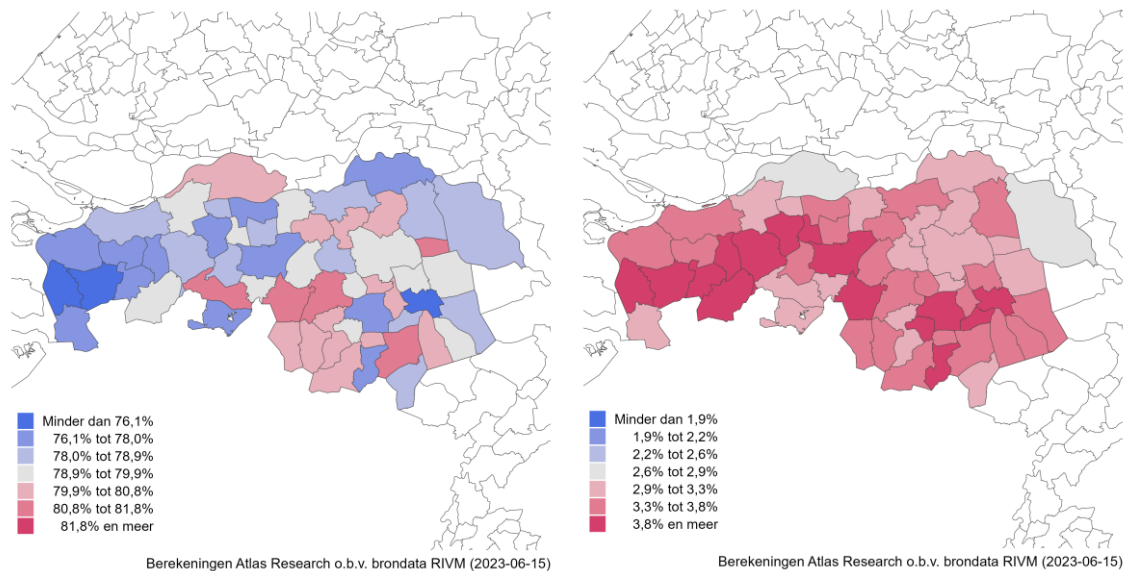
In Noord-Brabant bestaan (mogelijke) breuklijnen op het gebied van leefbaarheid en veiligheid. Ten eerste is er een duidelijk verschil in leefbaarheid tussen het economisch voortvarendere oostelijke en westelijke deel van de provincie. Deze scheidslijn ontstaat met name rond de dimensies sociale samenhang, woningvoorraad en - in mindere mate - veiligheid. Landelijke gebieden zijn gemiddeld leefbaarder dan stedelijke gebied en kennen een grotere sociale samenhang, maar het voorzieningenniveau wijkt er ongunstig af van het Nederlands gemiddelde. Deze breuklijnen ontstaan vaker langs de as van welvaart dan elders in Nederland: vermogende mensen wonen (en kunnen woningen betalen) op de plekken met een gunstigere leefbaarheid, en minder vermogende mensen zijn hierdoor vaker aangewezen op de plekken met een minder gunstige leefbaarheid. Ten slotte valt op dat het onveiligheidsgevoel onder mensen met een migratieachtergrond afkomstig uit de EU en op het Brabantse platteland, ondanks een gemiddeld hogere leefbaarheid, groter is dan in gemiddeld in Nederland.

7 Verschillen in gezondheid, welzijn en geluk

7.1 Verschillen in gezondheid

In het grootste deel van Noord-Brabant houdt de ervaren gezondheid ongeveer gelijke tred met het gemiddelde in Nederland. In Bergen op Zoom, Roosendaal en Helmond wijkt deze negatief af: hier geeft een beduidend groter aandeel (2,5 tot 3 procent) van de bevolking aan geen (zeer) goede gezondheid te hebben. Overigens is de variatie in ervaren gezondheid in Brabant beduidend kleiner dan in de rest van Nederland: in Bergen op Zoom heeft 75 procent van de bevolking een (zeer) goede ervaren gezondheid, terwijl in Boekel 81 procent een (zeer) goede ervaren gezondheid heeft. Landelijk varieert de ervaren gezondheid van 67 tot 85 procent. Ten slotte valt op dat in heel Brabant de ervaren gezondheid zich beduidend gunstiger ontwikkeld heeft dan gemiddeld in Nederland – bijna overal nam het aandeel mensen met een (zeer) goede ervaren gezondheid met 3 procentpunt of meer toe.

Figuur 7.1. Aandeel in 2020 (links) en ontwikkeling aandeel 2016–2020 (rechts) met een (zeer) goede ervaren gezondheid in Brabant

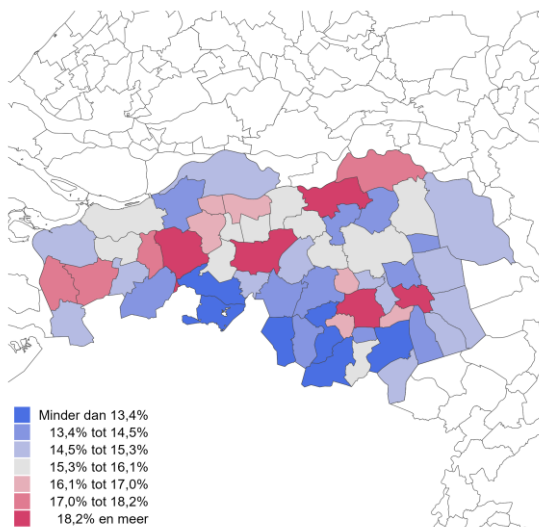

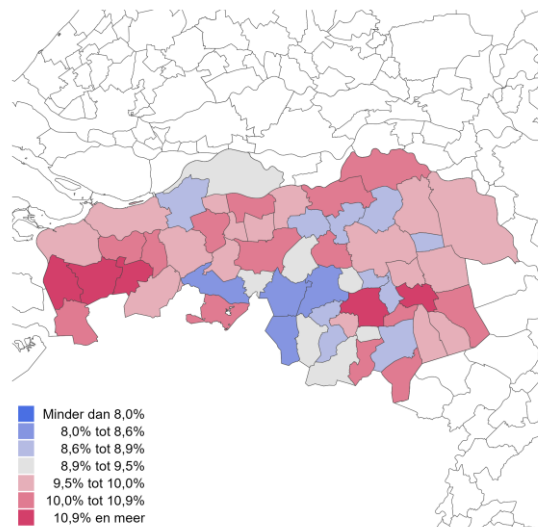
Het stressgevoel in Brabant wijkt over het algemeen gunstig af van het Nederlands gemiddelde, waarbij vooral het zuidelijke deel van de provincie opvalt. Net als in de rest van Nederland is het stressgevoel in 'jonge' steden (Eindhoven, Tilburg, Breda en Den Bosch) groter – landelijk zijn (studenten)steden als Den Haag, Maastricht, Amsterdam, Leiden, Utrecht en Wageningen koploper. Brabanders vinden over de gehele linie vaker dan gemiddeld in Nederland dat ze weinig regie over het eigen leven hebben – eigenlijk scoren alleen de niet-stedelijke gemeenten in het oosten van de provincie gunstiger. Eenzaamheid komt vaker voor in stedelijke gemeenten; een bevinding die opvallend is omdat steden een jongere bevolking hebben en over het algemeen ouderen juist als kwetsbaar voor eenzaamheid worden gezien. Hoewel het geven van mantelzorg voor stress kan zorgen, is in de kaarten in figuur 7.2 het omgekeerde patroon zichtbaar: de kaart rechtsonder is min of meer een negatief van de kaart linksboven. Gemiddeld is het aandeel mensen dat mantelzorg geeft in Nederland ruim dertien procent. In Brabant is dit in Eindhoven, Tilburg, Breda en Den Bosch weliswaar kleiner (in Eindhoven net geen twaalf procent), maar ten opzichte van andere grote steden in Nederland (soms onder de tien procent) wijken deze steden positief af. Ten slotte valt op dat het patroon van deze kaarten door de oogharen duidelijke gelijkenissen toont met het patroon van de 'algemene' gezondheidskaart. In gemeenten waar veel psychisch onbehagen voorkomt, is de ervaren gezondheid over het algemeen lager.

De afstand tot zorg is in niet-stedelijk gebied in Noord-Brabant relatief groot en ook de steden wijken maar betrekkelijk weinig af van het Nederlands gemiddelde. In Alphen-Chaam moeten inwoners gemiddeld maar liefst 4,4 kilometer afleggen om een apotheek te bereiken. In Eindhoven is deze afstand met gemiddeld 800 meter het kleinst. Ook bij de huisartsen- en ziekenhuiszorg doet zich een vergelijkbaar patroon voor. Door de tijd heen zijn deze gemiddelde afstanden in de periode 2015-2021 in grote mate gelijk gebleven.

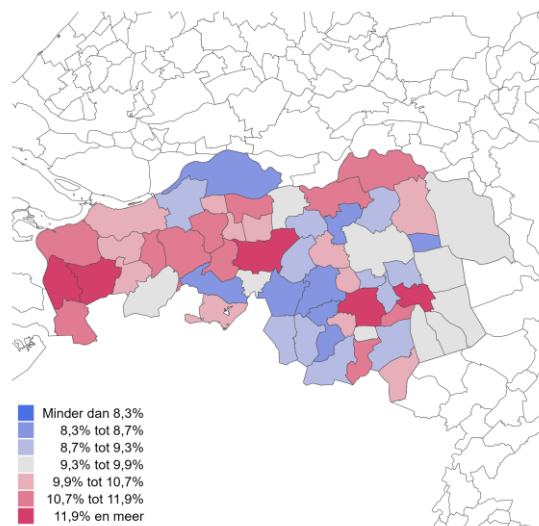
Figuur 7.2. Ervaren (v.l.n.r.) stress, regie over leven, eenzaamheid en mantelzorg in 2020

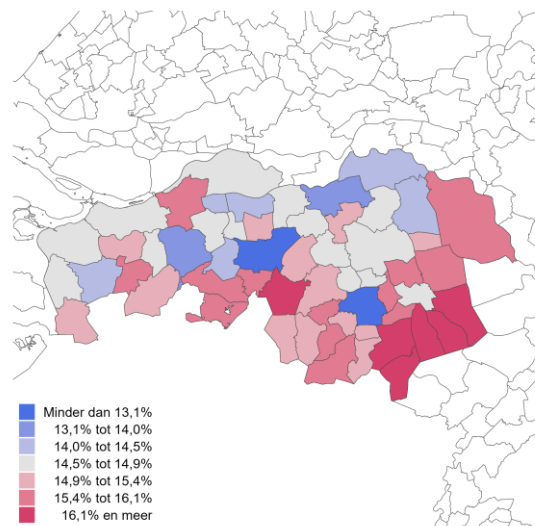
Berekeningen Atlas Research o.b.v. brondata RIVM (2023-06-15)

Berekeningen Atlas Research o.b.v. brondata RIVM (2023-06-15)

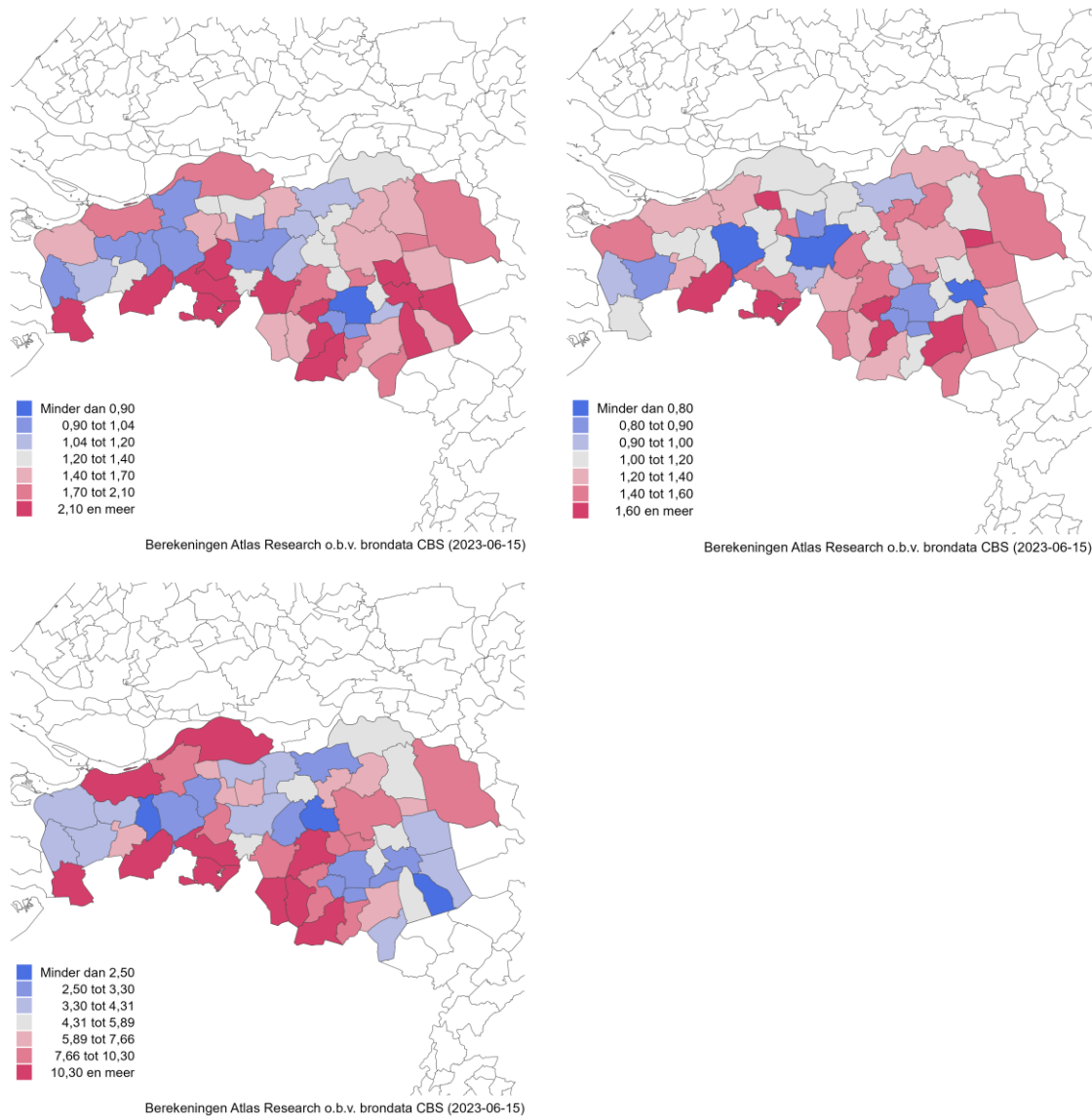

Berekeningen Atlas Research o.b.v. brondata RIVM (2023-06-15)

Berekeningen Atlas Research o.b.v. brondata RIVM (2023-06-15)

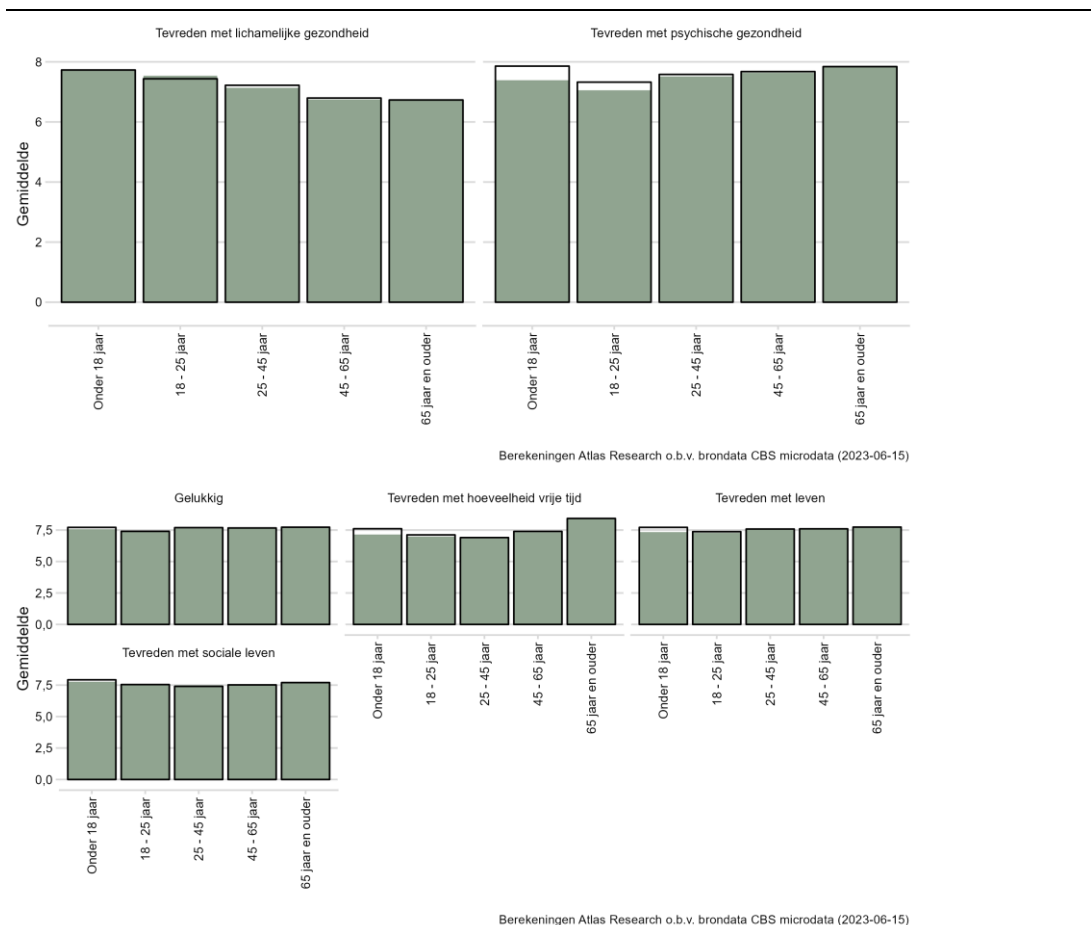
Figuur 7.3. Gemiddelde afstand in km tot een (v.l.n.r.) apotheek, huisarts, ziekenhuis in 2021

7.2 Verschillen in welzijn en geluk

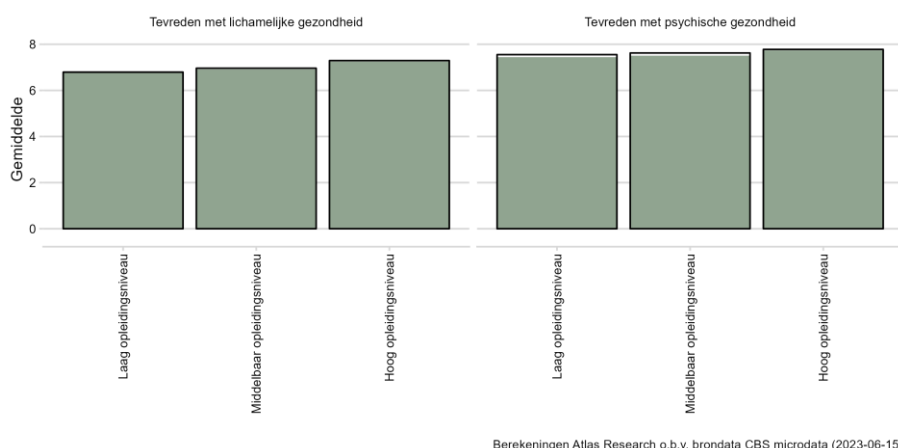
Kinderen en jongvolwassenen in Brabant zijn minder vaak tevreden dan gemiddeld in Nederland. Dit uit zich met name op het gebied van de psychische gezondheid. Ook op factoren als de tevredenheid met de hoeveelheid vrije tijd en de algehele tevredenheid met het leven scoren jongeren relatief ongunstig. Dit alles duidt erop dat jongeren in Brabant relatief veel stress ervaren.

Figuur 7.4. Tevredenheid en geluk in 2020; naar leeftijd

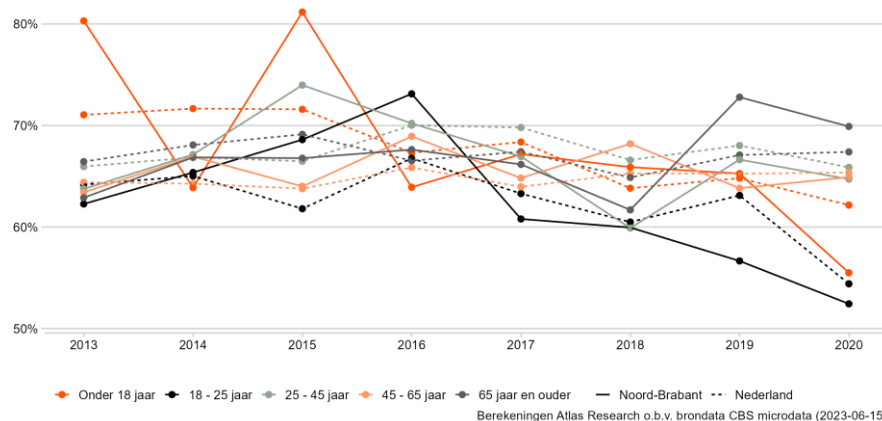
Ook naar opleidingsniveau bestaan er verschillen in de tevredenheid met de lichamelijke gezondheid. Mensen met een hoger opleidingsniveau zijn gemiddeld tevredener met de lichamelijke gezondheid en in mindere mate met de psychische gezondheid (zie figuur 7.5). Op geen van de andere mogelijke scheidslijnen zijn duidelijke verschillen in geluk en tevredenheid met verschillende aspecten van het leven of de gezondheid te zien in de gemiddelde scores die men op een schaal van 1 tot 10 hierop geeft.

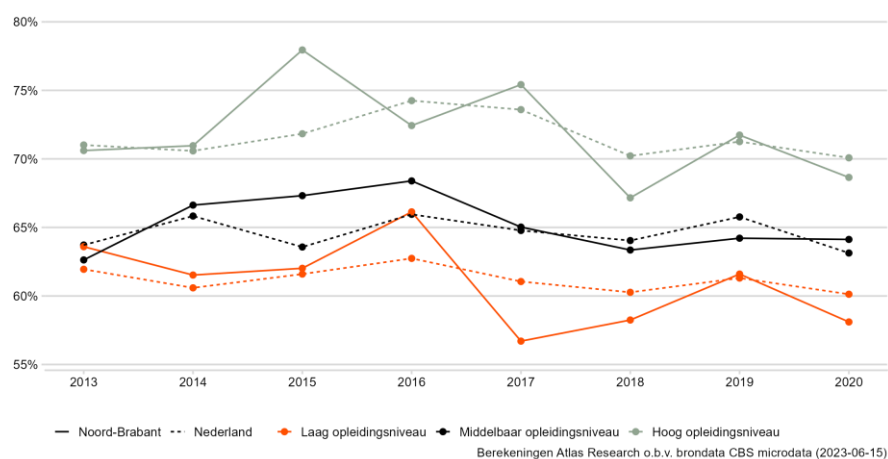
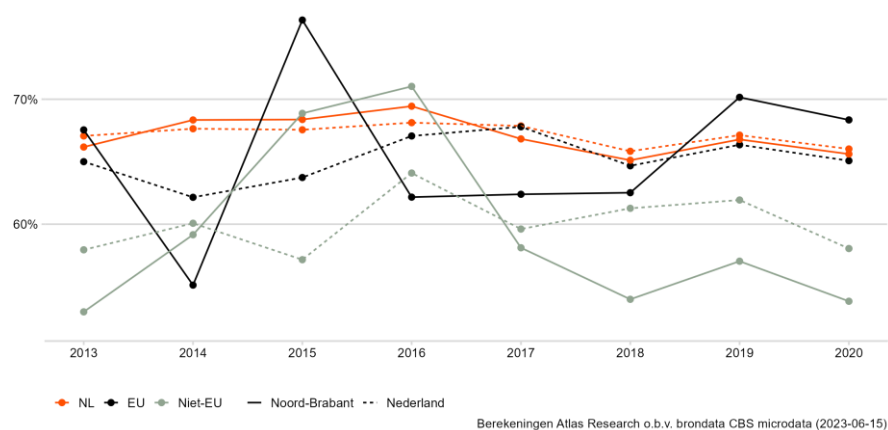
Figuur 7.5. Tevredenheid met gezondheid in 2020; naar opleidingsniveau

Door de jaren heen is het aandeel mensen dat aangeeft (erg) gelukkig te zijn beduidend groter onder hoogopgeleiden, en worden vanaf 2016 de verschillen tussen mensen zonder migratieachtergrond of Europese achtergrond en mensen met een niet-Europese migratieachtergrond groter. Het aandeel jongeren dat aangeeft (erg) gelukkig te zijn daalt door de jaren heen, en ook onder 18 tot 25-jarigen neemt dit aandeel vanaf 2016 af. Onder de overige leeftijdsgroepen is het aandeel dat aangeeft gelukkig te zijn relatief stabiel.

Figuur 7.6. Ontwikkeling geluk; naar leeftijd, migratieachtergrond en opleidingsniveau

7.3 Breuklijnen in gezondheid, welzijn en geluk?

Mensen in Brabant voelen zich gemiddeld iets gezonder en de gezondheid ontwikkelt zich er beduidend gunstiger dan gemiddeld in Nederland. Hierbij steekt het oostelijke deel van de provincie positief af tegen het westelijke deel. In Brabantse steden ervaren mensen vaker stress en ze zijn vaker eenzaam. Daar staat tegenover dat grote delen van het niet-stedelijk gebied horen tot de plekken in Nederland waar de afstand tot zorg het grootst is. Kinderen en jongvolwassenen in Brabant zijn minder vaak tevreden dan gemiddeld in Nederland – een daling die zich ook voor de coronapandemie al had ingezet.

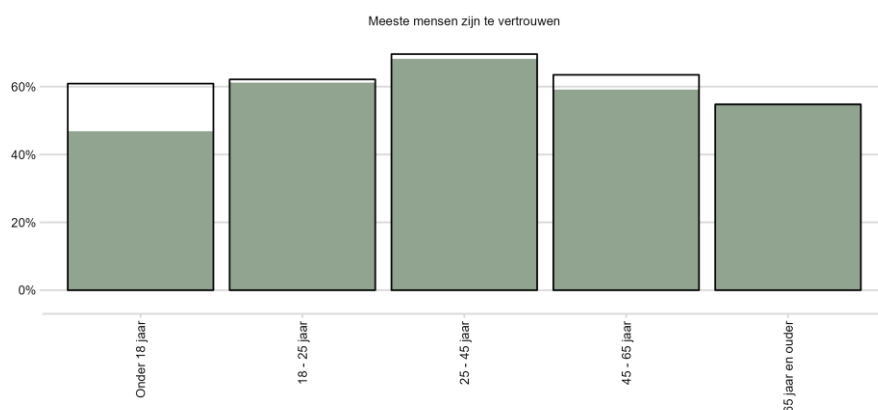
8 Verschillen in sociaal en politiek vertrouwen

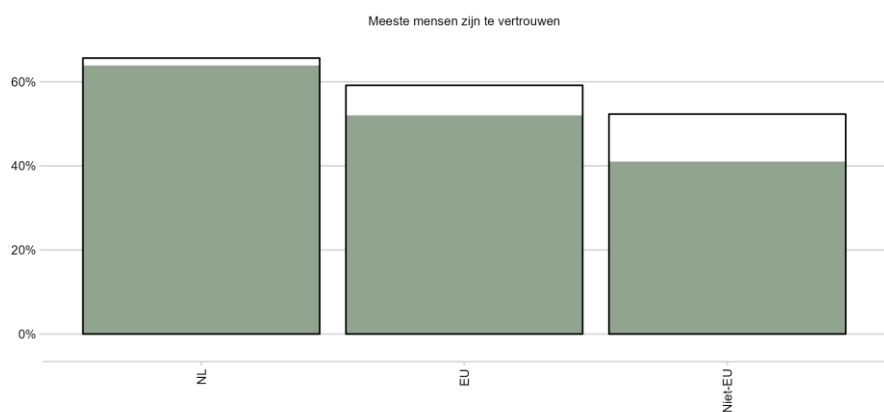
8.1 Sociaal vertrouwen

Het sociaal vertrouwen is onderzocht aan de hand van een vraag uit de monitor Sociale samenhang en welzijn: "Vindt u over het algemeen dat de meeste mensen wel te vertrouwen zijn of vindt u dat men niet voorzichtig genoeg kan zijn in de omgang met mensen?" Het aandeel van de respondenten dat bij deze vraag aangeeft dat de meeste mensen te vertrouwen zijn, is een maat voor het sociaal vertrouwen.

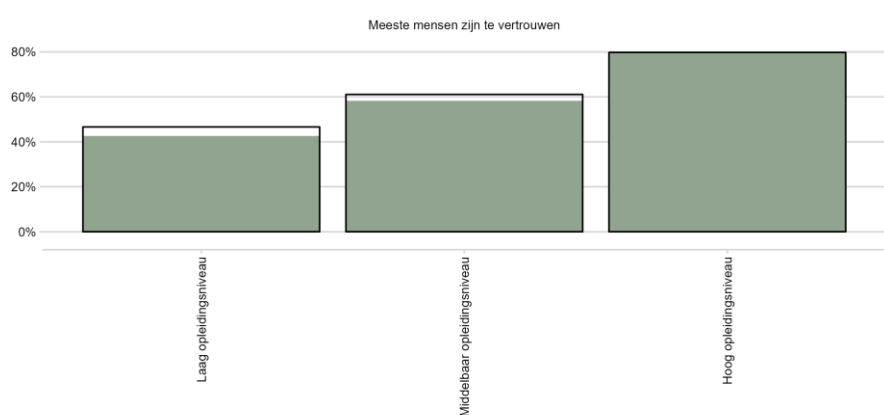
Landelijk gezien zegt 63 procent van de respondenten dat de meeste mensen te vertrouwen zijn, in Noord-Brabant ligt dit met zestig procent iets lager. Mannen zijn het over het algemeen vaker eens met de stelling dan vrouwen en in Noord-Brabant is dit verschil groter dan in de rest van Nederland (niet weergegeven als figuur). Het sociaal vertrouwen stijgt naarmate men ouder wordt en is het hoogst in de leeftijdsgroep 25 tot 45 jaar, waarna het vertrouwen weer afneemt in de latere leeftijdsgroepen. In Noord-Brabant valt met name het relatief lage vertrouwen van mensen onder achttien jaar op. Ook naar migratieachtergrond zijn de verschillen in sociaal vertrouwen in Noord-Brabant groter. Waar gemiddeld in Nederland 65 procent van de mensen zonder migratieachtergrond en 52 procent van de mensen met een niet-Europese migratieachtergrond aangeeft dat de meeste mensen te vertrouwen zijn, is dit in Noord-Brabant respectievelijk 63 procent en 41 procent.

Figuur 8.1. Vertrouwen in andere mensen in 2020; naar leeftijd, migratieachtergrond, opleidingsniveau en stedelijkheid

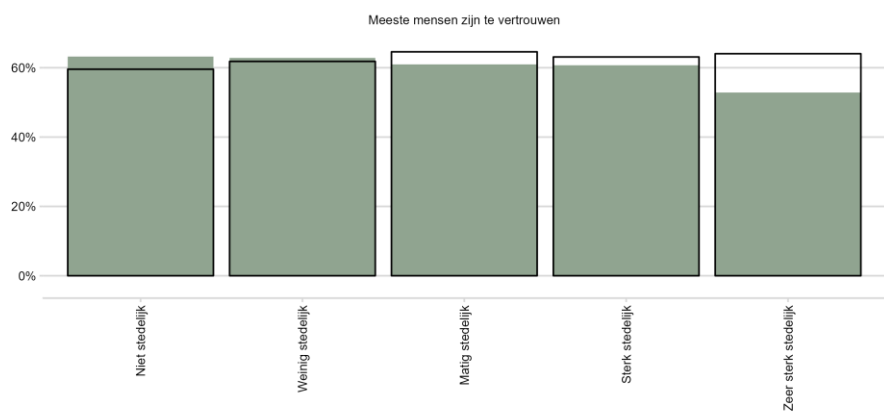

Berekeningen Atlas Research o.b.v. brondata CBS microdata (2023-06-15)

Berekeningen Atlas Research o.b.v. brondata CBS microdata (2023-06-15)

Berekeningen Atlas Research o.b.v. brondata CBS microdata (2023-06-15)

Het sociaal vertrouwen neemt ongeveer in gelijke stappen toe met opleidingsniveau: hoe hoger het opleidingsniveau, hoe groter het aandeel mensen dat andere mensen te vertrouwen vindt. De verschillen in Noord-Brabant zijn echter groter dan landelijk, omdat het sociaal vertrouwen van met name laag en middelbaar opgeleiden op een lager niveau ligt dan gemiddeld in Nederland.

Noord-Brabant wijkt af van het landelijke beeld wat betreft sociaal vertrouwen naar stedelijkheid. Landelijk zijn de verschillen tussen de stedelijkheidsklassen klein en is het sociaal vertrouwen iets hoger in matig tot zeer sterk stedelijk gebied; in Noord-Brabant is het sociaal vertrouwen juist relatief laag in zeer sterk stedelijk gebied (en in niet-stedelijk gebied juist relatief hoog).

Door de jaren heen stijgt zowel landelijk als in Noord-Brabant het sociaal vertrouwen. Deels lijkt dit samen te hangen met demografische veranderingen. Figuur 8.2 laat zien dat, hoewel het aandeel mensen dat aangeeft dat de meeste mensen te vertrouwen zijn sterk stijgt, de verdeling naar opleidingsniveau nagenoeg gelijk blijft over de tijd. Deze twee trends zouden erop kunnen wijzen dat een stijging in het gemiddelde opleidingsniveau een mogelijke verklaring is voor de stijging in het sociaal vertrouwen.

Figuur 8.2. Ontwikkeling sociaal vertrouwen; totaal en naar opleidingsniveau

8.2 Vertrouwen in politiek en instituties

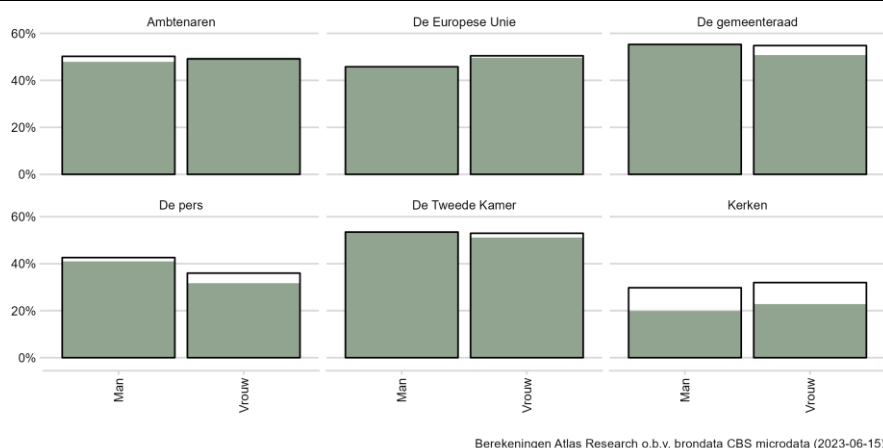
Recent is steeds meer aandacht voor de politieke betrokkenheid en het vertrouwen van mensen in de politiek en andere instituties. Zo stelt de *Atlas van Afgehaakt Nederland* dat hoger opgeleiden, jongeren en mensen met een bovenmodaal inkomen veel meer vertrouwen hebben in de regering en het parlement dan lager opgeleiden, ouderen en mensen met een lager dan modaal inkomen.

Deze paragraaf behandelt het vertrouwen in een aantal instituties, namelijk de Tweede Kamer, de Europese Unie (EU), de gemeenteraad, ambtenaren, de pers en kerken. Waar voor de meeste instituties geldt dat Noord-Brabant het landelijke patroon volgt, is het vertrouwen in de kerk hier een uitzondering op. Hoewel het vertrouwen in kerken landelijk gezien al relatief laag is ten opzichte van het vertrouwen in andere instituties, is dit uitzonderlijk laag in Noord-Brabant: slechts 21 procent van de mensen zegt (zeer veel) vertrouwen in kerken te hebben, ten opzichte van ruim dertig procent landelijk.

Verschillen op basis van geslacht

De verschillen tussen mannen en vrouwen in het vertrouwen in politiek en instituties zijn over het algemeen klein, maar voor een aantal instituties zijn die er wel. Zo hebben vrouwen relatief veel vertrouwen in de EU en in kerken, terwijl mannen meer vertrouwen hebben in de pers – en dit laatste verschil is in Brabant groter.

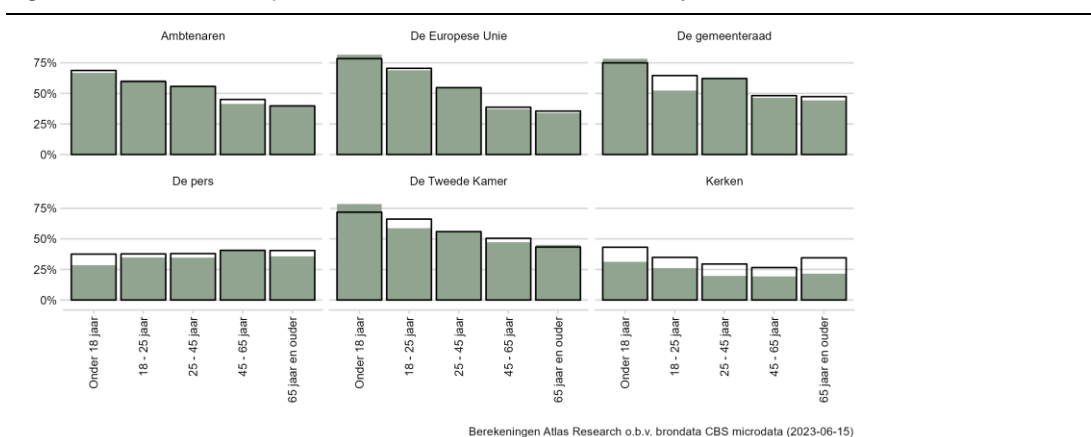
Figuur 8.3. Vertrouwen in politiek en instituties in 2020; naar geslacht

Verschillen op basis van leeftijd

Jongeren hebben meer vertrouwen in de politiek dan ouderen (zie figuur 8.4) – in lijn met de *Atlas van Afgehaakt Nederland*. Het vertrouwen in de EU, de Tweede Kamer en ambtenaren heeft een vergelijkbaar patroon: het vertrouwen neemt af met de leeftijd. Het landelijk vertrouwen in de pers is nagenoeg gelijk verdeeld over de leeftijdsgroepen, maar in Noord-Brabant is dat vertrouwen onder jongeren opvallend laag.

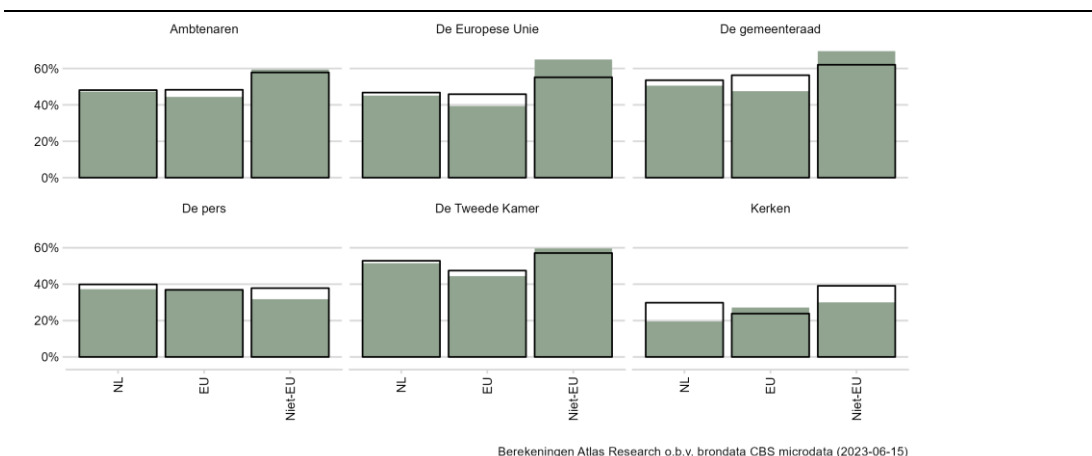
Figuur 8.4. Vertrouwen in politiek en instituties in 2020; naar leeftijd

Verschillen op basis van migratieachtergrond

Mensen met een Europese migratieachtergrond in Brabant hebben opvallend weinig vertrouwen in politieke instituties; het vertrouwen in kerken is juist groter dan gemiddeld. Mensen met een niet-EU migratieachtergrond hebben in Nederland en Noord-Brabant juist relatief veel vertrouwen in de politiek. Dit geldt voor het vertrouwen in de EU, de Tweede Kamer, de gemeenteraad en ambtenaren.

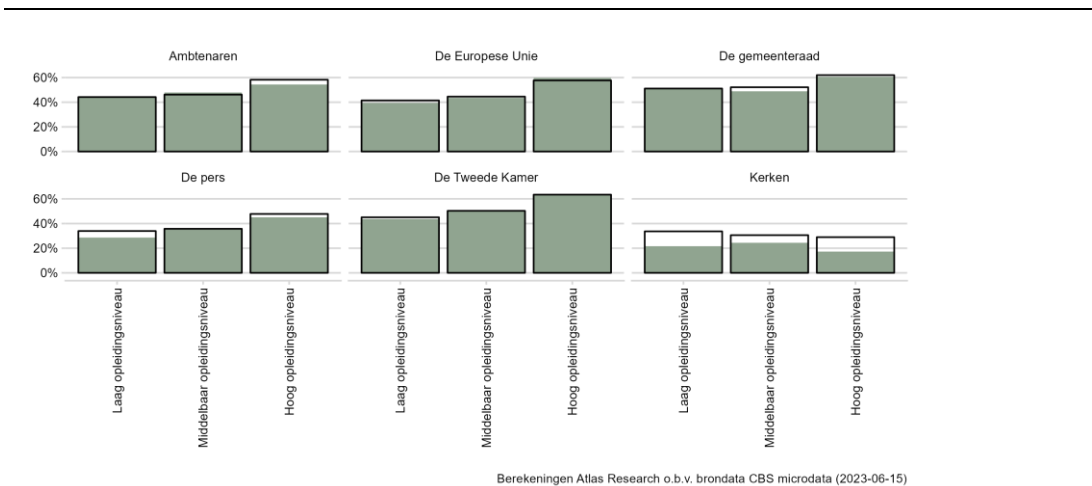
Figuur 8.5. Vertrouwen in politiek en instituties in 2020; naar migratieachtergrond

Verschillen op basis van opleidingsniveau

Net als sociaal vertrouwen, neemt ook het vertrouwen in instituties toe naarmate het opleidingsniveau hoger is. Uitzondering hierop is het vertrouwen in kerken, dat landelijk het hoogst is onder mensen met een laag opleidingsniveau. In Noord-Brabant zijn het juist mensen met een middelbaar opleidingsniveau met het meeste vertrouwen in kerken.

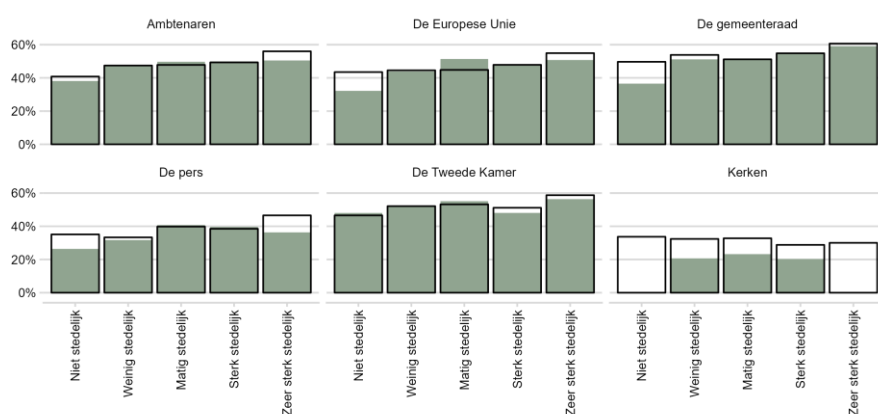
Figuur 8.6. Vertrouwen in politiek en instituties in 2020; naar opleidingsniveau

Verschillen op basis van stedelijkheid

Het vertrouwen in politiek en andere instituties is in stedelijk gebied over het algemeen hoger dan in minder stedelijk gebied. In Noord-Brabant is het vertrouwen in de EU, de gemeenteraad, de pers en in mindere mate ook in ambtenaren in niet-stedelijk gebied relatief laag ten opzichte van het gemiddelde in Nederland.

Figuur 8.7. Vertrouwen in politiek en instituties; naar stedelijkheidsklasse

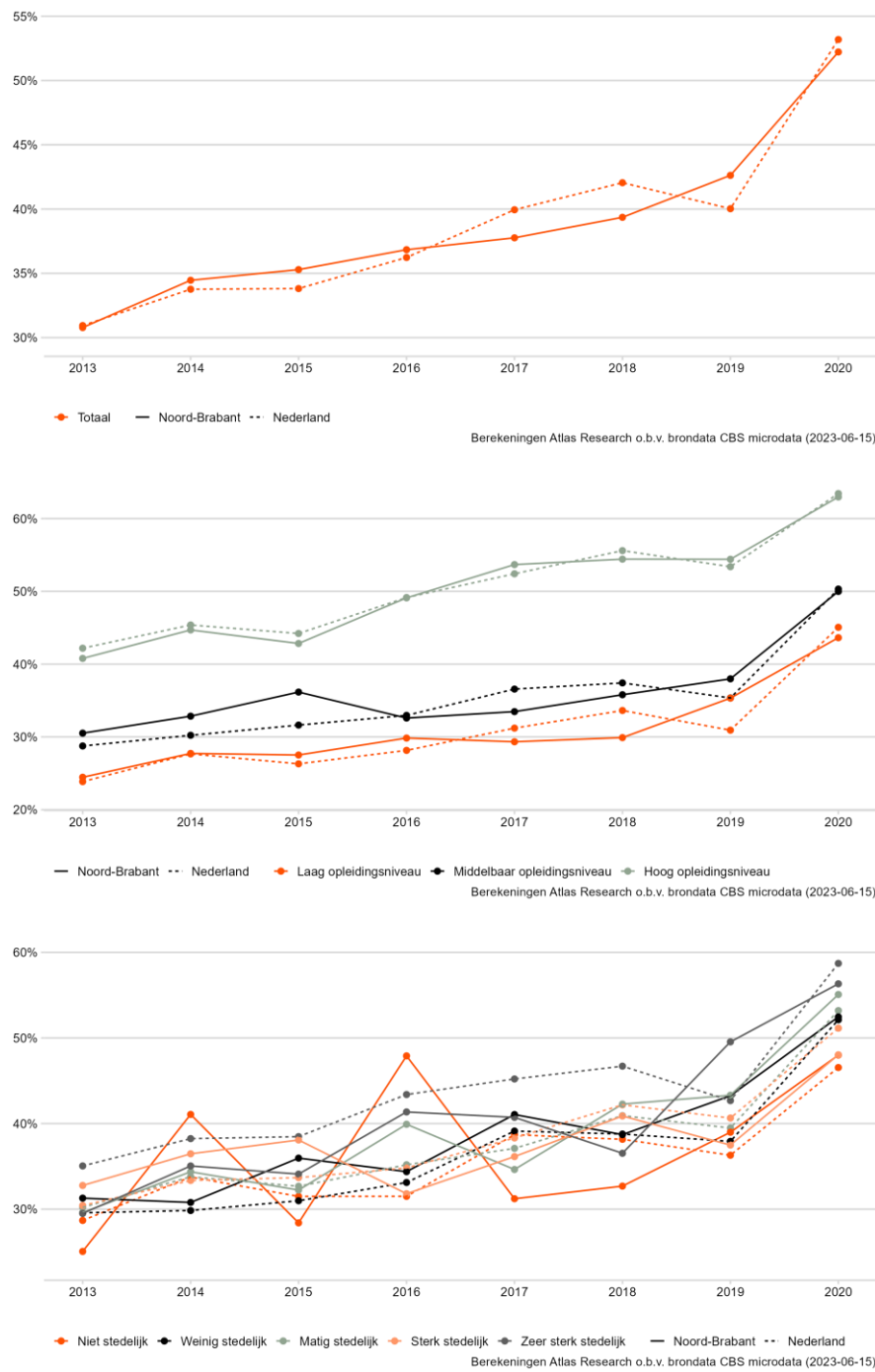
Berekeningen Atlas Research o.b.v. brondata CBS microdata (2023-06-15)

Verschillen door de tijd

In het nieuws wordt vaak het beeld geschetst dat het vertrouwen in de politiek aan het dalen is. Dit staat echter haaks op de resultaten die uit deze enquête naar voren komen. Het vertrouwen in instanties als de Tweede Kamer en in de Europese Unie neemt juist toe (in elk geval tot 2020). Hoewel het beeld van 2020 laat zien dat er langs de bekende scheidslijnen wel degelijk verschillen bestaan in de mate van vertrouwen, is de ontwikkeling door de tijd vergelijkbaar.

Waar bij de stijging in het sociaal vertrouwen het opleidingsniveau mogelijk verklarend is, lijkt dit bij het vertrouwen in de Tweede Kamer niet het geval te zijn. Onder alle opleidingsniveaus en alle stedelijkheidsklassen (en overige scheidslijnen, hier niet als figuur weergegeven) stijgt het vertrouwen. Wel worden sommige verschillen geleidelijk aan iets groter of kleiner. Zo is het verschil in vertrouwen in de Tweede Kamer tussen mensen met een hoog opleidingsniveau en een middelbaar opleidingsniveau in 2020 groter dan vijf jaar eerder, terwijl het verschil tussen mensen met een middelbaar opleidingsniveau en mensen met een laag opleidingsniveau juist kleiner is geworden. Als we een kortere tijdsperiode in acht nemen en alleen de ontwikkeling tussen 2018 en 2020 bekijken, dan zijn de verschillen juist weer kleiner tussen hoogopgeleiden enerzijds en middelbaar en laagopgeleiden anderzijds. Dit laat ook het fluctuerende karakter van het vertrouwen in de politiek en instituties zien. Het is goed denkbaar dat een en ander (mede) afhankelijk is van recente maatschappelijke en politieke ontwikkelingen die zich voordoen op het moment van bevragen.

Figuur 8.8. Vertrouwen in de Tweede Kamer; naar opleidingsniveau en stedelijkheid

8.3 Breuklijnen in sociaal en politiek vertrouwen?

In zowel sociaal als politiek vertrouwen zijn breuklijnen te vinden in de samenleving. In sociaal vertrouwen zijn met name verschillen op basis van geslacht, leeftijd en migratieachtergrond te vinden. Mannen hebben meer vertrouwen in de medemens dan vrouwen, net als 25 tot 45-jarigen en mensen zonder migratieachtergrond. In Noord-Brabant zijn deze verschillen groter. Met name het vertrouwen onder jongeren en mensen met een migratieachtergrond is hier relatief laag.

In politiek vertrouwen zijn sterke verschillen op basis van leeftijd, migratieachtergrond en stedelijkheid. Hoe ouder mensen worden, hoe minder vertrouwen ze hebben in politieke instanties. In stedelijke gebieden is het vertrouwen groter. In Noord-Brabant is het vertrouwen relatief laag in niet-stedelijk gebied – hetgeen opvallend is gegeven de over het algemeen gunstige positie van niet-stedelijk gebied in Noord-Brabant. Tot slot hebben mensen met een niet-Europese migratieachtergrond relatief veel vertrouwen in politieke instanties. Deze verschillen zijn met name groot in Noord-Brabant.

9 Verschillen in sociale cohesie, vrijwilligerswerk en verenigingsleven

9.1 Sociale cohesie

Niet iedereen ervaart sociale cohesie in dezelfde mate. In dit onderzoek hebben we om deze reden gekeken naar ervaren sociale cohesie, aan de hand van enquêtevragen uit de Veiligheidsmonitor. De volgende zes stellingen worden gebruikt om een beeld te geven van de verschillen in ervaren sociale cohesie tussen groepen mensen:

- Als ik op vakantie zou gaan of langere tijd afwezig zou zijn, zou ik mijn huissleutel aan de burens durven te geven (*Burens te vertrouwen*);
- In deze buurt durven de mensen elkaar aan te spreken op onwenselijk gedrag (*Durven aanspreken op gedrag*);
- Ik woon in een gezellige buurt waar mensen elkaar helpen (*Gezellige buurt*);
- De mensen in de buurt kennen elkaar nauwelijks (*Nauwelijks kennen*);
- De mensen in de buurt gaan op een prettige manier met elkaar om (*Prettige omgang*);
- Ik ben tevreden over de bevolkingssamenstelling in de buurt (*Tevreden over bevolkingssamenstelling*).

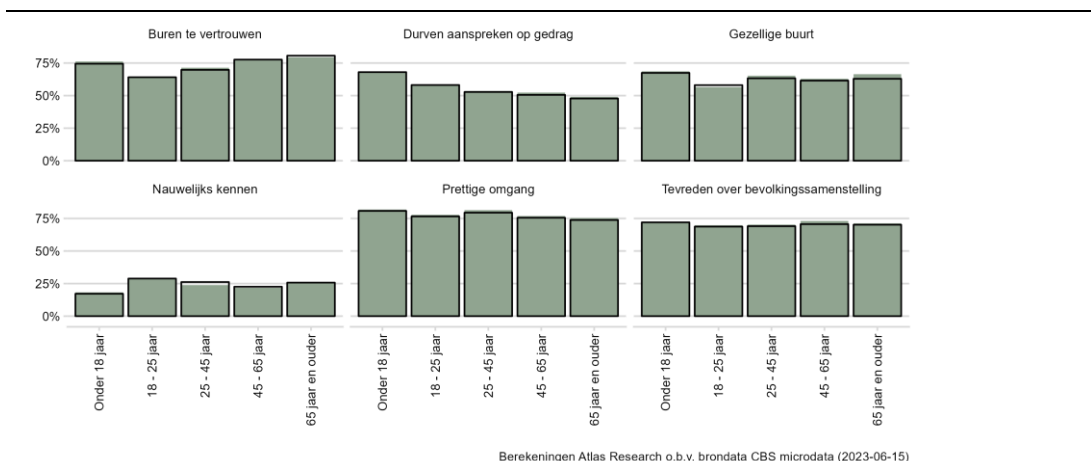
Over het algemeen is de ervaren sociale cohesie in Noord-Brabant vergelijkbaar met het gemiddelde in Nederland. Aan de hand van het aandeel mensen dat zich herkent in de bovenstaande stellingen, bekijken we in onderstaande figuren of er scheidslijnen te herkennen zijn. Omdat tussen mannen en vrouwen geen verschillen te ontdekken waren, zijn de figuren met betrekking tot geslacht achterwege gelaten.

Verschillen op basis van leeftijd

Figuur 9.1 laat zien dat er voor de meeste stellingen geen opvallende verschillen op basis van leeftijd te zien zijn. Een uitzondering hierop is dat met name jongeren het gevoel hebben dat men in de buurt elkaar aan durft te spreken op gedrag. Ook is er een patroon van meer vertrouwen in de burens te zien naarmate men ouder wordt. Het patroon in Noord-Brabant wijkt nauwelijks af van het landelijke beeld.

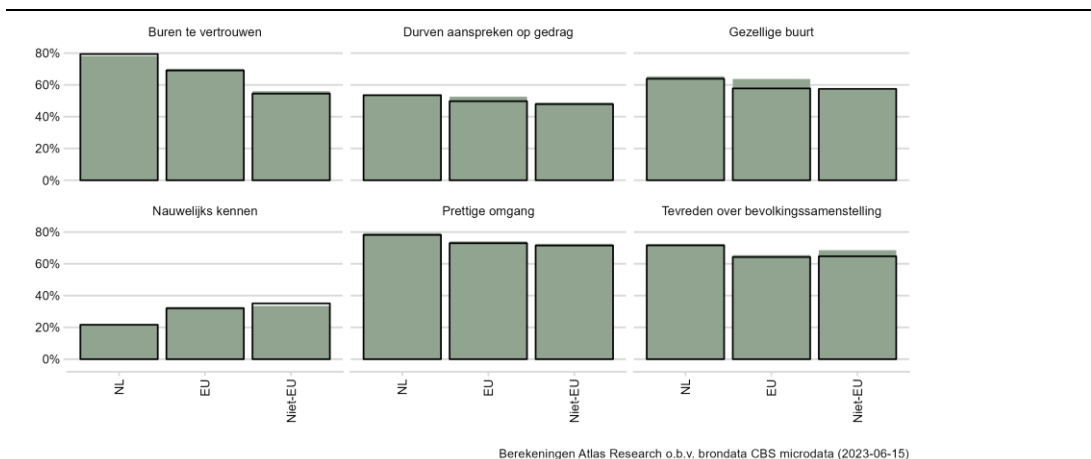
Figuur 9.1. Sociale cohesie in 2021; naar leeftijd

Verschillen op basis van migratieachtergrond

Met name mensen zonder migratieachtergrond ervaren over het algemeen sociale cohesie in de buurt. In Noord-Brabant is het aandeel mensen met een Europese migratieachtergrond dat hun buurt gezellig vindt of ervaart dat buren elkaar op gedrag aan durven spreken relatief hoog ten opzichte van het landelijk gemiddelde.

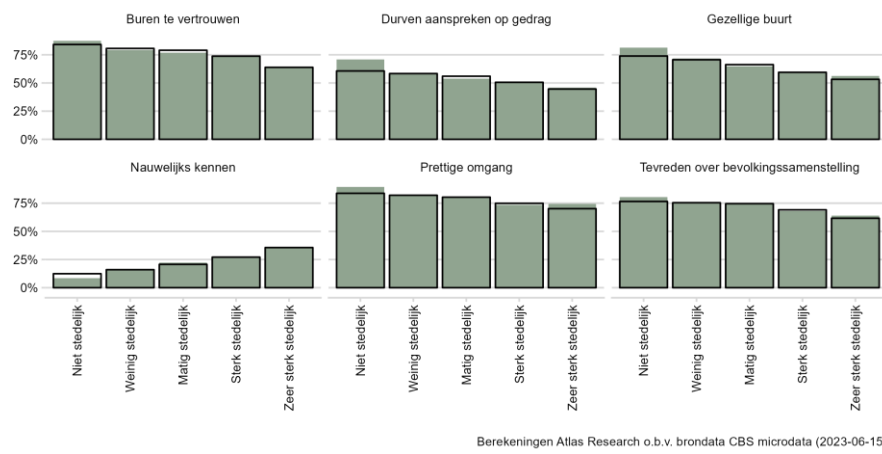
Figuur 9.2. Sociale cohesie in 2021; naar migratieachtergrond

Verschillen op basis van stedelijkheid

In kleinere woonplaatsen is de sociale cohesie hoger dan in grotere woonplaatsen (Mandemakers & Burema, 2022). Een vergelijkbaar beeld is te zien voor de mate van stedelijkheid: de sociale cohesie is minder in gebieden met een hogere adressendichtheid. In Noord-Brabant is dit effect sterker dan gemiddeld in Nederland. In niet-stedelijk gebied in Noord-Brabant ervaart een relatief groot aandeel van de mensen sociale cohesie.

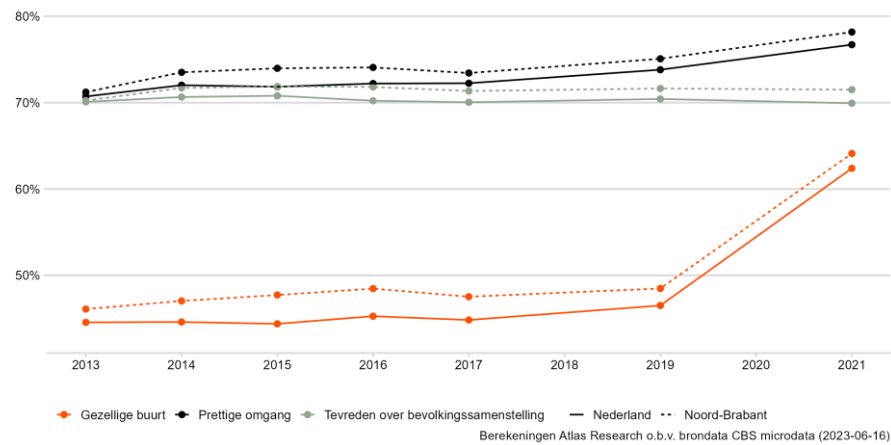
Figuur 9.3 Sociale cohesie in 2021; naar stedelijkheidsklasse

Verschillen door de tijd

De afgelopen jaren is het aandeel mensen dat de buurt waarin men woont gezellig vindt toegenomen, en ook – zij het in mindere mate – het aandeel mensen dat een prettige omgang met elkaar ervaart, is toegenomen. Het aandeel mensen dat tevreden is over de bevolkingssamenstelling in de buurt is tussen 2013 en 2021 nagenoeg stabiel gebleven.

Figuur 9.4. Ontwikkeling sociale cohesie

9.2 Vrijwilligerswerk

In Noord-Brabant ligt het aandeel mensen dat aan vrijwilligerswerk doet op hetzelfde niveau als landelijk. Waar men dit vrijwilligerswerk uitvoert, verschilt echter. In Noord-Brabant doen mensen bovengemiddeld vaak vrijwilligerswerk bij jeugdorganisaties (jeugdhuis, buurthuis, school, scouting) en verenigingen (sport-, cultuur- of hobbyverenigingen), en juist minder vaak bij de kerk of moskee of in de verzorging (niet weergegeven als figuur).

Landelijk doen mannen gemiddeld genomen vaker aan vrijwilligerswerk dan vrouwen. In Noord-Brabant is dit echter andersom, hier doen vrouwen juist vaker aan vrijwilligerswerk dan mannen. Dit geldt zowel voor het aandeel dat aan vrijwilligerswerk doet (zie figuur 9.5) als - in nog sterkere mate - voor het aantal uren vrijwilligerswerk (niet apart weergegeven als figuur). Vooral Brabantse mannen stoppen in relatieve zin opvallend weinig uren in vrijwilligerswerk. Wat betreft het type vrijwilligerswerk zijn vrouwen in Noord-Brabant vaker dan landelijk actief bij jeugdorganisaties en verenigingen, en minder in de verzorging. Zowel mannen als vrouwen in Noord-Brabant zijn minder dan gemiddeld in Nederland actief in de kerk of moskee.

De leeftijdsgroepen tot 45 jaar doen in Noord-Brabant alle drie relatief meer aan vrijwilligerswerk dan gemiddeld in Nederland.²⁵ Hoewel in Noord-Brabant het aandeel jongeren onder 18 jaar dat vrijwilligerswerk doet relatief groot is, is het aantal uren vrijwilligerswerk dat ze doen juist relatief laag (niet apart weergegeven als figuur). De groep 18 tot 25-jarigen doet in Noord-Brabant daarentegen juist relatief veel uur aan vrijwilligerswerk.

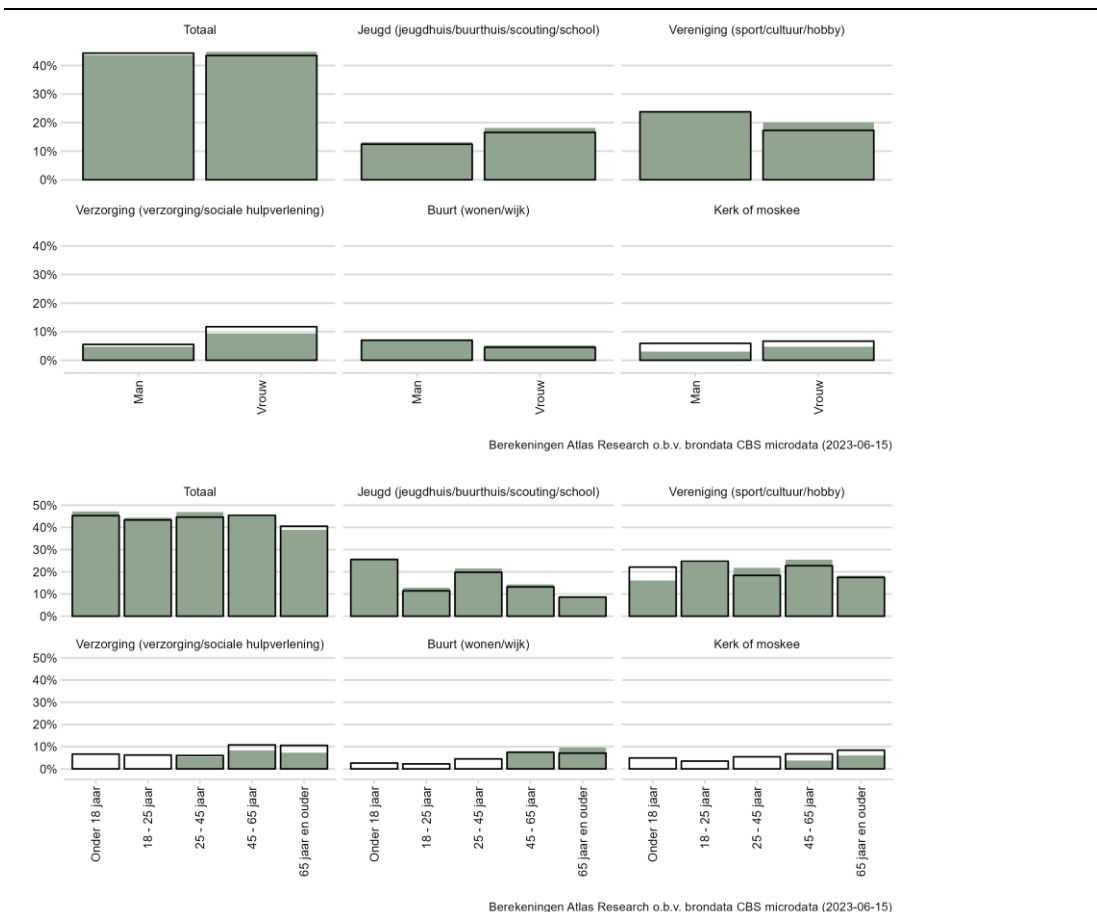
Zowel landelijk als in Noord-Brabant doen mensen zonder migratieachtergrond vaker vrijwilligerswerk dan mensen met een migratieachtergrond. Binnen de groep mensen met een migratieachtergrond doen mensen met een Europese achtergrond vaker vrijwilligerswerk dan mensen met een niet-Europese achtergrond. Hierbij moet worden opgemerkt dat dit gaat om enquêtegegevens, waarbij men zelf aangeeft of en zo ja hoeveel uur vrijwilligerswerk ze doen. Mogelijk spelen culturele verschillen hierin een rol, waar bijvoorbeeld de zorg voor familieleden of kennissen in de ene cultuur wel en in de andere cultuur niet als vrijwilligerswerk wordt gezien. Wanneer we het aantal uren vrijwilligerswerk in acht nemen (niet weergegeven als figuur), valt op dat dit in Noord-Brabant ten opzichte van het landelijke gemiddelde relatief laag is bij mensen zonder en met een Europese migratieachtergrond en relatief hoog bij mensen met een niet-Europese migratieachtergrond.

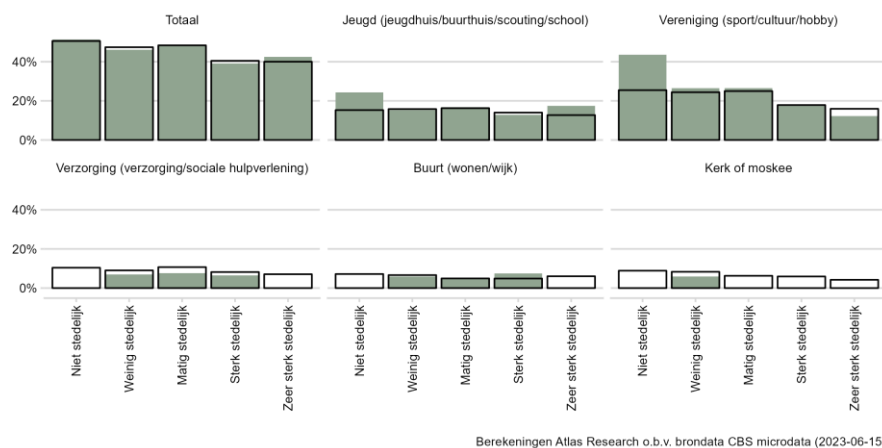
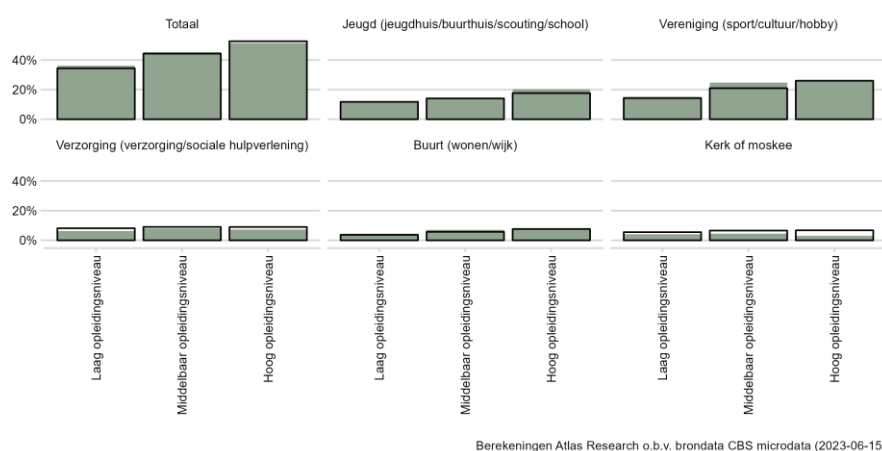
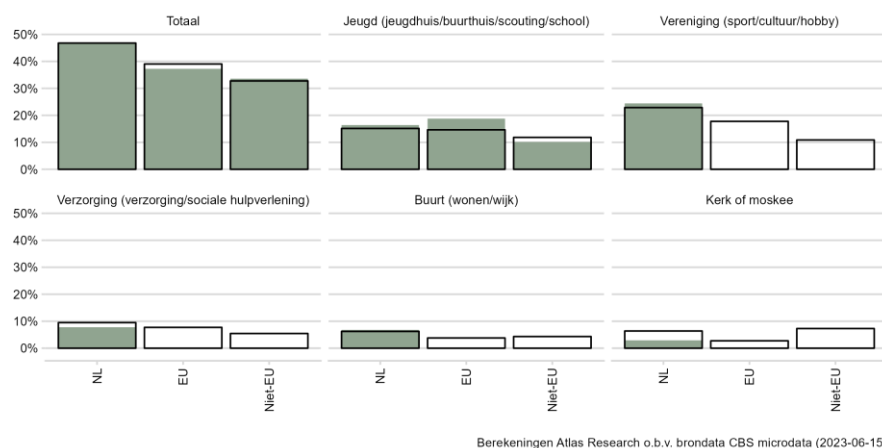
²⁵ Vanwege lage respondent aantallen zijn de staafjes van sommige uitsplitsingen leeg (bijvoorbeeld: lage leeftijdscategorieën, mate van stedelijkheid).

Mensen met een hoger opleidingsniveau doen vaker aan vrijwilligerswerk – zowel landelijk als in Brabant. Er zijn echter twee opvallende afwijkende patronen in Noord-Brabant ten opzichte van het landelijke beeld: het aantal uur vrijwilligerswerk is het hoogst onder mensen met een middelbaar opleidingsniveau en elk opleidingsniveau zit (ruim) onder het aantal uur dat in Nederland gemiddeld aan vrijwilligerswerk wordt gedaan.

Zowel landelijk als in Noord-Brabant doen mensen in minder stedelijk gebied het meest aan vrijwilligerswerk. In Noord-Brabant doen mensen in niet-stedelijk gebied relatief vaak vrijwilligerswerk bij jeugdorganisaties en verenigingen. Qua aantal uren wijkt Noord-Brabant af van het landelijke patroon. Met name in niet-stedelijk en sterk stedelijk gebied wordt relatief weinig uur vrijwilligerswerk gedaan ten opzichte van het landelijk gemiddelde.

Figuur 9.5. Vrijwilligerswerk in 2020; naar geslacht, leeftijd, migratieachtergrond, opleidingsniveau en stedelijkheid

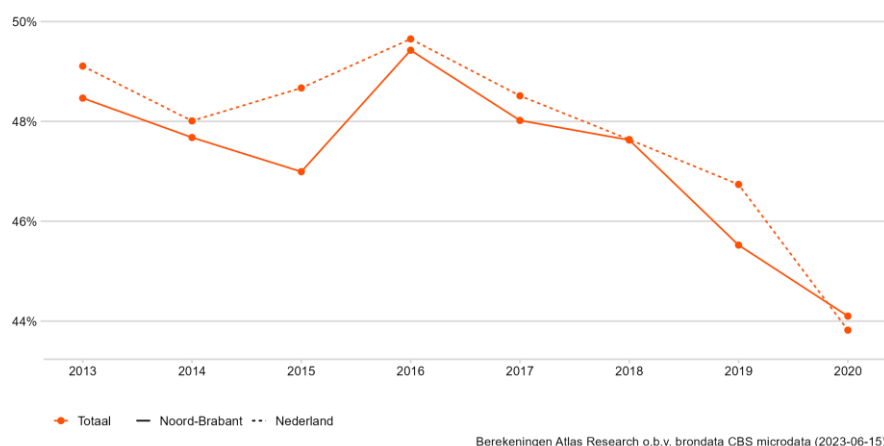

Verschillen door de tijd

Het aandeel mensen dat aangeeft vrijwilligerswerk te doen neemt sinds 2016 af. Waar toen nog bijna de helft aangaf vrijwilligerswerk te doen (49,7 procent), was dit in 2020 iets minder dan 44 procent. Deze trend is tussen alle mogelijke scheidslijnen gelijk.

Figuur 9.6. Ontwikkeling vrijwilligerswerk

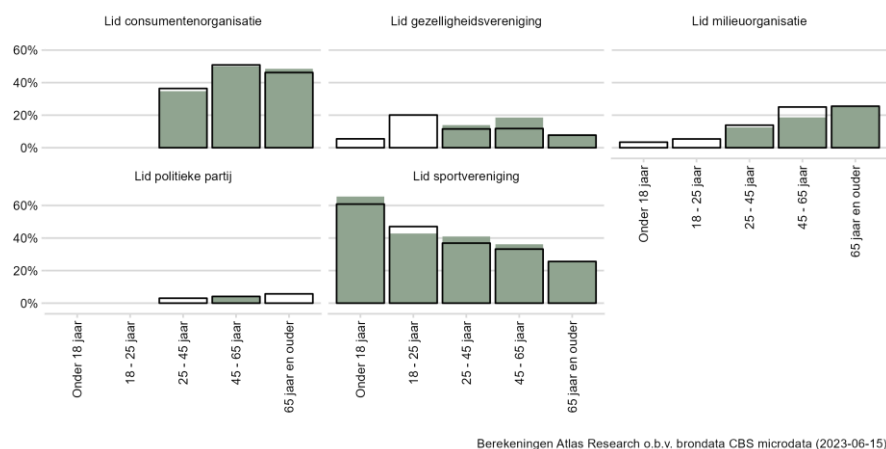

9.3 Verenigingsleven

Om verschillen in het verenigingsleven in kaart te brengen, richten we ons op een aantal verenigingstypen waar de verschillen langs de scheidslijnen het grootst zijn, namelijk consumentenorganisaties, milieuorganisaties, politieke partijen, gezelligheidsverenigingen en sportverenigingen. In Noord-Brabant zijn mensen relatief vaak lid van een gezelligheidsvereniging (hieronder vallen ook de carnavalsverenigingen) of een sportvereniging, en juist minder vaak lid van milieuorganisaties. Landelijk gezien zijn mannen vaker lid van verenigingen, met uitzondering van milieuorganisaties. In Noord-Brabant zijn de verschillen tussen mannen en vrouwen relatief klein.

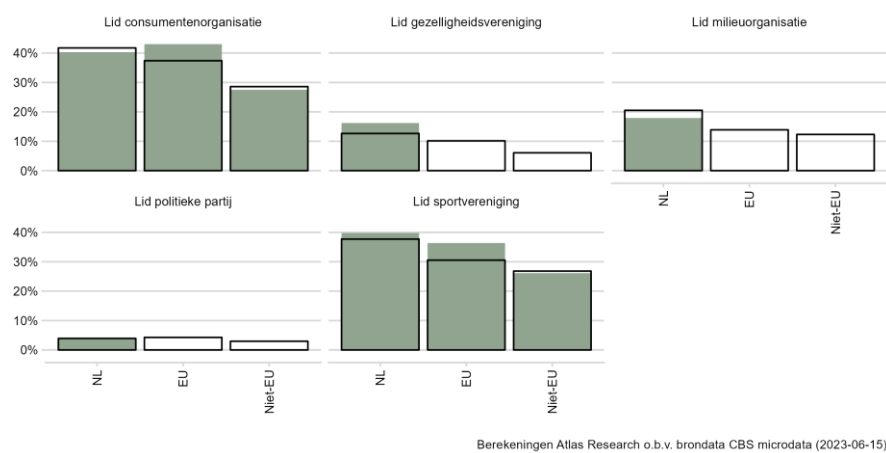
Waar wel verschillen te zien zijn in Noord-Brabant is de verdeling naar leeftijdsgroep (figuur 9.7). Landelijk zijn oudere mensen vaker lid van milieuorganisaties en jongere mensen vaker lid van sportverenigingen. Deze trends zijn ook in Noord-Brabant zichtbaar en zijn hier pregnanter dan in de rest van Nederland. Bij gezelligheidsverenigingen zijn het landelijk gezien met name 18 tot 25-jarigen die lid zijn, terwijl in Noord-Brabant 45 tot 65-jarigen hier oververtegenwoordigd zijn.

Figuur 9.7. Verenigingsleven in 2020; naar leeftijd

Mensen zonder migratieachtergrond zijn vaker lid van verenigingen dan mensen met een migratieachtergrond (zie figuur 9.8). Ook in Noord-Brabant is dit patroon zichtbaar. In Brabant zijn mensen met een Europese migratieachtergrond relatief vaak lid van consumentenorganisaties en sportverenigingen.²⁶

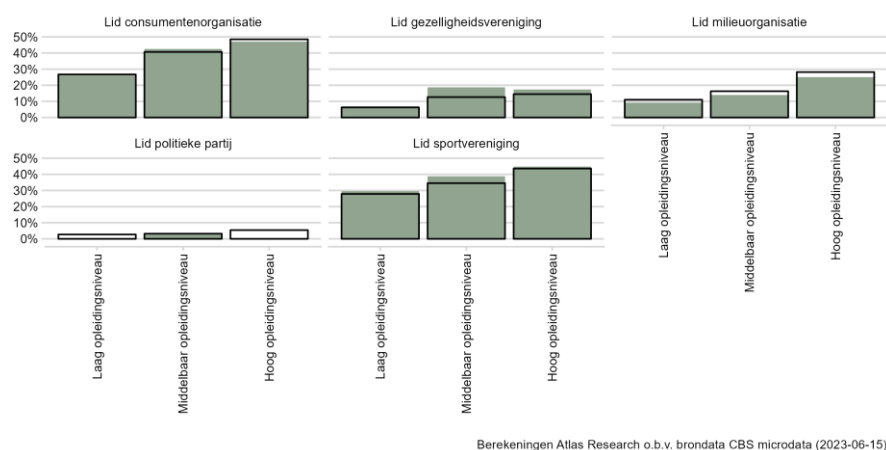
Figuur 9.8. Verenigingsleven in 2020; naar migratieachtergrond

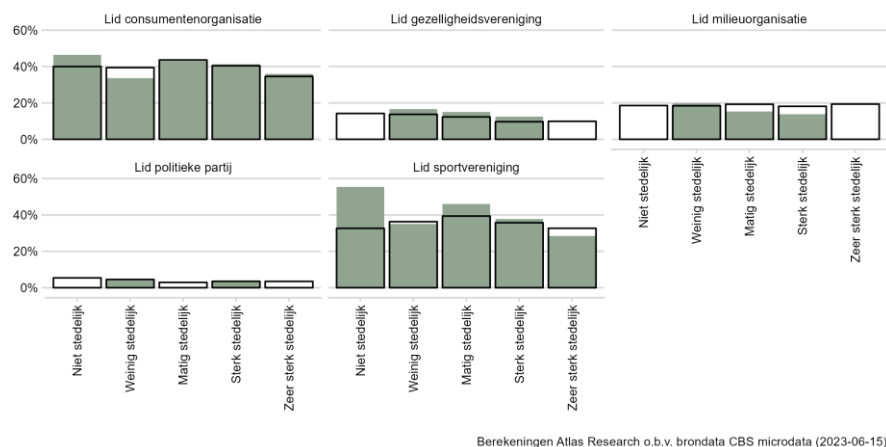
²⁶ De betrouwbaarheidsinterval rond deze getallen is groot, door het relatief geringe respondentantaal in deze groep; hetgeen aangeeft dat deze bevinding met veel onzekerheid omgeven is.

Landelijk gezien is er een verband tussen het aandeel mensen dat lid is van een vereniging en het opleidingsniveau. Hoe hoger het opleidingsniveau, hoe groter het aandeel mensen dat lid is van een vereniging. Dit verband is uniform voor de verschillende verenigingstypen. Ook in Noord-Brabant is dit het geval, maar hier is het aandeel mensen met een middelbaar opleidingsniveau dat lid is van een gezelligheids- of sportvereniging relatief groot ten opzichte van de rest van Nederland (zie figuur 9.9). Het aandeel mensen dat lid is van een vereniging fluctueert landelijk naar mate van stedelijkheid. In Noord-Brabant valt ten opzichte van het landelijke beeld op dat mensen in niet-stedelijk gebied relatief vaak lid zijn van consumentenorganisaties en sportverenigingen (zie figuur 9.10).

Figuur 9.9. Verenigingsleven in 2020; naar opleidingsniveau

Figuur 9.10. Verenigingsleven in 2020; naar stedelijkheidsklasse

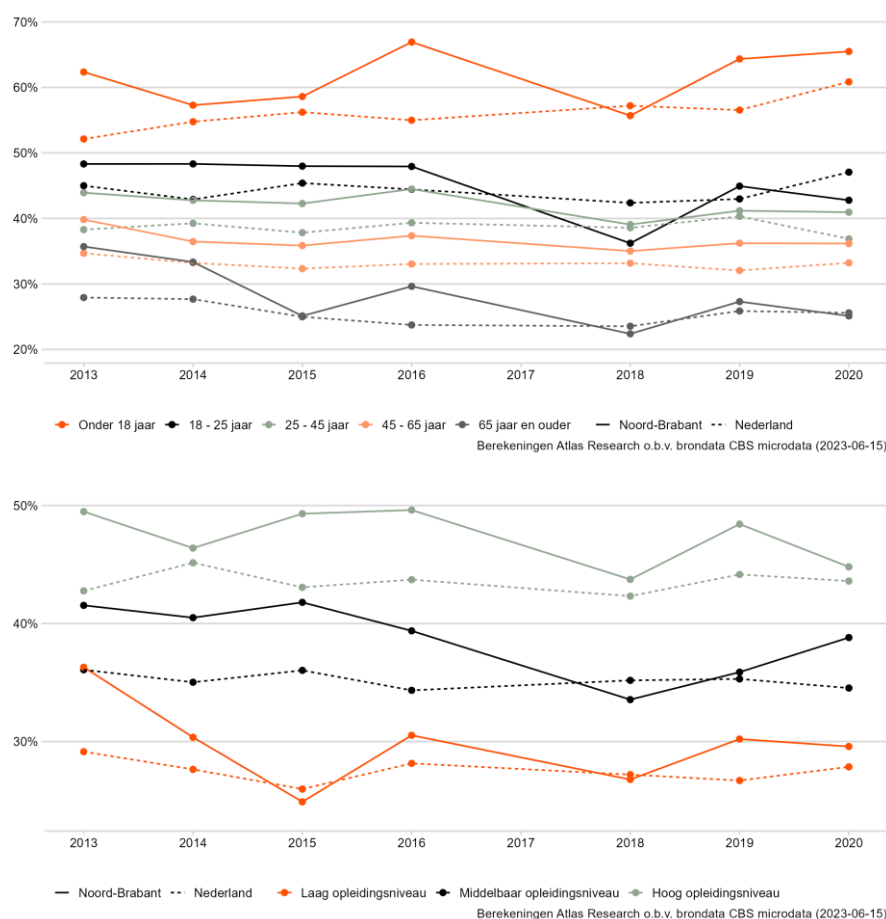

Verschillen door de tijd

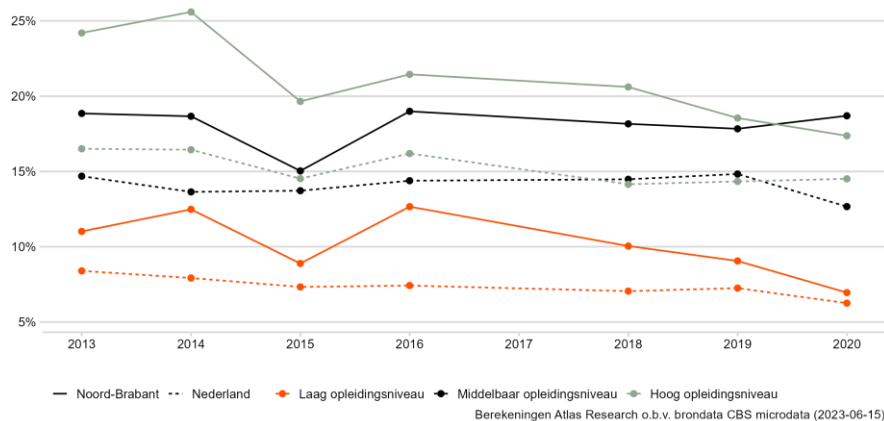
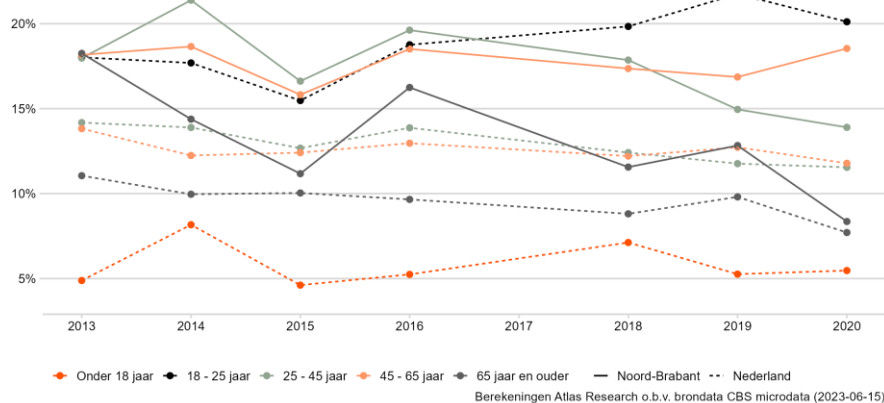
Over de tijd nemen we in Noord-Brabant een lichte daling onder de 65-plussers waar in het lid zijn van sportverenigingen (zie figuur 9.11). Deze daling onder ouderen betekent dat, waar in 2013 ouderen in Noord-Brabant relatief vaak lid waren van sportverenigingen ten opzichte van het landelijk gemiddelde, het verschil tussen ouderen in Noord-Brabant en de rest van Nederland in 2020 is verdwenen. Het aandeel blijft in de andere leeftijdsgroepen redelijk constant. Onder mensen van alle opleidingsniveaus schommelt het aandeel van jaar tot jaar, maar is er toch een lichte daling in het aandeel leden van sportverenigingen zichtbaar over de totale periode. Landelijk gezien zijn de schommelingen minder groot en blijft het in alle groepen redelijk stabiel.

Figuur 9.11. Lid sportverenigingen; naar leeftijd en opleidingsniveau

Door de jaren heen neemt het aandeel mensen dat lid is van een gezelligheidsvereniging in Noord-Brabant sneller af dan gemiddeld in Nederland. Net als bij de sportverenigingen is het bij gezelligheidsverenigingen met name de groep 65-plussers waar in Noord-Brabant het aandeel leden sterk afneemt (zie figuur 9.12). Hiernaast zijn ook 25 tot-45-jarigen steeds minder vaak lid van een gezelligheidsvereniging. Daarnaast daalt het aandeel leden van gezelligheidsverenigingen relatief hard onder mensen met een hoog of laag opleidingsniveau, terwijl middelbaar opgeleiden in Noord-Brabant wel nog even vaak lid zijn van een gezelligheidsvereniging als in 2013.

Figuur 9.12. Lid gezelligheidsvereniging; naar leeftijd en opleidingsniveau

9.4 Breuklijnen in sociale cohesie, vrijwilligerswerk en verenigingsleven?

Sociale cohesie

In sociale cohesie zijn met name op basis van leeftijd, migratieachtergrond en stedelijkheid breuklijnen te zien. Jongeren geven vaker aan sociale cohesie te ervaren (ze vertrouwen de buren meer, geven vaker aan dat men elkaar aan durft te spreken op gedrag en dat ze in een gezellige buurt wonen). Ook mensen zonder migratieachtergrond ervaren een relatief grote sociale cohesie. Een andere opvallende breuklijn is dat de ervaren sociale cohesie afneemt met de mate van stedelijkheid. Noord-Brabant volgt hierin veelal het landelijke patroon. Met name in niet-stedelijk gebied is de ervaren sociale cohesie hoog.

Vrijwilligerswerk

Landelijk is het aandeel mannen en vrouwen dat aan vrijwilligerswerk doet ongeveer gelijk, maar het gemiddeld aantal uren dat men hieraan besteed is hoger onder mannen dan onder vrouwen. In Noord-Brabant is dit echter andersom; met name mannen doen relatief weinig vrijwilligerswerk. Verder doen landelijk jongeren onder de 18 en mensen tussen de 25 en 65 jaar relatief vaak vrijwilligerswerk. In Noord-Brabant doen met name mensen van de leeftijdsgroepen onder de 45 jaar vaak vrijwilligerswerk. Het aantal uur vrijwilligerswerk is landelijk het grootst onder ouderen, terwijl in Noord-Brabant de 18 tot 25 jarigen relatief veel en de 65-plussers juist relatief weinig uren vrijwilligerswerk doen. Het meeste vrijwilligerswerk wordt landelijk gedaan door mensen zonder migratieachtergrond. In Noord-Brabant is het aantal uur vrijwilligerswerk juist relatief laag onder mensen zonder migratieachtergrond en onder mensen met een Europese migratieachtergrond, terwijl juist relatief veel uur vrijwilligerswerk wordt gedaan door mensen met een niet-Europese migratieachtergrond. Het aandeel vrijwilligerswerk is in Noord-Brabant het grootst onder middelbaar opgeleide mensen. Tot slot wordt in minder stedelijk gebied door een relatief groot aandeel mensen aan vrijwilligerswerk gedaan, maar ten opzichte van het gemiddelde in Nederland valt in Noord-Brabant vooral op dat er in niet-stedelijk gebied (en ook in sterk stedelijk gebied) relatief weinig uur vrijwilligerswerk gedaan.

Verenigingsleven

Mannen zijn vaker lid van verenigingen, met uitzondering van milieuorganisaties. Jongeren zijn het vaakst lid van sportverenigingen, terwijl ouderen juist vaker lid zijn van milieuorganisaties. In Noord-Brabant is een relatief groot aandeel 45 tot 65-jarigen lid van gezelligheidsverenigingen. Ook zijn mensen zonder migratieachtergrond het vaakst lid van verenigingen. In Noord-Brabant is een relatief groot aandeel mensen met een Europese

migratieachtergrond lid van consumentenorganisaties en sportverenigingen. Tot slot is een relatief groot aandeel mensen in matig stedelijk gebied lid van consumentenverenigingen en sportverenigingen. In Noord-Brabant zijn ook in niet-stedelijk gebied relatief veel mensen lid van dit soort verenigingen.

Literatuur

Akkermans, M., Kloosterman, R., Moons, E., Reep, C., Tummers-van der Aa, M. (2022). Veiligheidsmonitor 2021, Heerlen: CBS.

Bovens, M., Dekker, P., Tiemeijer, W. (2014). Gescheiden werelden? Een verkenning van sociaal-culturele tegenstellingen in Nederland, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau & Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.

Burger, R.J., Mol, B.W., Ganzevoort, W., Gordijn, S.J., Pajkrt, E., Post, J.A.M. van der, Groot, C.J.M. de, Ravelli, A.C.J. (2023). Offspring school performance at age 12 after induction of labor vs non-intervention at term: A linked cohort study, *Acta Obstetrica et Gynecologica Scandinavica*, doi: <https://doi.org/10.1111/aogs.14520>.

Caminada, K., Jongen, E., Bos, W., Brakel, M. van den, Otten, F. (2021). Inkomensverdeling, trends 1977-2019, Leiden: Universiteit Leiden & CBS.

Cooper, K., Stewart, K. (2021). Does household income affect children's outcomes? A systematic review of the evidence, *Child Indicators Research*, 14, pp. 981-1005.

Van Dam, P. (2014). Voorbij verzuiling en ontzuiling als kader in de religiegeschiedenis. In P. van Dam, J. Kennedy, & F. Wielenga (Eds.), *Achter de zuilen: op zoek naar religie in naoorlogs Nederland* (pp. 31-53, 386-391). AUP.

Hebbink, P., Warrens, M.J., Fleur, E., Dijks, M.A., Korpershoek, H. (2022). De voorspellende waarde van het initiële schooladvies, het toetsadvies en het definitieve schooladvies in het Nederlandse onderwijs, *Pedagogische Studiën*, 99(1), pp. 20-35.

Huygen, A. & Meerde, F. de (2008). De invloed en effecten van sociale samenhang: verslag van een literatuurverkenning, Verwey-Jonker Instituut.

Johnson, M., Johnson, E., Nettle, D., Pickett, K. (2022). Designing trials of Universal Basic Income for health impact: identifying interdisciplinary questions to address, *Journal of Public Health*, 44(2), pp. 408-416.

Leidelmeijer, K., Mandemakers, J. (2022). Leefbaarheid in Nederland 2020. Een analyse op basis van de Leefbaarometer 3.0. Amsterdam: Atlas Research & In.Fact.Research.

Leidelmeijer, K., Burema, F., Mandemakers, J. (2022). Leefbaarometer 2020. Verdiepende analyses, Amsterdam: Atlas Research & In.Fact.Research.

Mandemakers, J., Burema, F. (2022). Leefbaarheid in kleinere woonplaatsen, Amsterdam: Atlas Research.

Muis, Q., Reeskens, T., Sieben, I. (2019) Polarisering in Nederland: Opleidingsniveau als scheidslijn?, *Religie & Samenleving*, 14(2), pp.124-143.

Nutbeam, D., Lloyd, J.E. (2021). Understanding and responding to health literacy as a social determinant of health, *Annual Review of Public Health*, 42, pp.159-173.

Piketty, T. (2020). Capital and ideology, Cambridge: Harvard University Press.

Ponds, R., Ham, M. van, Marlet, G. (2015). Verschillen, ongelijkheid en segregatie. Literatuurstudie, Utrecht: Atlas voor gemeenten.

Ponds, R., Marlet, G., Woerkens, C. van (2016). Mind the Gap? Verschillen in Brabant op de kaart, Utrecht: Atlas voor gemeenten.

Putters, K. (2022). De menselijke staat. Burgerperspectief als voorwaarde voor een toekomstbestendig sociaal contract, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Sandel, M.J. (2020). De tirannie van verdienste: over de toekomst van de democratie, Utrecht: Ten Have Uitgeverij.

Schmeets, H. (2018). Wie is religieus, en wie niet? Heerlen: CBS.

Toussaint, S. (2022). Technisch Rapport Vermogensverdeling, Bijlage bij rapport IBO Vermogensverdeling 'Licht uit, Spot aan de Vermogensverdeling', beschikbaar via:

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2022/07/08/bijlage-4-technisch-rapport-vermogensverdeling> .

Vermeulen, W. Luiten, W., Verheuveel, N., Rougoor, W. (2021). Evaluatie schenkingsvrijstelling eigen woning, Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek.

De Voogd, J., Cuperus, R. (2021). Atlas van Afgehaakt Nederland. Over buitenstaanders en gevestigden.

Werfhorst, H. van de (2015). Een kloof van alle tijden. Verschillen tussen lager en hoger opgeleiden in werk, cultuur en politiek, Amsterdam: Amsterdam University Press B.V.